

T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ALKOL KULLANIMI İLE
İÇMEME NEDENLERİ VE EBEVEYNLERİNİN ALKOL
KULLANIMINA İLİŞKİN TUTUM VE DAVRANIŞLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EZGİ ÜNAL

131106108

Danışman Öğretim Üyesi:
Yrd. Doç. Dr. KUNTAY ARCAN

İstanbul, Eylül 2015

T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ALKOL KULLANIMI İLE
İÇMEME NEDENLERİ VE EBEVEYNLERİNİN ALKOL
KULLANIMINA İLİŞKİN TUTUM VE DAVRANIŞLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EZGİ ÜNAL

131106108

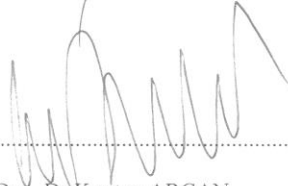
Danışman Öğretim Üyesi:
Yrd. Doç. Dr. KUNTAY ARCAN

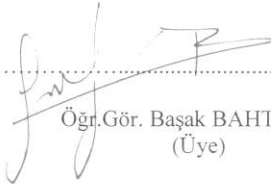
İstanbul, Eylül 2015

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne.

13.10.2015 tarihinde tezinin savunmasını yapan 13 11 06 108 numaralı Ezgi ÜNAL ait "Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanımı ile İçmeme Nedenleri ve Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji (Klinik Psikoloji) Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliği/Oy Çokluğuyla** Kabul Edilmiştir.

.....
Prof. Dr. Nermin ÇELEN

.....
Yrd. Doç. Dr. Kuntay ARCAN
Danışman

.....
Öğr. Gör. Başak BAHTİYAR
(Üye)

ÖNSÖZ

Öncelikle, bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan eğitim hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, ellerinden gelenin fazlasını eğitimim için bana sağlayan aileme sonsuz teşekkürler. Onların desteği olmadan bu çalışmayı asla gerçekleştiremezdim.

Bu çalışmanın planlanmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım sayın hocam Yrd. Doç. Kuntay ARCAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, tüm bu zorlu tez süreci boyunca hep yanımda olan Emrah Gürbay'a, gerektiğinde benimle beraber tez başında sabahlayan Ebru Narin ve Ayşe Mutlu'ya, tez gecelerinin sabahında Mahmut Paşa motivasyonunu kullanan Bülent Atalar ve Duygu Uzun'a, veri girişinde benimle tek tek sağlama yapan Ezgi Erdem'e, tebdil-i mekanda ferahlık olsun diye evini açan Alkım Doğuyıldızı'na, okyanus ötesinden mesajlarıyla cesaretlendiren Murat Alkor'a ve çalışma boyunca motivasyon desteği sağlayan KÇM üçlüsüne teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Alkolün insanlığın varoluşundan bu yana keyif verici, uyuşturucu ve ilaç olarak kullanılması nedeniyle; alkol kullanım bozuklukları, insanlığın varoluşundan bu yana karşılaşılan ve her yönüyle incelenmesi gereken biyopsikososyal sorunlardan biridir. Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin alkol kullanımı ile içmeme nedenlerini, ebeveynlerinin alkol kullanımına ilişkin tutum ve davranışları çerçevesinde inceleyerek aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Ayrıca, bu çalışma kapsamında İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlamasını gerçekleştirmek de amaçlanmaktadır. Çalışmaya 184'ü kadın, 224'ü erkek 408 üniversite öğrencisi katılmıştır. Veri toplamak amacıyla, katılımcılara Kişisel Bilgi Formu, Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi (AKBTT), İçmeme Nedenleri Ölçeği (İNÖ), Ebeveyn Alkol Kullanı Formu (EAKF) ve Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Formu (EAİTF) uygulanmıştır.

Adaptasyon çalışmasından elde edilen verilerin analiz sonuçları, İNÖ'nün Türkçe formunun, kabul edilebilir seviyede geçerlilik göstergeleri bulunan ve yeterli güvenilirlik katsayılarına sahip bir ölçek olduğunu göstermiştir. Hipotezlerin test edilmesi ve araştırma sorularının yanıtlanması amacıyla çeşitli grup karşılaştırmaları için gerçekleştirilen bağımsız gruplar için t test analizlerinin sonuçları, ilk olarak, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylayan nitelikte olan öğrencilerin, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylamayan nitelikte olan öğrencilerden İNÖ'de anlamlı düzeyde daha düşük puan aldıklarını göstermiştir. Ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylayan nitelikte olan öğrencilerin, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylamayan nitelikte olan öğrencilerden alkol kullanım sıklığı ve miktarı sorularından anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. İNÖ'de ebeveynleri alkol kullanmayan öğrencilerin, ebeveynleri alkol kullanan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Cinsiyet değişkenine ilişkin t test sonuçları, AKBTT'de erkeklerin kadınlardan anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıklarını, İNÖ'de ise kadınların erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir. Son olarak yapılan regresyon analizi sonucunda; İNÖ'nün ailevi kısıtlamalar, dini kısıtlamalar ve alkole karşı ilgisizlik alt boyutlarının alkol kullanım sıklığını negatif yönde yordadığı görülürken alkol kullanım miktarını ise alkole karşı ilgisizlik alt boyutunun negatif yönde yordadığı belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçları literatürdeki ilgili bulgular bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: alkol kullanımı, içmeme nedenleri, ebeveynlerin alkole ilişkin tutumu.

ABSTRACT

Alcohol use related difficulties have been one of the biopsychosocial problems for long time due to the fact that alcohol have been used as pleasure inducing substance, drug and medicine from the beginning of the humanity. Therefore, alcohol use and alcohol use disorders should be researched in every aspect.

The aim of this study was to investigate university students' alcohol use and motives not to drink on the basis of their parents' attitudes toward alcohol and alcohol use and to reveal the relations between these variables. Moreover, it was aimed to adapt "Motives for Abstaining from Alcohol Questionnaire" (MAAQ) into Turkish. 408 university students participated in this study. In order to collect data from participants Personal Information Form, Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT), Motives for Abstaining from Alcohol Questionnaire (MAAQ), Parents' Alcohol Use Form and Parents' Attitudes Toward Alcohol Form were used.

The results revealed that Turkish form of the MAAQ had acceptable psychometric properties. Students whose parents had positive attitudes toward alcohol got significantly lower scores on MAAQ than students whose parents had negative attitudes toward alcohol. Another t test result showed that students whose parents had relatively positive attitudes toward alcohol dranked more frequently and more amount of alcohol as compare to the students whose parents had negative attitudes toward alcohol. It was also found that students whose parents didn't use alcohol got significantly higher scores on MAAQ than students whose parents used alcohol. The results of t test concerning gender showed that men got significantly higher scores than women on AUDIT and women got significantly higher scores than men on MAAQ . Finally, result of regression analyses demonstrated that family constraints, religious constraints and indifference subscales negatively predicted frequency of alcohol use and only indifference subscale negatively predicted amount of alcohol use. The results of the study were discussed within the context of related findings in the literature.

Keywords: alcohol use, motives not to drink, parental attitudes toward alcohol.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Alkol Kullanımı.....	1
1.1.1 Tanım ve Tarihçe.....	1
1.1.2 Alkol Kullanım Bozuklukları.....	2
1.1.2.1 Alkol Kullanım Bozukluklarında Tanım ve Sınıflandırma.....	2
1.1.3 Epidemiyoloji.....	5
1.1.4 Etiyoloji.....	8
1.1.4.1 Psikolojik Yaklaşımlar.....	8
1.1.4.1.1 Psikodinamik Yaklaşım.....	8
1.1.4.1.2 Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım.....	9
1.1.4.1.3 Varoluşçu Yaklaşım.....	12
1.1.4.1.4 Şema Odaklı Yaklaşım.....	12
1.1.4.2 Biyolojik Yaklaşım.....	13
1.1.4.2.1 İkiz çalışmaları.....	13
1.1.4.2.2 Evlat edinme çalışmaları.....	13

1.1.4.2.3. Ailede alkol geçmişine ilişkin çalışmalar..	13
1.1.4.3 Sosyokültürel Yaklaşım.....	15
1.1.5 Alkol Kullanım Bozukluklarında Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler.....	16
1.1.5.1 Alkol Kullanım Bozukluklarında Risk Faktörleri...	16
1.1.5.2 Alkol Kullanım Bozukluklarında Koruyucu Faktörler.....	18
1.1.6 İçme Nedenleri.....	19
1.1.7 İçmeme Nedenleri.....	22
1.1.8 Alkol kullanımında ebeveynlerin alkole ilişkin tutum ve davranışlarının rolü.....	25
1.2 Araştırmanın Amacı.....	27
1.3 Araştırmanın Önemi.....	28
2. YÖNTEM.....	31
2.1. Örneklem.....	31
2.2. Veri Toplama Araçları.....	33
2.2.1 Kişisel Bilgi Formu.....	34
2.2.2 Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi.....	34
2.2.3 İçmeme Nedenleri Ölçeği.....	35
2.2.4 Ebeveyn Alkol Kullanım Formu.....	37
2.2.5 Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Formu.....	38
2.3. İşlem.....	39
3. BULGULAR.....	42
3.1. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri.....	42
3.1.1. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Geçerliliği.....	42
3.1.2. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Güvenilirliği.....	45
3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Betimsel Özellikleri.....	47

3.3. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Birbirleriyle Olan İlişkileri..	47
3.4. Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin İçmeme Nedenlerinin İncelenmesi.....	49
3. 5. Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarlarının İncelenmesi.....	50
3.6. Ebeveynleri Alkol Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin İçmeme Nedenlerinin İncelenmesi.....	51
3.7. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular.....	52
3.7.1 Alkol Kullanımının Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	52
3.7.2 İçmeme Nedenlerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	53
3.8 Üniversite Öğrencilerinde İçmeme Nedenlerinin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarını Yordamasına İlişkin Bulgular.....	54
4. TARTIşMA.....	57
4.1 İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Psikometrik Özelliklerinin Tartışılması..	57
4.2 Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin İçmeme Nedenlerinin İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	60
4.3 Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	61
4.4 Ebeveynleri Alkol Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin İçmeme Nedenlerinin İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	63
4.5 Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanımının Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	64

4.6. Üniversite Öğrencilerinin İçmeme Nedenlerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	65
4.7. Üniversite Öğrencilerinde İçmeme Nedenlerinin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	66
4.8 Klinik Doğurgular.....	69
4.9 Çalışmanın Güçlü Yönleri.....	71
4.10 Çalışmanın Sınırlılıkları.....	72
4.11 Gelecekteki Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	73
KAYNAKLAR.....	75
EKLER.....	85
EK 1: Kişisel Bilgi Formu.....	85
EK 2: Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi.....	86
EK 3: İçmeme Nedenleri Ölçeği.....	87
EK 4: Ebeveyn Alkol Kullanım Formu.....	88
EK 5: Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Formu.....	89
EK 6: Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	90

TABLULAR

Tablo 2.1. Katılımcılarla İlgili Demografik Değişkenlere İlişkin Sıklık ve Yüzdelerik Değerler.....	31
Tablo 3.1. İNÖ için Uyum İyiliği Testleri'ne İlişkin Değerler.....	44
Tablo 3.2. İNÖ'nün Alt Ölçekleri ile AKBTT Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	44
Tablo 3.3. İNÖ Güvenilirlik Analizi.....	45
Tablo 3.4. İNÖ ve Alt Boyutları Arası Korelasyonlar ve Cronbach Alfa Katsayıları.....	46
Tablo 3.5. Ölçeklerin Betimsel Özellikleri.....	47
Tablo 3.6. Tüm Değişkenlerin Birbirleriyle Olan Korelasyon Katsayıları.....	48
Tablo 3.7. İNÖ'den Alınan Puanlar İçin Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin Bağımsız Değişkenler İçin t-test Sonuçları.....	50
Tablo 3.8. AKBTT'den Alınan Puanlar İçin Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin Bağımsız Değişkenler İçin t-test Sonuçları.....	50
Tablo 3.9. İNÖ'den Alınan Puanlar İçin Ebeveynlerinin Alkol Kullanımı Olan ve Olmayan Öğrencilerin Bağımsız Değişkenler İçin t-test Sonuçları.....	51
Tablo 3.10. AKBTT'den Alınan Puanlar İçin Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-Testi Tablosu.....	52
Tablo 3.11. İNÖ'den Alınan Puanlar İçin Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-Testi Tablosu.....	53
Tablo 3.12. Üniversite Öğrencilerinde İçmeme Nedenlerinin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarını Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Tablosu...	54

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Edimsel Koşullanma Kavramına Göre Alkol Bağımlılığı.....	11
Şekil 3.1. İNÖ'nün Doğrulayıcı Faktör Analizi Diyagramı.....	43

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Alkol Kullanımı

1.1.1. Tanım ve tarihçe

Alkol sözcüğü köken olarak incelendiğinde, sözcüğün Arapça'da herhangi bir şeyin özü, aslı anlamında kullanılan “el küül (al kihl, el kuhl)” sözcüğüne dayandığı görülmektedir (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986: 398). Türkçe'de geçmişten bu yana alkol sözcüğünün karşılığı olarak kullanılan “ispirto” sözcüğü ise Latince kökenlidir. Sözcük; ruh, soluk, yaşamın özü, güçlü, yürekli anlamlarına gelen “spiriitus” sözcüğünden gelmektedir. Spiriitus sözcüğünden türetilerek ortaya çıkan “spirit” sözcüğü ise batı dillerinde alkol dahil olmak üzere birçok anlamda kullanılmaktadır (aktaran Öncü, Ögel ve Çakmak, 2001).

Alkol çok eski çağlardan bu yana keyif verici, uyuşturucu ve ilaç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu eski çağlardan bu yana, toplumların ve bireylerin alkole karşı tutumları çok çeşitli olmuştur. Her çağda ve toplumda alkolün ılımlı bir şekilde kullanımı kabul görürken uzun süreli kullanımı onaylanmayarak kötü bir davranış olarak nitelendirilmiştir (Öztürk ve Uluşahin, 2008). Ortaçağda simyacılar alkolü hayat iksiri olarak düşünmüşler ve hastalıklara çare olarak kullanmışlardır (Bayar ve Yavuz, 2008). Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve diğer Akdeniz bölgelerinde yaşamış olan toplumların alkol kullanımları tarihsel kayıtlarda yer almaktadır. Eski Yunan, Mısır ve Roma tarihçilerinin alkollü içkilerden söz ettikleri de bilinmektedir.

Türklerde alkol kullanımına bakıldığında ise geleneksel en eski Türk içkisi olan kımızın eski çağlarda Türklerin tanrılara sundukları içki olarak bilindiği görülmektedir. O dönemlerde kımız birçok hastalıkların, yaşlılık ve dermansızlığın tek ilacı olarak nitelendirilmiştir (aktaran Öncü, Ögel ve Çakmak, 2001).

1.1.2. Alkol Kullanım Bozuklukları

Alkol kullanım bozukluklarının tarihi de alkolün tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca Hipokrat'tan başlamak üzere birçok hekim alkollü içkilerin insan sağlığına verdiği zarardan bahsetmiştir. Fakat alkol kullanımı sonucu meydana gelen bağımlılığın bir çeşit hastalık olarak ele alınması son 150 yıla dayanmaktadır. "Alkolizm" terimi ilk defa 1849 yılında bir halk sağlığı uzmanı olan Magnus Huss tarafından kullanılmıştır. 1900'lerin başından itibaren alkolizm bir hastalık olarak kabul edilerek alkol kullanımı ile alakalı birçok ruhsal bozukluk tanımlanmıştır (aktaran Tarhan ve Nurmedov, 2011).

1.1.2.1 Alkol Kullanım Bozukluklarında Tanım ve Sınıflandırma

DSM-IV-TR'de (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) alkol kullanımı sonucu meydana gelen bozukluklar; alkol kullanım bozuklukları ve alkolün yol açtığı bozukluklar olarak iki alt başlık altında yer almaktadır. Alkol kullanım bozuklukları da alkol kötüye kullanımı ve alkol bağımlılığı olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2000).

Alkol Kötüye Kullanımı

Alkol kötüye kullanımı, sağlığa, iş, sosyal ve aile hayatına zararları görülmesine rağmen kişinin sıklıkla ya da sürekli alkol alması fakat bağımlılık ölçütlerini karşılamıyor olması durumudur (Öztürk ve Uluşahin, 2008). Alkol kötüye kullanımı olan kişinin klinik olarak belirgin bir şekilde alkol kullanımı ya da sıkıntıya neden olacak biçimde alkol kullanımı olmasına karşın henüz tolerans ya da alkol kesilmesinde ortaya çıkan yoksunluk sendromu gelişmemiştir (Tarhan ve Nurmedov, 2011).

DSM-IV-TR tüm maddeler için madde bağımlılığı ve kötüye kullanım için aynı kriterleri kullanmaktadır. Madde kötüye kullanımı kriterleri aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

A- Aşağıdakilerden biri (ya da daha fazlası) ile kendini belli edecek şekilde, son 12 aylık bir periyod içinde ortaya çıkan, klinik olarak anlamlı bir bozulmaya ya da sıkıntıya yol açan uyumsuz madde kullanım örüntüsü:

1- Kişinin işinde, okulunda ya da evinde yükümlü bulunduğu önemli rollerini yerine getirmesinde yetersizliğe yol açan tekrarlayıcı biçimde madde kullanması (mesela, madde kullanımı ile ilgili olarak tekrarlayan biçimde işe gitmeme ya da işteki performansın zayıflaması; madde kullanımı ile ilişkili olarak okula gitmeme, okulu asma veya okuldan atılmalar; çocukları veya ev halkını ihmal etme)

2- Tekrarlayan biçimde fizik olarak tehlikeli durumlarda madde kullanımı (mesela, madde kullanımının ortaya çıkardığı etkiler olduğu halde otomobil sürme veya bir makineyi çalıştırma)

3- Madde ile ilişkili olarak tekrarlayan yasal problemler (mesela, maddeyle ilişkili davranış bozuklukları yüzünden tutuklanmalar)

4- Maddenin etkileriyle ortaya çıkmış veya alevlenmiş, sürekli ya da tekrarlayan sosyal ya da kişiler arası problemlere rağmen madde kullanımına devam edilmesi (mesela, eşyle entoksikasyonun sonuçları hakkında sürüp giden tartışmalar, fiziki kavgalar)

B- Bu semptomlar, bu grup madde için Madde Bağımlılığı kriterlerini hiçbir zaman doldurmamıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2000).

Alkol Bağımlılığı

Dünya Sağlık Örgütü, alkol bağımlısı kişiyi “uzun süre ve alışılmışın dışında alkol alan, alkole bağılı olarak ruhsal, bedensel, toplumsal sağlığı bozulan, buna karşın durumunu değerlendiremeyen; değerlendirse bile alkol alma isteğini durduramayan, sağaltıma gereksinimi olan bir hasta” şeklinde tanımlamaktadır (1992). DSM-IV-TR’e göre bağımlılık tanısı konulabilmesi için gereken kriterler şu şekilde belirlenmiştir:

Aşağıdakilerden üçü (ya da daha fazlası) ile kendini belli edecek şekilde, 12 aylık bir periyod içinde herhangi bir zaman ortaya çıkan, klinik olarak anlamlı bir bozulmaya ya da sıkıntıya yol açan uyumsuz madde kullanım örüntüsü:

A. Aşağıdakilerden biri ile belirlenen tolerans'ın varlığı:

a. Entoksikasyonun veya arzu edilen etkinin sağlanabilmesi için aşikar bir şekilde, daha fazla madde miktarlarına ihtiyaç duyulması

b. Maddenin aynı miktarları kullanılmaya devam edildiği halde, elde edilen etkinin aşikâr bir şekilde daha az olması

B. Aşağıdakilerden biri ile belirlenen yoksunluk'un varlığı:

a. Söz konusu madde için karakteristik olan yoksunluk sendromu (Spesifik maddelerin yoksunluk kriterlerinin A ve B kriterlerine bakınız)

b. Yoksunluk semptomlarından kurtulmak ya da kaçınmak için aynı (veya çok yakın ilişkili) maddenin alınması

1. Madde genellikle niyetlenildiğinden daha yüksek miktarlarda ve daha uzun sürelerde kullanılır.

2. Madde kullanımını bırakmak ya da kontrol altına almak için sürekli bir arzu ya da başarısız çabalar vardır.

3. Maddeyi elde etmek için (mesela, çok sayıda doktora baş vurmak, uzun mesafelere arabayla gitmek), maddeyi kullanmak için (mesela, zincirleme sigara içmek) veya etkilerinden kurtulmak, ayılmak için gerekli olan aktivitelerde çok fazla zaman harcanması.

4. Çok önemli sosyal, mesleki veya eğlence ile ilgili aktivitelerin, madde kullanımını yüzünden terk edilmesi veya azaltılması.

5. Maddenin sebep olmuş veya alevlendirmiş olabileceği mümkün olabilen, sürekli olarak mevcut olan veya tekrarlayan bir şekilde ortaya çıkan fi zik ya da psikolojik bir rahatsızlığın varlığının bilinmesine rağmen madde kullanımına devam edilmesi (mesela, kokainin sebep olduğu bir depresyonun var olduğu bilinmesine

rağmen kokain kullanımına devam edilmesi veya alkol alınması ile kötüleşen bir ülserin varlığının bilinmesine rağmen içmeye devam edilmesi) (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2000).

DSM-IV-TR'nin ardından yapılan düzenlemelerle 2013 yılında yayınlanan DSM-V'de (Amerikan Psikiyatri Birliği) madde kullanım problemlerine ilişkin sınıflandırmada bazı değişiklikler mevcuttur. DSM-V'de alkol madde kullanımı ile ilgili bozukluklar ile ilgili en öne çıkan değişiklik "bağımlılık bozuklukları" olarak yeni oluşturulan kategoridir. DSM-IV-TR'de madde ile ilişkili bozukluklar başlığı altında birleştirilen bozukluklar DSM-V'te madde ile ilişkili ve bağımlılık bozuklukları adı altında belirtilmiştir. Madde kötüye kullanımı ve madde bağımlılığı "madde kullanım bozuklukları" başlığı altında birleştirilmiştir. DSM-V'de kötüye kullanım kavramı artık hafif şiddette madde kullanım bozukluğu olarak tanımlanmıştır (Hasin ve ark., 2013).

1.1.3 Epidemiyoloji

Alkol, başta 12-25 yaşları arasındaki gençlerde olmak üzere tüm dünyada en sık kullanılan psikoaktif maddeler arasında yer almaktadır (aktaran Çakmak ve Ayvaşık, 2007). Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) verilerine göre tüm dünya üzerinde 2 milyar insan alkol kullanmaktadır. Dünyada 76.3 milyon kişiye alkol kullanım bozukluğu tanısı konulmuştur. Tüm dünyada yetişkin bireyler tarafından tüketilen ortalama alkol miktarı ise 5.1 litre olarak saptanmıştır (DSÖ, 2004). Amerika Birleşik Devletleri'nde 2000 yılında yapılan ev halkı taramasında 12 yaş üzeri nüfusta alkol kullanım yaygınlığı % 46.6 olarak belirlenirken ağır içicilik (son 30 gün içerisinde en az 5 gün, 5 veya daha fazla standart birim tüketimi) yaygınlığı %5.6 olarak saptanmıştır. Ağır içicilik 18-25 yaş aralığında en yüksek oranda bulunmuştur. İsveç, Norveç, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa gibi gelişmiş ülkelerde alkol bağımlılığının yaygınlık oranı yetişkin nüfusta %10-15 aralığındadır. DSM-III-R kriterleri ile 1990'lı yılların başında yapılan Ulusal Etkanı Taraması'na göre Amerika Birleşik Devletlerinde yaşam boyu alkol bağımlılığı riski erkeklerde %10, kadınlarda ise %3-5 olarak saptanmıştır (aktaran Öztürk ve Uluşahin, 2008).

DSÖ tarafından farklı ülkelerde yürütülen 2003 Dünya Sağlık Taraması Çalışması'nın sonuçları incelendiğinde, Türkiye'de 18 yaş üstü nüfusun yaşam boyu

alkol kullanım oranı % 18.9 olarak belirlenirken alkol kullanım bozukluğu için oran % 1.1 olarak saptanmıştır. Türkiye’de yetişkin nüfus tarafından tüketilen ortalama alkol miktarı 1.48 litre olarak belirlenmiştir (DSÖ, 2004). DSÖ’nün 2014 istatistiklerine göre ise, 2010 yılında Türkiye’de yetişkin nüfus içerisinde kişi başına düşen alkol tüketimi 2 litredir (DSÖ, 2014). "Türkiye Ruh Sağlığı Profili" araştırmasına göre, 1995-1996 yılları arasında 12 aylık sürede ICD-10 tanı kriterlerine dayanarak alkol bağımlılığı yaygınlığı% 0.8 olarak saptanmıştır. Erkeklerde alkol bağımlılığı yaygınlığı % 1.7, kadınlarda ise %0.1 olarak belirlenmiştir (aktaran Ögel, 2005).

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2012 tarihli Sağlık Araştırması’nda alkole ilişkin veriler incelendiğinde, “Bireylerin alkol kullanma durumunun cinsiyet, yaş, yerleşim yerine göre dağılımı” adlı tablosunda, Türkiye’de toplam alkol kullananların oranı % 10.4 olarak görülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre dağılım göz önüne alındığında, erkekler için alkol kullanım oranı % 17.2 iken kadınlar için bu oran % 3.8’dir. Yaş değişkenine göre dağılım incelendiğinde, 15-24 yaş aralığında alkol kullanım oranının % 7.4, 25-34 yaş aralığında bu oranın % 14.0, 35-44 yaş aralığında % 13.1, 45-54 yaş aralığında % 11.9, 55-64 yaş aralığında % 8.4, 65-74 yaş aralığında % 4.0 ve 75 yaş üzerinde % 1.3 olarak bildirildiği görülmekte, alkol kullanım oranının en fazla olduğu yaş aralığının 25-34 yaş olduğu anlaşılmaktadır. Yerleşim yerine göre dağılıma bakıldığında kentte alkol kullanım oranı % 11.8 iken kırdada bu oran % 7.3’tür. Ayrıca aynı tablo içerisinde alkol kullanmayan kişilerin oranı % 15.3 erkek, % 4.2 kadın olmak üzere toplamda % 9.7 ve hiç alkol kullanmamış kişilerin oranı % 67.4 erkek, % 92.0 kadın olmak üzere toplamda % 79.9 olarak verilmiştir. Araştırmanın “Halen alkol kullananların ilk kez alkol kullanma yaşlarının cinsiyete göre dağılımı” adlı tablosu incelendiğinde, ilk kez alkol kullanma yaşı 10’un altında olan katılımcıların % 0.9, 10-14 yaş aralığında olanların % 7.1, 15-19 yaş aralığında olanların % 52.8, 20-24 yaş aralığında olanların % 28.2, 25-29 yaş aralığında olanların % 7.4, 30-34 yaş aralığında olanların % 2.2 ve 35 yaş üstü olanların % 1.4 olduğu görülmektedir. Bu verilere göre Türkiye’de ilk kez alkol kullanma yaşının en fazla 15-19 yaş aralığında yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu yaş aralığında ilk kez alkol kullanan erkeklerin oranı % 55.5 iken kadınların oranı ise % 40.9’dur (TÜİK, 2012).

Türkiye’de genel toplum örnekleminde alkol kullanım yaygınlığı üzerine gerçekleştirilen bazı çalışmalardan örnek verilecek olursa, yapılan çalışmalardan birinde Ankara’da 15 yaş ve üstü 2238 katılımcı ile DSM-III tanı kriterlerine göre alkol bağımlılığının sıklığı araştırılarak CAGE tarama testi uygulanmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin % 14’ünde alkol kullanımı belirlenmiştir. Alkol kullanan katılımcıların 24’ünün CAGE toplam puanı 2’nin üzerinde saptanmış, bu 24 kişinin 21’inde alkol bağımlılığı belirlenmiştir (Arıkan, 1996).

İstanbul örnekleminde 2000 yılında yapılan bir çalışmada, şehrin 24 ayrı ilçesinde 707 katılımcı ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Ögel ve ark., 2000). Çalışmanın sonuçları incelendiğinde, katılımcıların % 54.7’sinin hayatlarında en az bir defa alkol kullandığı görülmektedir. Erkekler için oran % 73.4 iken kadınlar için % 35’dir. Geçen son bir yıl içerisinde haftada en az bir defa alkol kullanımı erkekler arasında % 17.9, kadınlar arasında ise % 2.3’tür. Geçen son bir ay içerisinde aynı oran erkekler için % 18.4, kadınlar için ise % 2.3 olarak belirlenmiştir. Geçen son bir ay içerisinde her gün alkol kullanımına en sık rastlanılan yaş grubunu 36-45 yaş aralığındaki katılımcılar oluşturmaktadır. Sarhoş olma oranları göz önüne alındığında, bu oranlar erkeklerde kadınlara kıyasla üç kat fazla bulunmuştur. Geçen son bir ay içerisinde haftada iki ya da daha çok defa alkol kullanan katılımcılar arasında alkol yoksunluk belirtilerinin varlığına % 0.9 oranında rastlanılmıştır

Türkiye’de üniversite öğrencileri örnekleminde alkol kullanım yaygınlığına ilişkin bir araştırma İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin, Muğla’da öğrenim gören 2000 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir (İlhan, Yıldırım, Demirbaş ve Doğan, 2008). Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin %63.3’ünün yaşam boyu en az bir defa alkol kullandığı saptanmıştır. Katılımcıların %50.6’sının yaşam boyu bir defadan fazla alkol kullandığı belirlenirken %25.3’ünün geçen hafta içerisinde alkol kullandığı saptanmıştır. Öğrencileri %65’inin ise ayda bir defa alkol kullandığı saptanmıştır. Boğaziçi üniversitesi öğrencileri ile yapılan bir başka araştırma 2005 yılında 673 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir (Taner, 2005). Araştırmanın sonuçlarına göre en yaygın olarak kullanılan madde %66.5 kullanım oranıyla alkol olarak saptanmıştır. Katılımcıların %65’inin yaşam boyu en az bir defa alkol kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %44.3’ünün ise yaşam boyu en az bir defa sarhoş olduğu ortaya konmuştur

1.1.4. Etiyoloji

Alkol kullanım bozuklukları biyopsikososyal modele en iyi uyan heterojen bir hastalık grubudur. Alkol kullanım bozukluklarında da diğer psikolojik bozukluklara benzer bir biçimde çok faktörlü bir etiyoloji söz konusudur (Bayar ve Yavuz, 2008). Diğer bir deyişle, alkol kullanım bozukluklarını tek bir sebeple açıklamak mümkün değildir; sosyal, çevresel, psikolojik ve biyolojik faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkarlar (Tarhan ve Nurmedov, 2011). Alkol kullanım bozukluklarını farklı psikolojik kuramlar farklı biçimlerde açıklamaktadırlar.

1.1.4.1. Psikolojik Yaklaşımlar

Alkol kullanım bozukluklarını, farklı psikolojik yaklaşımlar farklı biçimlerde açıklamaktadırlar.

1.1.4.1.1. Psikodinamik Yaklaşım

Alkol kullanım bozukluklarının psikodinamik sebeplerini açıklamaya ilişkin kuramlar, aşırı baskıcı ego ve cinsel gelişimin oral fazındaki fiksasyon üzerine yoğunlaşmışlardır. Psikodinamik kurama göre aşırı baskıcı ve katı bir süper egosu olan bireyler bilinçdışı gerginliklerini azaltmak için alkol kullanırlar. Psikodinamik kurama göre bu bireyler genel olarak utangaç, bağımlı, yalnızlığa eğilimli, engellenmeye dayanma gücü zayıf, bunaltısı yoğun, aşırı duyarlı, gergin, ürkek ve cinsel dürtülerini bastırılmış bireyler olarak tanımlanırlar (Bayar ve Yavuz, 2008). Psikodinamik literatüre göre, söz konusu bireyler alkol kullanımıyla bilinçdışı gerginliği azalttıkları gibi aynı zamanda oral doyum da yaşamaktadırlar. Ayrıca psikodinamik yaklaşım, çocuklukta davranım bozukluğunu yetişkinlik döneminde alkol bağımlılığı için bir risk faktörü olarak görmektedir (Nurmedov, 2009).

Zimberg, alkol bağımlılığının etiyojisine ilişkin olarak bağımlılık gereksinimleriyle olan çatışmayı temel alan açıklayıcı bir model geliştirmiştir. Zimberg'e göre bağımlılık gereksinimleriyle olan çatışma, ebeveynlerin biri ya da her ikisi tarafından çocukluğun reddinin ya da aşırı korumacı yapının veya ebeveyn alkolik ise çocuğa erken yaşta sorumluluk verilmesinin bir sonucu olarak gelişmiş

olabilir. Alkol bağımlısı bireylerde gözlenen değersizlik, yetersizlik duyguları, zayıf benlik saygısı bu çatışma sonucunda meydana gelmektedir. Fakat bu bireyler, bu duygularını yadsır ya da bastırırlar. Bu nedenle; kabul edilme ve özen gösterilme bilinçdışı bir gereksinim haline gelmektedir. Ancak gerçek hayatta bağımlılık gereksinimleri hiçbir zaman tam anlamıyla karşılanamayacak ve sürekli güç, kontrol, başarı, güçlü benlik saygısı için diğer telafi edici nitelikte gereksinimler ortaya çıkacaktır. Bu bireyler için alkol bir yandan kaygıyı yatıştırırken bir yandan da güç duygusu, tümgüçlülük ve incinmezlik duyguları meydana getirmektedir. Bu sebeple, alkol bağımlısı bireyler, bir içme epizodundan ayıldıklarında, hiçbir şeyin değişmediğini görmeleri sebebiyle, üzüntü ve suçluluk hissetmekte, değersizlik duyguları yoğunlaşmakta; dolayısıyla da söz konusu çatışma kısır döngü halinde genellikle ağırlaşarak devam etmektedir (aktaran Göka ve Başterzi, 2001).

1.1.4.1.2. Bilişsel - Davranışçı Yaklaşım

Bilişsel davranışçı kuramın alkol bağımlılığına bakış açısına göre bağımlılığı çözümleyebilmek ve ona müdahalede bulunabilmek için içme davranışını başlatan ve sürdüren kişisel ve çevresel etkenleri anlamak ve içme davranışını analiz etmek ile mümkün olabilir. Bu çeşit bir analiz için de bir dizi sosyal, duygusal, fizyolojik ve durumsal etkenlerin gözden geçirilmesi gereklidir. Bu kurama göre alkol kullanımına neden olan bazı motivasyonlar vardır: stresi azaltma, sosyal ödül sağlama, cinsel tatmin veya performansı artırma, ait olma hissini güçlendirme veya zevk alma gibi. Nedeni fark etmeksizin alkol kullanımı olumlu veya olumsuz bazı sonuçlara sebep olur. İçme davranışını sürdürmede en önemli etken de bu sonuçlardır (Nurmedov, 2009).

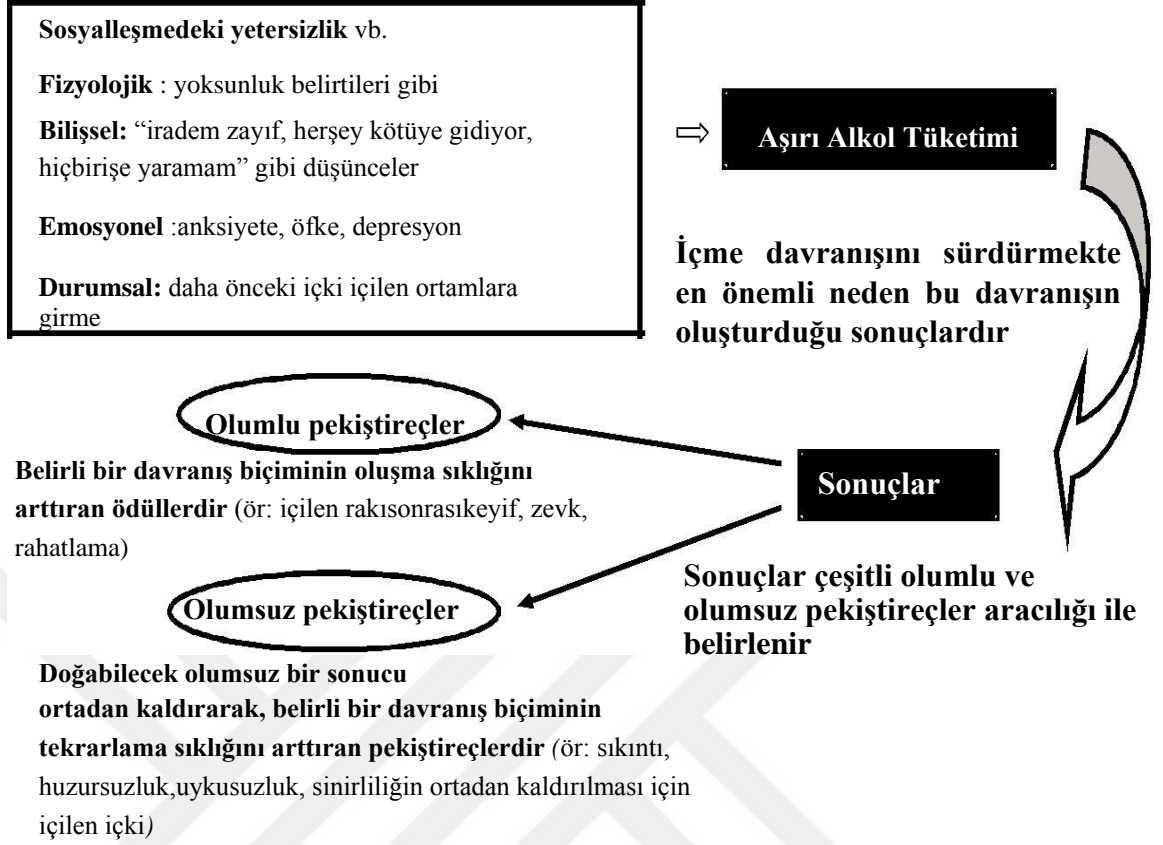
Davranışçı kurama göre olumlu ya da olumsuz birçok davranış öğrenme yoluyla edinilir (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1995). Öğrenme, bireyde alkol kullanma davranışının gelişiminde de rol oynayan bir mekanizmadır. Bireyler alkol kullanımı ile örtüşen kural ve ritüeller sayesinde içme davranışını öğrenir ve geliştirirler (Korhonen, 2004). Davranışçı kuram alkol bağımlılığını klasik ve edimsel koşullanma kavramları ile açıklar.

Klasik koşullanma ilkelerine göre belirli bir uyarıcının madde ile sık sık eşleşmesi, bir süre sonra söz konusu maddeye karşı aşırı bir isteğe neden olabilir.

Daha sonra, genelleştirme ilkesi sebebiyle de koşullanılmış bir durumda meydana gelen madde isteği diğer durumlara da genellenebilir (McMurrin, 1994). Klasik koşullanma alkol bağımlılığı açısından ele alındığında, kaygıya neden olan herhangi bir durum, ortam veya nesne ile karşılaşıldığında kullanılan alkolün kaygıyı azalttığı fark edildiğinde benzer durumlarda alkol kullanımı devam ettirilir. Zamanla, daha önce kaygı uyandıran için alkol kullanımını başlatan durumlar koşullanma nedeniyle kaygı uyarmadan da alkol kullanımını başlatır hale gelmektedir. İlerleyen dönemlerde, bireyde alkol bağımlılığı gelişmekte ve birey artık kaygıyı azaltmak için değil alkolün yoksunluk belirtilerini ortadan kaldırmak için alkol kullanımını devam ettirir (Nurmedov, 2008).

Alkol kullanım davranışının şekillendirilmesi aynı zamanda bu davranışın sonuçlarına da bağlıdır (Korhonen, 2004). Davranışçı kuramın en önemli isimlerinden biri olan Skinner'e (2005) göre davranışın sürdürülmesi ya da bitirilmesi o davranışın ilişkili olduğu düşünülen sonuca bağlıdır. Edimsel koşullanma ilkelerine göre içme davranışına devam etmede etkili olan en önemli sebep davranışın meydana getirdiği sonuçlardır. Bu sonuçlar ise farklı olumlu ve olumsuz pekiştiriciler ile belirlenir. Olumlu pekiştiriciler, belirli bir davranışın ortaya konma sıklığını arttıran ödüllerdir. Olumsuz pekiştiriciler ise meydana gelebilecek olumsuz bir sonucu engelleyerek belirli bir davranışın ortaya konma sıklığını arttıran pekiştiricilerdir (aktaran Nurmedov, 2008). İçme davranışı sonrasında sarhoş olma sonucu bir kişi tarafından olumlu bir pekiştiriciler olarak algılanırken başka bir kişi için sıkıntısının geçmesi olumsuz pekiştiriciler görevi görebilir. Başka bir açıdan, sarhoşluk hissi bazı insanlar için ise ceza görevi görerek davranışın sönmesine yol açabilir (aktaran McMurrin, 1994). Edimsel koşullanma kavramına göre alkol bağımlılığı Şekil 1'de özetlenmiştir.

İçme davranışı öncesi tetikleyici faktörler

Şekil 1.1. Edimsel Koşullanma Kavramına Göre Alkol Bağımlılığı

Kaynak: Nurmedov, S. (2008). *Remisyonda olan alkol bağımlısı bireylerin bellek işlevlerinin değerlendirilmesi*. Uzmanlık tezi, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.

Bilişsel psikolojinin temelini atan isimlerden biri olan Bandura'nın sosyal öğrenme teorisi, insanların kendi yaşadıkları tecrübelerin yanı sıra diğer insanların tecrübelerinden de model alma, özdeşleştirme gibi yöntemlerle öğrendiklerini söyler. Sosyal öğrenme teorisine göre alkol kullanımı da aile, arkadaşlar gibi çevredeki diğer insanların model alınması ve temelde insanların çeşitli normlarla yönlendirilmesi ile ilişkilidir (aktaran McMurran, 1994).

Bilişsel davranışçı kuramın teorilerinden bir diğeri olan beklenti teorisine göre, birey yetiştirme çağına aile ve arkadaşlarının davranışlarından ve söylemlerinden, okulda öğrendiklerinden, televizyondan alkolle ilgili birçok şey öğrenerek çeşitli inançlar geliştirirler. Bu inançlardan bir tanesi de alkol kullanımının nasıl sonuçlanacağına ilişkin sonuç beklentileridir. Örneğin, eğlenme, sosyalleşme, rahatlama gibi olumlu sonuç beklentilerine veya sarhoş olma, otokontrolünü

kaybetme gibi olumsuz sonuç beklentilerine göre kişi alkol kullanımına devam eder ya da sonlandırır (Jones, Corbin ve Fromme, 2001).

1.1.4.1.3. Varoluşçu Yaklaşım

Varoluşçu kurama göre alkol bağımlısı birey, kendi kimliğini bulamamış, toplum tarafından dışlanmış bireydir. Bu bireyler, kendilerini gerçek anlamıyla tanımlamak yerine tercih ettikleri yolun risklerini de göze alarak ne toplum ne de kendileri tarafından doğru bulunmasa bile, en azından anlayış göreceği hissiyle varolmanın meydana getirdiği problemleri kendi doğruları ile halletmek isterler. Böylece, kendi doğruları ve özgür iradeleriyle davranış tercihlerini bir yana koyarak hareket eder ve sonuç olarak kendilerini hem kendi doğrularından hem de başka insanlardan izole ederler. Varoluşçu kuram için önem taşıyan bir başka konu da alkol bağımlısı bireylerin alkol kullandıkları zaman içine girdikleri rolün, günlük hayatta beğenmedikleri gerçek benliği dışında farklı bir rol olduğu varsayımdır (aktaran Beşirli, 2007).

1.1.4.1.4. Şema Odaklı Yaklaşım

Şema odaklı yaklaşım, psikolojik bozuklukları, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar adı verilen ve bireyin gelişiminin erken döneminde başlayan, hayatı boyunca tekrarlanan, kendilik yıkıcı duygusal ve bilişsel örüntüler temelinde açıklamaktadır. Şema odaklı yaklaşıma göre günlük hayatta karşılaşılan durumlar bu şemaları tetikleyebilir. Bu tetiklemeyle şemalar bireyde yüksek düzeyde duygulanımlara neden olarak bireyi doğrudan veya dolaylı olarak psikolojik sorunlara sürükleyebilirler. Alkol bağımlılığı da bu sorunlardan bir tanesidir. Örneğin, “Ayrılma ve reddedilme” şema alanında bulunan “terk edilme/istikrarsızlık” şemasına sahip olan birey, sevgilisiyle yaşadığı bir tartışmada karşılaştığı ayrılık tehditi sonrası yalnız kaldığında durumla baş etme biçimi olarak kaçınma yolunu seçerek aşırı alkol tüketimine yönelebilir. Her şema tetiklenmesinde aynı baş etme tepkisini tekrarlayan bireyin zamanla alkol kullanım bozukluğu geliştirmesi olası hale gelecektir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009).

1.1.4.2. Biyolojik Yaklaşım

Alkol bağımlılığın oluşumunda genetik ve diğer biyolojik faktörlerin çeşitli etkileri vardır. Genetik faktörlerle ilgili bilgilere ikiz çalışmaları, evlat edinme çalışmaları ve ailede alkol geçmişine ilişkin çalışmalarla ulaşılmıştır.

1.1.4.2.1. İkiz çalışmaları

Yapılan ikiz çalışmaları sonucunda, tek yumurta ikizlerinde alkol kullanım bozukluklarının beraber görülme sıklığı çift yumurta ikizlerine göre daha fazladır (Quickfall ve el-Guelbay, 2006). Fakat başka bir çalışmada hem tek yumurta hem de çift yumurta ikizlerinden beraber vakit geçiren ikizlerde, başka arkadaşlarıyla vakit geçiren ikizlere göre alkol kullanım bozukluklarının daha fazla beraber görüldüğü saptanmıştır (Rose, 1998). Lin ve Anthenelli'nin gerçekleştirdiği bir çalışmada, alkol kullanım bozuklukları için eşhastalanma oranları tek yumurta ikizlerinde %60 ve çift yumurta ikizlerinde %39 olarak saptanmıştır (aktaran Nurmedov, 2009).

1.1.4.2.2. Evlat edinme çalışmaları

Enoch ve Goldman'ın (2001) yürüttüğü bir çalışmada, biyolojik anne-babalarında alkol kullanım bozukluğu öyküsü olan ve başkaları tarafından evlat edinilmiş çocuklarda alkol kullanım bozukluğu görülme sıklığının biyolojik anne-babalarında alkol kullanım bozukluğu öyküsü olmayan ve evlat edinilmiş çocuklara kıyasla 4-5 kat daha fazla olduğu belirlenmiştir. Yapılan başka bir evlat edinme çalışmasında, biyolojik babalarında alkol kullanım bozukluğu olan ve evlat edinilmiş çocukların alkol kullanım oranları, biyolojik babalarında alkol kullanım bozukluğu olmayan ve evlat edinilmiş çocuklara kıyasla yüksek değerlerde saptanmıştır (Cloninger, Bohman ve Sigvardsson, 1981). Heath ve arkadaşları (1997) tarafından gerçekleştirilen başka bir evlat edinme çalışmasında da söz konusu ilişkiyi destekleyen türde bulgulara varılmıştır.

1.1.4.2.3. Ailede alkol geçmişine ilişkin çalışmalar

Cotton'un (1979) ailede alkol öyküsüne ilişkin gerçekleştirdiği bir çalışmada, birinci derece akrabalarında alkol bağımlılığı olan kişilerde alkol bağımlılığı oluşma riskinin normal popülasyona kıyasla 4-7 kat daha fazla olduğu saptanmıştır. Alkol bağımlısı olan ve olmayan bireylerin, üniversite öğrencisi olan çocuklarıyla yapılan

bir çalışmada, katılımcıların %73.3'ünün alkol kullanımı vardır. Ebeveynlerinden biri veya her ikisinde de alkol bağımlılığı bulunan alkol kullanıcılarının alkole başlangıç yaşı, ebeveynlerinin hiçbirinde alkol bağımlılığı bulunmayanlara göre yaklaşık olarak 1 yıl daha erken belirlenmiştir. Söz konusu grubun madde kullanım oranı da diğer gruba oranla daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, annesi veya her iki ebeveyni de alkol bağımlısı olanların alkol kullanımı, sadece babası alkol bağımlısı olanlara kıyasla daha fazla bildirilmiştir (Braitman ve ark., 2009).

Alkol bağımlılığına ilişkin diğer biyolojik faktörler incelendiğinde, bağımlılığın ventral tegmental alan, hipotalamus ve nukleus akumbensten geçen dopaminerjik, GABA'erişik, noradrenerjik ve serotonerjik yolların aracılığıyla geliştiği savunulmaktadır. Alkolün, merkezi sinir sisteminde endojenopioid sistemi ile etkileşime girdiği, opiyat benzeri maddeler meydana getirdiği ve bağımlılığın da bunlar aracılığıyla ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (aktaran Tarhan ve Nurmedov, 2011).

Alkol kullanımının biyolojik etkileriyle ilgili bir çalışmada alkol duyarlılığı araştırılmıştır. Çalışma sonucunda, bazı insanların sarhoş olmak için diğer insanlara kıyasla daha fazla alkol tüketmeleri gerekmektedir (Quickfall ve el-Guebaly, 2006). Nolen-Hoeksema'nın (2004) gerçekleştirdiği bir diğer çalışmanın bulgularına göre, alkol bağımlısı bireylerin erkek çocuklarının alkole karşı fizyolojik toleransları babası alkol bağımlısı olmayan erkek çocuklara göre daha fazla saptanmıştır. Bu nedenle, bu çocukların sarhoş olabilmek için diğerlerine göre daha fazla miktarda alkol tüketmesi gerekir.

Alkolün biyolojik etkilerinden bir diğeri de alkolün metabolize edilmesinin bireysel faktörlere göre farklılık göstermesidir. Yapılan çalışmalarda, alkolün metabolize edilmesinde görev alan enzimlerin işlevlerinin kültüre göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Quickfall ve el-Guelbay, 2006). Bazı ırklarda, alkole karşı doğuştan var olan bir intolerans vardır. Koreliler, Tayvanlılar, Japonlar ve Amerikan Kızılderililerinde alkolün istenmeyen intoksikasyon belirtileri diğer ırklara kıyasla daha düşük doz kullanımlarında meydana gelerek bu ırk mensupları için alkol kullanım bozukluklarına karşı koruyucu bir işlev görmektedir (Bayar ve Yavuz, 2008).

1.1.4.3. Sosyokültürel Yaklaşım

Alkol kullanım bozukluklarında toplumsal ve kültürel etkilerin de önemli bir rolü vardır. Bazı kültürel ve etnik gruplarda alkol kullanımı konusunda sınırlandırmalar vardır. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde Asyalılar ve muhafazakar protestanlar alkol kullanımı fazla olan bireyleri hoş karşılamadıkları için liberal protestanlar ve katoliklere kıyasla alkol kullanımları daha azdır. Alkol kullanım bozukluklarının tüm sosyoekonomik sınıflarda görülmesine rağmen ekonomik düzey arttıkça görülme sıklığı da artar. Ayrıca alkolün kolay ulaşılabilir ve ucuz olduğu toplumlarda da alkol tüketimi daha fazladır. Avrupa'da alkol kültürü iki şekilde değerlendirilir. Akdeniz ülkelerinde alkol kullanımı günlük yaşamın ve faaliyetlerin bir parçası olarak sayılır. Alkol kullanmayan birey sayısı oldukça azdır, genel içki tercihi şaraptır. Diğer taraftan, Kuzey ülkelerinde ise günlük hayat içerisinde alkol kullanımının yeri yoktur. Alkol kullanmayan birey sayısı Akdeniz ülkelerine kıyasla daha fazladır ve alkol, sarhoşlukla sonuçlanacak şekilde kullanılmaktadır. Şarap tüketimi daha azdır. Fakat bu farklılık son yıllarda kaybolurken daha homojen bir yapı ortaya çıkmaktadır. Yakın zamanda yapılan çalışmalarda, Kuzey ülkelerinde alkol kullanmama oranı Akdeniz ülkelerine kıyasla daha az görülmeye başlanmıştır (Bloomfield, Stockwell, Gmel ve Rehn, 2003).

İçinde bulunulan kültürün sahip olduğu cinsiyet rolleri de alkol kullanımını etkileyen faktörlerden biridir. Örneğin; kadınların erkeklerden daha az alkol kullanmasının sebeplerinden bir tanesinin sosyal yaptırımlar sonucu edinilen geleneksel cinsiyet rolleri olduğu ileri sürülmektedir (Schulte, Ramo ve Brown, 2009). Rahav, Wilsnack, Bloomfield ve Kuntsche'nin (2006) yürüttüğü 29 ülkeden toplanan verileri inceleyen çalışmada, kadın ve erkeklerin alkol kullanımı arasındaki fark modernizm ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Bunun yanı sıra, kadının toplumda değişen rollerinin alkol kullanımına etkisi, fazla alkol kullanımının normal görüldüğü üniversite öğrencileri arasında görülmektedir. Kadınlar, dikkatleri üzerine çekmek, erkeklerin beğenisini kazanmak, erkek grupları arasında diğer kadınlar arasından sıyrılarak fark oluşturmak, eşitlik ve güç elde etmek gibi nedenlerle 'erkek gibi' içmektedirler ve son yıllarda kadın üniversite öğrencilerinin alkol kullanım miktarları da artmaktadır (Young, Morales, McCabe, Boyd ve D'Arcy, 2005).

Alkol kullanımında cinsiyet farkına ilişkin çalışmalar, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de erkekler arasında alkol kullanımının daha yaygın olduğunu göstermektedir. Fakat, bu çalışmalar kadınlar arasında alkol kullanımının hızla yaygınlaştığını da yansıtmaktadır (Altıntoprak, Akgür, Yüncü, Sertöz ve Coşkunol, 2008). Evren, Saatçioğlu, Evren, Yapıcı ve Çakmak’ın (2003) alkol kullanım bozukluğunda cinsiyet farklılığı üzerine yürüttüğü bir çalışmada, alkol kullanım bozukluğu olan kadınların eğitim seviyesi alkol kullanım bozukluğu olan erkeklere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Lise ve üniversite öğrenimi görme seviyesi erkeklerde %33.5 iken, kadınlarda bu oran %59.4 olarak saptanmıştır. Elde edilen bu bulgu sonucunda, alkol kullanım bozukluğu olan kadınların eğitim seviyesinin yüksek olmasının, onların sosyal ortamlarda daha fazla bulunma ve alkol kullanma ihtimallerini arttırmış olabileceği veya bu kadınların cinsiyete ilişkin ortaya çıkan sosyalleşme sorunları ile baş etmek için alkol kullanıyor olabilecekleri araştırmalar tarafından ileri sürülmüştür.

1.1.5. Alkol Kullanım Bozukluklarında Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler

Alkol kullanım bozukluklarını önleme ve erken müdahale çalışmaları için en çok araştırılan konulardan birisi bu bozuklukların ortaya çıkma ihtimalinin daha önceden tahmin edilmesine olanak sağlayan risk faktörleri ve bu riske maruz kalma ihtimalini en aza indirgeyen koruyucu faktörlerdir. Bir başka deyişle, hangi kişisel ve çevresel faktörlerin bireylerin alkol kullanımını açısından risk oluşturduğunun ve koruyucu nitelikte olduğunun bilinmesi önemli bir konudur (Alikashifoğlu, 2005).

1.1.5.1. Alkol Kullanım Bozukluklarında Risk Faktörleri

Tek bir risk faktörü alkol kullanım bozukluklarının gelişmesinde tek başına etkili olmasa da kişinin önemli bir risk faktörüne sahip olması, bozukluğun ortaya çıkma ihtimalini yükseltmektedir. Örneğin, bir çocuğun madde kullanımına neden olabilecek bir davranış bozukluğuna ek olarak başka bir risk faktörü daha varsa , ailenin çocuk yetiştirme becerileri çocuğu alkol kullanma davranışından koruyamayabilir. Kişisel risk faktörlerinin farklı kombinasyonları, bu faktörlerin şiddet ve doğasından gelen farklı şiddette olumsuz sonuçların doğmasına sebep olmaktadır. Bazı koruyucu faktörler ise risk faktörlerinin olumsuz etkilerini

değiştirebilecek nitelikte etki göstererek ortaya çıkma ihtimali olan olumsuz etkilerin şiddetini hafifletmekte hatta olumsuz sonuçlardan tamamen koruyabilmektedir. Bu nedenle, birçok araştırmacı risk faktörleri ve koruyucu faktörler arasındaki ilişki üzerine çalışmaya yönelmişlerdir (Yıldız, 2009).

Hawkins, Catalona ve Miller (1992) yaptıkları bir araştırmada, alkol ve diğer uyuşturucu maddeler için risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine çalışmışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda elde ettikleri bulgulara göre risk faktörlerini “kültürel faktörler” ve “bireysel ve kişilerarası faktörler” olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Kültürel faktörlerde yer alan risk faktörleri; madde kullanımını destekleyen yasa ve normlar, maddenin kolay elde edilebilirliği, aşırı yoksulluk, çevre şartlarındaki düzensizlikler olarak sıralanmaktadır. Bireysel ve kişilerarası faktörlerde yer alan risk faktörleri ise fizyolojik faktörler, ailenin alkol ve diğer uyuşturuculara yönelik davranış ve tutumları, yetersiz ve tutarsız aile yönetimi, aile içi çatışmalar, zayıf aile bağı, erken başlayan ve süregelen davranım sorunları, akademik başarısızlık, eğitime karşı ilgisizlik, ilköğretim çağında akranlar tarafından reddedilme, madde kullanımı olan akranlarla ilişki, yabancılaşma ve isyankarlık, madde kullanımını onaylayan tutumlar, madde kullanımına erken yaşta başlama olarak sıralanmaktadır.

Arjantin’de 12-18 yaş arasındaki 367 çocukla yürütülen bir çalışmada elde edilen bulgulara göre akranların alkol kullanımı, çocukların alkol içme davranışının en güçlü yordayıcısı olarak saptanmıştır. Çalışma sonucunda, akranlarının çoğunun alkol kullandığı düşüncesi, çocuğun kendinin de alkol kullanması için önemli bir risk faktörü olarak belirlenmiştir (Pilatti, Godoy, Brussino ve Pautassi, 2013).

Türkiye’de, alkol bağımlılarında alkole başlamada belirleyici risk faktörleriyle ilgili olarak İlhan, Doğan, Demirbaş ve Boztaş’ın (2002) gerçekleştirdiği çalışmada risk faktörlerinin dağılımı incelendiğinde, ağırlıklı olarak arkadaş çevresinin etkisi göze çarpmaktadır. Aynı çalışmanın sonuçlarına göre, çocukluk döneminde ailede alkol içen birinin bulunması diğer dönemlere kıyasla ayrı bir risk faktörü olarak saptanmıştır.

Ülkemizde, üniversite öğrencilerininin alkol, sigara ve uyuşturucu kullanımında etkili olan risk faktörlerini araştıran bir başka çalışma, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversite’sinde öğrenim gören 4762 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir (Bakar,

Gündoğar, Karaman ve Maral, 2013). Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda, alkol kullanımında etkili olan risk faktörleri erkek olmak, yüksek okul ya da meslek yüksek okulu öğrencisi olmak, ebeveynlerinden biri ya da ikisinin de lise veya daha üstü eğitim seviyesine sahip olması ve ailenin aylık gelirinin 1226 USD ve daha üstü olması, sigara içme ve uyuşturucu madde kullanımı olarak belirlenmiştir

1.1.5.2. Alkol Kullanım Bozukluklarında Koruyucu Faktörler

Koruyucu faktörler bir bakıma risk faktörlerinin tersidir. Bu faktörler, risk faktörlerini nötrleştirerek madde kullanım riskini düşürür ya da sıfıra indirebilirler (Alikaşifoğlu, 2005). Bir başka deyişle, koruyucu faktörler, risk faktörlerinin olumsuz etkilerini değiştirebilecek nitelikte etki göstererek ortaya çıkma ihtimali olan olumsuz etkilerin şiddetini hafifletmekte hatta olumsuz sonuçlardan tamamen koruyabilmektedir. Bu nedenle, çalışmalarda belirlenen risk faktörlerinin koruyucu faktörlere dönüştürülmesiyle madde kullanımını engellemek mümkündür (Yıldız, 2009).

Hawkins, Catalona ve Miller (1992) konuya ilişkin araştırmalarında elde ettikleri bulgulara göre alkol ve diğer uyuşturucu maddeler için bazı koruyucu faktörler de belirlemişlerdir. Bireyin içinde bulunduğu çevreye ilişkin faktörler; hedeflere ilişkin yüksek motivasyon, güçlü aile bağları, ebeveyn tutumunda tutarlılık, aile denetimi, sosyal destek, tutarlı akran grubu ile ilişki, tutarlı çevre, tutarlı disiplin metotları, geleneklere bağlılık, inanç, toplumda madde karşıtı mesajlar ve güvenli okul ortamı olarak belirlenirken bireye ilişkin koruyucu faktörler ise problem çözme becerileri, yüksek kendilik değerleri, güçlü yaşam becerileri, öfkeyi ifadede uygunluk, mizah ve empati becerileri olarak belirlenmiştir.

Scheier, Botvin ve Baker (1997) tarafından yürütülen ve ergenlerde alkol kullanımının yordayıcıları olarak risk ve koruyucu faktörleri araştıran çalışma sonucunda; algı, dikkat, bellek, problem çözebilme, neden sonuç ilişkisi kurma, kavram öğrenme, hayal gücünü kullanabilme, yaratıcı düşünme gibi becerileri kapsayan bilişsel gelişim becerilerinin aşırı alkol kullanımına karşı koruyucu etkisi saptanmıştır. Ayrıca, kişinin hayatında yer alan temel amaç ve yönelimler ile bunlara bağlı davranışlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyan psikolojik işlevsellik becerisinin

üstünlüğü, gençleri yüksek risk durumlarına karşı koruyan ve alkol kullanımı ihtimalini azaltan bir faktör olarak belirlenmiştir.

Türkiye’de, 1237 lise öğrencisiyle gerçekleştirilen bir araştırmada ergenlerde görülen ve alkol kullanımını da içeren problem davranışların risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması üzerine çalışılmıştır (Siyez ve Aysan, 2007). Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre akademik başarıya önem verme, geleceğe yönelik olumlu beklenti ve okula yönelik pozitif tutum problem davranışlar için koruyucu faktör işlevi görmektedir. Ek olarak aile ilişkilerinden memnun olmak ve sağlıklı davranışlarla ilgili ebeveyn modellerine sahip olmak da problem davranışları ortaya koyma eğilimini azaltan koruyucu faktörler olarak belirlenmiştir. Ayrıca, öğretmenlerinden sosyal destek aldığını algılamak ve öğretmenlerinin akademik başarılarına değer verdiğini bilmek de alkol ve uyuşturucu madde kullanımına karşı koruyucu faktörler olarak bulunmuştur

1.1.6. İçme Nedenleri

Her bireyin içme davranışını ortaya koyan nedeni, alkol kullanmak için motivasyonu farklıdır. İçme nedenlerinin beklenti teorisinde söz konusu olan sonuç beklentileri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Fakat içme nedenleri, sonuç beklentilerinden farklı olarak daha yakınsal bir öngörü sağlamaktadırlar (Lyver, Hasking, Hani, Rhodes ve Trew, 2010).

İçme nedenlerine ilişkin ilk kuramsal yaklaşımlardan birisi, Cox ve Klinger (1988) tarafından geliştirilen “Alkol Kullanımında Güdülenme Modeli” (Motivational Model in Alcohol Use) isimli modeldir. Bu modele göre her insan alkol içmek ile başka aktiviteler arasında bir seçim yapar. İnsanlar bu seçimlerini alkol içmekten bekledikleri olumlu sonuçların, içmemekten bekledikleri sonuçlara göre daha baskın gelmesine veya gelmemesine dayanarak yaparlar. Bir başka deyişle, bu modele göre içme davranışı amaca yönelik ve bilinçli bir süreçtir ve bireyler ulaşmak istedikleri sonuca varmak için içerler. Bireylerin ulaşmak istedikleri sonuç çoğunlukla afektif değişimlerle ilgilidir. Bireylerin içme davranışı ile sağlamayı beklediği iki çeşit afektif değişim vardır. Birincisi, gerilimi azaltma gibi alkolün hislerle ilgili direkt olan kimyasal etkisi iken ikincisi ise dolaylı yoldan bireyin yaşamındaki duygu değişimine sebebiyet veren bir başka motivasyonun

düzenlenmesiyle ilgili aracı etkisidir. Bu modele göre, direkt veya dolaylı olarak meydana getirdiği duygu değişimleri bireyin alkol kullanımını devam ettirmesine sebep olur. Bütün alkol kullanım seviyeleri için aynı karar mekanizması geçerlidir. Bu mekanizma genellikle bilinçdışı ve otomatik bir süreç şeklindedir. Bu model alkol kullanım motivasyonlarını iki boyutta irdelemektedir: Değer ve kaynak. İlk boyut olan değer boyutu da pozitif ve negatif olarak ikiye ayrılmaktadır. Birey ya pozitif bir sonuç elde etmek (örn., alkolün hoşnut edici etkisi) ya da negatif bir sonuçtan kaçınmak (örn., sorunlarla baş etmek) amacıyla alkol kullanır. İkinci boyut olan kaynak boyutu da içsel ve dışsal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birey ya içsel bir ödül (örn., alkolün sebep olduğu rahatlama ve hoşnutluk hissi) ya da dışsal bir ödül (örn., gruba uyum sağlama) elde edebilmek amacıyla alkol kullanırlar. Söz konusu modele göre bireylerin sahip oldukları içme motivasyonlarını, alkole karşı biyokimyasal tepkileri, kişilik özellikleri ve içinde buldukları sosyokültürel çevreyi de kapsayan alkol kullanım deneyimleri belirlemektedir.

Cox ve Klinger'ın (1988) Alkol Kullanımında Güdülenme Modeli'ni temel olarak Cooper, Russel, Frone ve Mudar (1995) alkol kullanma nedenlerine ilişkin farklı bir model geliştirmişlerdir. Bu modeli geliştirirken motivasyonel modelde yer alan değer ve kaynak boyutlarını çaprazlayarak dört kategoriden oluşan yeni bir model ortaya koymuşlardır. Bu modele göre içme nedenleri "Sosyalleşme, Başa Çıkma, Eğlenme ve Uyum Sağlama" olmak üzere dört farklı kategoride açıklanabilir.

Sosyalleşme (socialization): Belirli bir ortamda, sosyal normları yerine getirmek için içmektir. Bir başka deyişle, olumlu sosyal ödül almak için içmek de denilebilir. Sosyalleşme içme nedeni, aşırı içme davranışlarıyla ilişkili değildir. Sosyal ortamlarda, diğer insanlarla iyi vakit geçirmek nedenini barındırmaktadır. Örneğin, özel bir olayı kutlamak için içki içmek bu neden altında düşünülebilir (Cooper, Russel, Frone ve Mudar,1995).

Baş Çıkma (coping): Olumsuz duygu durumlarından kaçmak ya da onları azaltmak için alkol kullanmayı içerir. Çoğunlukla aşırı içicilerin, alkol kullanım bozuklukları görülen kişilerin alkol kullanım örüntüleri incelendiğinde bu içme nedenine rastlanmaktadır (Stewart ve Devine, 2000).

Eğlenme (enhancement): Eğlenceli bir ortamda olumlu duygular yaratmak amacıyla içmektir. Olumlu ruh halini, mutluluk hissini artırmak için alkol kullanmak olarak da görülebilir. Heyecan arayışı içinde olan bireylerde uyarılma seviyesini arttırmak amacıyla istenilen duygusal tecrübeye, durumu ulaşma hedefini taşımaktadır. Çoğunlukla yetişkin erkeklerde ve aynı cinsiyet grubuyla içme örüntülerinde rastlanmaktadır (Cooper, Russel, Frone ve Mudar, 1995).

Uyum Sağlama (conformity): Bir gruba ya da ortama uyum sağlamak için içmektir. Reddedilmek amacıyla alkol kullanmak olarak da düşünülebilir. Bu içme nedeni, alkol kullanılan ortamda uyum sağlam yönündeki baskının çok fazla olması, belirli bir grupta veya sosyal ortamda kabul görmek için alkol kullanımının gerekli görülmesi sebebiyle ortaya çıkmaktadır (Stewart ve Devine, 2000).

İçme nedenleri, literatürde, alkol kullanımına ilişkin gerçekleştirilen çalışmalarda en çok araştırılan konulardan birisidir. Engels, Wiers, Lemmers ve Overbeek (2005) tarafından Hollanda’da 913 ergenle içme motivasyonları, alkol beklentileri, özyeterlik ve içme örüntüleri üzerine bir çalışma yürütülmüştür. Çalışmada elde edilen bulgulara göre alkol tüketiminin nedeni olarak sosyalleşme ve eğlenme motivasyonları, baş etme ve uyum sağlama motivasyonlarına kıyasla daha sık belirtilmiştir. Ayrıca, kişisel problemleriyle baş etmek için içtiğini belirten bireyler aynı zamanda sosyal nedenlerle içtiklerini de belirtmişlerdir.

Chalder, Elgar ve Bennett (2005) tarafından yürütülen bir başka çalışmada, alkol kullanım bozukluğu olan ebeveynlerin çocukları ile alkol kullanım bozukluğu olmayan ebeveynlerin çocukları, içme nedenleri açısından karşılaştırılmıştır. 1744 katılımcıyla gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre alkol kullanım bozukluğu olan ebeveynlerin çocukları, baş etme ve eğlenme içme nedenlerini, örneklemdaki diğer çocuklara kıyasla daha sık belirtmişlerdir. Ebeveynlerinde alkol problemi bulunan çocukların daha çok baş etme ve eğlenme nedenleriyle içtiği belirlenmiştir.

Türkiye’de, Topuz (2004) Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin alkol kullanımını; içme nedenleri, cinsiyet, not ortalaması, ailenin eğitim seviyesi ve benzeri değişkenlerin farklılığı açısından araştırdığı bir çalışma yürütmüştür. Çalışma sonucunda, başa çıkma ve uyum sağlama nedenleri erkeklerde kızlara kıyasla daha

anlamli olarak yu'ksek bulunmuştur. Erkeklerin daha fazla olumsuz duygulardan ka'çmak ve arkadaşları tarafından kabul edilmek nedenleriyle alkol kullandığı belirlenmiştir.

Ülkemizde Çakmak ve Ayvaşık (2007) tarafından gerçekleştirilen ve üniversite öğrencilerinin alkol kullanma nedenleri ile kaygı duyarlılığı arasındaki ilişkiyi araştıran bir başka çalışmada, alkol kullanan bütün öğrencilerin sırasıyla eğlenme, sosyalleşme, başa çıkma ve uyum sağlama nedenleriyle alkol kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca, başa çıkma nedeniyle alkol kullanma miktarı arttıkça hem alkol kullanım sıklığının hem de alkol kullanım miktarının arttığı saptanmıştır. Ek olarak başa çıkma nedeniyle alkol kullanan öğrencilerde alkol kullanım bozuklukları belirtilerinin arttığı da belirlenmiştir.

1.1.7. İçmeme Nedenleri

Alkol kullanımının, içmek ve içmemek arasında verilen bir karar sonucunda ortaya çıkan bir davranış olmasından dolayı içmeme nedenleri de içme nedenleri kadar araştırılması gereken bir konudur. İçmeme nedenleri, kişinin alkol içme ya da içmeme arasında bir karar verme durumunda, içmeme yönündeki tercihinde etkili olan güdülerdir (Stritzke ve Butt, 2001).

İçme nedenlerinin, alkol kullanımının sonucuna dair olumlu beklentilere dayanması gibi içmeme nedenlerinin de alkol kullanımıyla ilgili olumsuz beklentilere dayandığı savunulmaktadır. Motivasyonel modelle ilgili çalışmalara göre alkol kullanımı sonucunda gerçekleşmesi umulan negatif beklentiler içmeme nedenlerini meydana getirmektedir (Breiner, Stritzke ve Lang, 1999; Cox ve Klinger, 1988). Grube, Chen ve Madden'in araştırması göstermektedir ki kişinin gelecekteki alkol kullanımı öngörmede, alkol kullanımıyla ilgili olumsuz beklentiler, olumlu beklentilere kıyasla daha etkindir (aktaran Stritzke ve Butt, 2001).

Literatürde konu üzerine gerçekleştirilen kısıtlı sayıda araştırmada çeşitli içmeme nedenleri saptanmıştır. Çeşitli araştırmalarda, içmeme nedenleri çoklu boyutlar altında irdelenmiştir. İçmeme nedenlerine ilişkin boyutlar, bireysel ve sosyal motivasyonlar; yetiştirilme tarzına ilişkin, dini veya ahlaki kaygılar; oto-kontrol ihtiyacı ve performans hedefleri; geçmiş problemler ve zarar görme riski olarak belirlenmiştir (Greenfield, Guydish ve Temple, 1989; Huang, DeJong, Schneider ve

Towvin, 2011). Konu üzerine yapılan ilk çalışmalarda, üniversite öğrencileri arasında içmemeyi seçmek için en yaygın neden kontrolü kaybetmeme isteği olarak saptanmıştır (Greenfield, Guydish ve Temple, 1989; Guydish ve Greenfield, 1990). Daha yakın zamanda yapılan çalışmalarda, dini ve ahlaki kısıtlamalar; alkole karşı ilgisizlik ve bireysel görüş ve değerler içmemek için en yaygın nedenler olarak belirlenmiştir (Epler, Sher ve Piasecki, 2009; Huang, DeJong, Schneider ve Towvim, 2011; Stritzke ve Butt, 2001). Yapılan diğer çalışmalarda, bahsedilenler dışında saptanan içmeme nedenleri, alkole yönelik olumsuz tutum ve olumsuz yönde tutum değişiklikleri, içme normlarını algılayış, alkole erişimin zorluğu, öğrenciler için ders dışı aktiviteler şeklinde olmuştur (aktaran Cotner, 2002).

Stritzke ve Butt (2001) Avustralya’da ergenlerin içmeme nedenlerini araştıran bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmanın amacı içme ve içmeme konusunda son kararı vermede etkili olan faktörleri temel alan bir içmeme nedenleri ölçeği geliştirmek ve içmeme nedenlerinin farklı içme kalıplarını ne derecede yordayabildiğini belirlemektir. Araştırmada, alkol kullanan ve kullanmayan 189 lise öğrencisinden oluşan katılımcılara çalışma kapsamında geliştirilen İçmeme Nedenleri Anketi (Motivations for Abstaining from Alcohol Questionnaire) ve İçme Davranışı Anketi (Drinking Behavior Questionnaire) uygulanarak elde edilen verilerle geliştirilen testin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapıp değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre alkol tüketiminin olumsuz sonuçlarından korkma nedeni en sık belirtilen içmeme nedeni olarak saptanmıştır. Bu saptamaya göre ergenler, en çok okul performansının olumsuz etkilenmesi, davranışsal kontrolün bozulması, sarhoş tavırlar nedeniyle özsaygının yitirilmesi ve zarar görme riskine karşı savunmasız hale gelmesi konularında kaygılanmaktadırlar. Olumsuz sonuçlardan korkma nedeninden sonra, sırasıyla alkole karşı ilgisizlik ve ailevi kısıtlamalar nedenleri en sık belirtilen içmeme nedenleri olarak saptanmıştır. Ayrıca, alkole karşı ilgisizlik ve ailevi kısıtlamalar nedenlerinin alkol kullanım sıklığını, olumsuz sonuçlardan korkma nedeninin ise alkol kullanım miktarını yordadığı bulunmuştur.

Cotner (2002) tarafından üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen bir çalışmanın araştırdığı değişkenlerden birisi de içmeme nedenleridir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre üniversite öğrencilerinin içmeme nedenleri spiritüel ve dini etkiler, ailevi etkiler, olumsuz deneyimler, arkadaş etkisi ve çeşitli derneklere dahil

olma olarak belirlenmiştir. Bu nedenler arasından katılımcıların en sık belirttiği neden spiritüel ve dini etkiler olarak saptanmıştır.

Literatürde içmeme nedenlerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini araştıran çeşitli çalışmalar da yer almaktadır. Moore ve Weiss (1995) tarafından yürütülen ve İsrail’de yaşayan 4 farklı dine mensup ergenlerin içmeme nedenlerini araştıran çalışmada 1480’ini alkol kullanan ve 2366’sı alkol kullanmayan toplam 3846 ergen ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, Yahudi ergenlerde, kadın katılımcıların alkolün tadını ve kokusunu sevmeme nedenlerinden erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir.

İçmeme nedenlerinde cinsiyet farkını araştıran bir başka çalışma ise Bernard, Graham, Kuendig, Hettige ve Obot (2009) tarafından gerçekleştirilmiş ve kadın ve erkeklerin içmeme nedenlerinin ülkeler arası karşılaştırmasını konu edinmiştir. 8 farklı ülkeden 3338 alkol kullanmayan ve 3105 alkol kullanan kadın ve erkek katılımcı ile yürütülen çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre Sri Lanka, Uruguay, Peru, Kanada ve İsveç’te kadın katılımcılar, alkole karşı ilgisizlik ve alkolün tadını sevmeme nedenlerini alkol içmemelerine sebep olarak erkek katılımcılara kıyasla daha fazla göstermektedir.

Literatürde içmeme nedenleri ile alkol kullanımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar da yer almaktadır. Bu çalışmalardan bir tanesi Anderson, Briggs ve White (2013) tarafından yürütülmüş ve ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde içme ve içmeme nedenleri, kişilik ve alkol kullanımı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu konuda bahsedilen diğer araştırmalardan farklı olarak boylamsal yöntemle gerçekleştirilen çalışma sonucunda elde edilen bulgular içmeme nedenlerinin, alkol kullanımına ilişkin gözlenen toplam varyansın anlamlı bir kısmını açıklayabildiğini ortaya koymuştur.

İçmeme nedenleri ile alkol kullanımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalardan bir diğeri de Anderson, Grunwald, Bekman, Brown ve Grant (2011) tarafından gerçekleştirilen ve ergenlerin alkol kullanmasında ve kullanmamasında etkili olan neden ve beklentileri araştıran çalışmadır. Alkol kullanımının yordanmasında içmeme nedenlerinin, içme nedenleri ve alkole ilişkin beklentilerle etkileşimini araştıran çalışma sonucunda; içmeme nedenlerinin, ergenlerin hem

şimdiki alkol kullanımı hem de yaşam boyu alkol kullanımı açısından daha düşük oranları yordadığı belirlenmiştir.

1.1.8. Alkol kullanımında ebeveynlerin alkole ilişkin tutum ve davranışlarının rolü

Hawkins ve arkadaşlarının (1992) çalışmasında da belirtildiği üzere ailenin alkol ve diğer uyuşturuculara yönelik davranış ve tutumları, alkol kullanım bozuklukları için bir risk faktörüdür. Bu nedenle, alkol kullanımında başta ebeveynler olmak üzere ailenin alkole ilişkin tutum ve davranışları önemli bir rol oynamaktadır.

Yu (2003) tarafından yürütülen bir çalışma ebeveynlerin alkole ilişkin davranışları ve çocuklarının alkol içme davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Çalışmanın örneklemini 15-18 yaş aralığında olan 642 genç oluşturmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre çocukların, ebeveynlerinin erken yaşta alkol kullanımına yönelik tutumlarına ilişkin algısı, yaşam boyu alkol kullanımlarını etkilemektedir. Ayrıca, bir çocuğun, alkol kullanmaya başlamadan önce, ebeveynlerinin, çocuklarının alkol kullanımına karşı olduğunu algılamasının alkol kullanmaya başlama ihtimalini düşürdüğü de çalışma sonucunda ortaya konan bulgulardan birisidir. Ek olarak, ebeveynlerin, çocukların evde alkol kullanımı konusunda sınırlayıcı olmasıyla çocukların alkol kullanımı arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Çalışmanın bulgularından bir diğerine göre çocukların alkol kullanımı olan ebeveynlerle geçirdikleri zaman arttıkça, alkol kullanım ihtimalleri de artmaktadır.

Boyle ve Boekeloo (2006) tarafından yürütülen bir başka çalışmada birinci sınıftaki üniversite öğrencilerinde, ebeveynlerinin alkol kullanımını onaylayan tutumunun kişi tarafından algılanmasının, sorunlu içme davranışı üzerindeki etkisini araştırılmıştır. Çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin sorunlu içme davranışının, ebeveynlerinin alkol kullanımına ilişkin algılarıyla mı yoksa ebeveynlerinin çocuklarının alkol kullanımını onaylamasına ilişkin algılarıyla mı ilgili olduğunu incelemektir. Çalışmanın hipotezi ise üniversite birinci sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun ebeveynlerinin çocuklarının alkol kullanımını onayladıklarına dair bir algıya sahip olduğunu ve ebeveynlerinin içme davranışlarına

ilişkin algılarına kıyasla, bu algı ve kendi sorunlu içme davranışları arasında daha güçlü bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Çalışma sonunda, ebeveynde algılanan alkol onayı ile öğrencilerin sorunlu içme davranışları arasında güçlü bir ilişki bulunmasıyla araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır.

Cahalan, Don, Cisin, İra ve Helen, Amerika Birleşik Devletleri'nde içme davranışı ve tutumları üzerine yaptıkları ulusal bir anketin sonuçlarına göre, katılımcıların alkol içme sıklık ve miktarlarının, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları ve alkol içme sıklıkları arasında güçlü bir ilişki saptanmıştır. Hiç alkol kullanımı olmayan ya da nadiren içen katılımcılar, ebeveynlerinin, ayda iki kez alkol kullanımını onayladıklarını, diğer katılımcılara göre daha çok bildirmişlerdir. Ayrıca, Filmore, Kay, Bacon, Merton ve Walter'ın üniversite öğrencileriyle yaptığı boylamsal çalışmanın sonuçlarına göre ebeveynlerinin alkol içme davranışlarının sıklığı ve alkole ilişkin tutumları, gençlerin alkol kullanma ya da kullanmamalarının önemli bir yordayıcısı olarak belirlenmiştir (aktaran Herd, 1994).

Herd (1994) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ebeveynlerin alkole yönelik tutum ve davranışlarının, siyah ve beyaz ırktan yetişkinlerin içme örüntülerine etkisini araştırılmıştır. Çalışmanın amacı ebeveynlerin alkole yönelik tutum ve davranışlarının alkol kullanımı ile ilişkisini, ırk farkına ilişkin bir bakış açısıyla incelemektir. Araştırma sonucunda, siyah ırk mensupları ebeveynlerini alkole ilişkin tutumlar açısından beyaz ırka kıyasla daha tutucu olarak nitelendirirken, ebeveynlerinin alkol kullanım sıklığının da beyaz ırka göre daha az olduğunu bildirmişlerdir. Fakat ebeveynlerin alkole yönelik tutum ve davranışları her iki ırk için de kişilerin alkol kullanımını yordayan bir değişken olarak belirlenmiştir. Ayrıca, ırk farkı olmaksızın, her ırkta, ebeveynlerin alkole yönelik tutumlarının içme sıklıklarına kıyasla güçlü bir yordayıcı olduğu saptanmıştır.

Moore, Rothwell ve Segrott (2010) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, 11-16 yaş aralığındaki 6628 gençle, ebeveynlerin tutum ve davranışları ile gençlerin alkol tüketimi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda, gençlerin alkol kötüye kullanımının, ebeveynlerinde alkol kullanımına yönelik daha özgür bir tutum algılamaları ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Wood, Read, Mitchell ve Brand (2004) tarafından yürütülen bir başka çalışma, yaş ortalaması 18 olan liseden yeni mezun olmuş gençlerde alkol kullanımı ve problemlerinde ebeveynlerinin ve arkadaşlarının etkisini araştırmıştır. 578 gençle üniversiteye başlamadan hemen önce yürüttükleri bu çalışmada, ebeveynlerin alkole ilişkin tutum ve değerleri (örn.:ağır içiciliğin onaylanmaması, alkol kullanımı konusunda serbestlik), ebeveyn etkisi başlığı altında araştırdıkları değişkenlerden biri olmuştur. Çalışmada elde edilen bulgularda, ağır içiciliğin ebeveynler tarafından onaylanmaması ve ağır içicilik arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, alkol kullanımı konusunda algılanan serbestliğin ve ağır içiciliğin pozitif yönde ilişkili olduğu da belirlenmiştir.

Clark, Nguyen, Belgrave ve Tademy (2011) tarafından yürütülen bir başka araştırmada ise Afrikalı Amerikalı ergenlerin alkol kullanımında ve alkolü reddinde ebeveynlerin etkilerinin farklı boyutları araştırılmıştır. Bu boyutlardan bir tanesi de alkol kullanımının ebeveynler tarafından onaylanmamasıdır. Yaş ortalaması 16 olan 564 ergenle gerçekleştirilen çalışma sonucunda, alkol kullanımının ebeveynler tarafından onaylanmamasının ergenlerin geçmiş 30 gün boyunca alkol kullanımını yordadığı belirlenmiştir. Ayrıca, alkol kullanımının ebeveynler tarafından onaylanmama durumu arttıkça ergenlerin geçmiş 30 gün boyunca alkol kullanımının azaldığı bulunmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yukarıda bahsedilen literatür incelendiğinde, alkol kullanımına ilişkin konuların kuramsal çerçevede çok fazla araştırıldığı görülmektedir. Buna rağmen, uluslararası literatürde içmeme nedenlerini araştıran çalışma sayısı alkol kullanımına ilişkin diğer konuları araştıran çalışmalara kıyasla oldukça azken, araştırmacının taradığı kadarıyla ulusal literatürde içmeme nedenlerine ilişkin hiç çalışma yapılmaması dikkat çekmektedir. Ayrıca, literatürde alkol kullanımı ve ebeveynlerin alkole ilişkin tutum ve davranışları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar bulunmasına rağmen bu ilişki ile içmeme nedenleri arasında bağlantı kuran bir çalışmaya da rastlanılmamıştır.

Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin alkol kullanımını ile içmeme nedenlerini, ebeveynlerinin alkol kullanımına ilişkin tutum ve davranışları çerçevesinde inceleyerek aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu bağlamda, bu çalışmada temel olarak aşağıdaki hipotezler üzerinde çalışılmıştır:

1. Ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumu onaylar nitelikte olmayan üniversite öğrencilerinin içmeme nedenleri daha fazladır.

2. Ebeveynlerinin alkol kullanımı daha az olan üniversite öğrencilerinin içmeme nedenleri daha fazladır.

3. Üniversite öğrencilerinin içmeme nedenleri arttıkça alkol kullanım miktarları ve sıklıkları azalacaktır.

Bu hipotezlere ek olarak çalışma kapsamında, çalışılan konuyla alakalı bazı araştırma sorularına da yanıt aranmıştır. Çalışmanın diğer araştırma soruları aşağıda sıralanmıştır:

1. Üniversite öğrencilerinin alkol kullanım sıklık ve miktarları ile ebeveynlerinin alkol kullanımına ilişkin tutumu arasında bir ilişki var mıdır?

2. Üniversite öğrencilerinin alkol kullanımı cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

3. Üniversite öğrencilerinin içmeme nedenleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Alkol, geçmişte eski çağlara dayanan ve insanlar tarafından keyif verici, uyuşturucu ya da ilaç olarak kullanılan bir maddedir. Bu eski çağlardan bugüne kadar da alkolün kötüye kullanımıyla bir problem olarak karşılaşılmıştır. Alkol kullanımına dayanan sorunlar, içinde bulunduğumuz çağın en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Alkolizm; sağlık sorunları, trafik kazaları, intihar, suça yönelme, ekonomik sıkıntılar, iş hayatının bozulması, aile parçalanması ve benzeri birçok boyutu olan önemli bir biyopsikososyal sorundur (Öztürk ve Uluşahin, 2008).

Bu nedenle, alkol kullanım bozukluklarını önleyebilmek için alkol kullanımı her yönüyle araştırılması gereken bir konu başlığıdır. Literatürdeki birçok çalışma (Cox ve Klingler, 1988; Cooper, Russel, Frone ve Mudar, 1995; Çakmak ve Ayvaşık, 2007) alkol içme nedenlerine odaklanmasına rağmen, kişilerin alkol içme davranışları bir seçimin sonucu olduğu için alkol içme nedenleri kadar içmeme nedenleri, daha da önemlisi bazı kişiler alkol kullanım bozuklukları yaşarken bu bozuklukların diğer insanlarda neden gelişmediği üzerine çalışmalar yapmak da önleme ve müdahale programları için oldukça gereklidir. Alkole ilişkin beklentilerin ve içme nedenlerinin gelecekteki alkol kullanımı ve bozukluklarının tahminçisi olması sebebiyle alkol içmeme nedenleri de alkol kullanımı bozukluklarının ortaya çıkmamasının habercisi olarak görülebilir (Stritzke ve Butt, 2001).

Başka bir deyişle, alkol kullanım bozukluklarını önleme programlarının verimliliği açısından, bazı insanlarda alkol kullanımıyla ilgili sorunlar ortaya çıkarken, bu sorunların diğer insanlarda neden ortaya çıkmadığını ve bu sorunların çıkışına nelerin engel olduğunu anlamak oldukça önemlidir. Grube, Chen ve Madden'in yürüttüğü bir araştırma sonucunda, bireyin gelecekteki alkol kullanımının önceden tahmin edilmesinde, o bireyin alkol kullanımına dair olumsuz beklentilerinin, olumlu beklentilerinden daha etkili olduğu ortaya konmuştur (aktaran Stritzke ve Butt, 2001). Daha önce de açıklandığı üzere içmeme nedenlerinin olumsuz beklentilere dayandığı bilinmektedir. Bu bakış açısıyla, alkol kullanımının öngörülmesinde, olumsuz beklentilere dayanan içmeme nedenlerinin olumlu beklentilere dayanan içme nedenlerinden daha etkili olduğu düşünülebilir.

Ayrıca Hawkins ve arkadaşları (1992), literatürde daha çok risk faktörlerine odaklanıldığından fakat bazı risk faktörlerinin değişime karşı çok dirençli olmasından dolayı madde kullanım bozukluklarını önleme programlarının koruyucu faktörlere de önem vermesi gerektiğini belirterek, koruyucu faktörlerin risk grubunda olan kişilerde madde kullanımını ne derece azalttığı belirlenebilirse, önleme programlarının bu koruyucu faktörleri güçlendirerek risk faktörlerini hedef alabileceklerinden bahsetmişlerdir. Alkol kullanımında risk faktörlerinin içme nedenlerini, koruyucu faktörlerin ise içmeme nedenlerini doğurduğu düşünüldüğünde içmeme nedenlerinin önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Aynı bakış açısıyla, içmeme nedenlerinin alkol kullanımını ne derece sınırlandırdığının belirlenebilmesi önleme programlarının önemli bir yardımcısı olacaktır.

Tüm bu sebeplerle, alkol içmeme nedenleri alkol kullanımıyla ilgili oldukça belirleyici bir etkidir ve klinik uygulamada, alkol kullanım bozukluklarının hem önlenmesi hem de tedavi edilmesinde önemli bir rolü vardır. Buna karşın, uluslararası literatüre bakıldığında alkol içmeme konusunda yapılan araştırmalar oldukça azken, araştırmacı tarafından yapılan ulusal literatür taramasında bu konuda bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle, bu çalışma araştırdığı konuyla, kısıtlı olan uluslararası literatüre katkıda bulunacak ve bu konuda hiç çalışma içermeyen ulusal literatür içinse önemli bir ilk adım olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, bu çalışmanın hem literatüre önemli bir katkıda bulunacağı, hem de klinik uygulama için önemli veriler ortaya koyacağı düşünülmektedir. Bunlara ek olarak, çalışma kapsamında yer alan İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin (Stritzke ve Butt, 2001) Türkçeye adaptasyonu da ulusal literatüre yeni bir ölçüm aracı kazandırmak açısından oldukça önemlidir. Ulusal literatürde içmeme nedenlerinin araştırılması konusundaki eksiklik, araştırma konusuna uygun ölçek bulunmamasından da kaynaklanabileceği için söz konusu ölçek adaptasyonunun alanda önemli bir eksikliği kapatacağı düşünülmektedir.

Tüm bunlara ek olarak, bu çalışmanın, alkol kullanımının ve içmeme nedenlerinin, ebeveynlerin alkol kullanımına ilişkin tutum ve davranışları ile ilişkisini ortaya koyarak, gençlerin alkol kullanımında önemli bir rolü olan ebeveynlere, konu ile ilgili verilecek eğitim programlarında faydalanılabilecek veriler ortaya koyacağı düşünülmektedir. Literatürde alkol kullanımını bu iki değişken açısından ele alan bir çalışma bulunmadığı için söz konusu çalışma bu açıdan da önemli bir eksiği doldurma hedefindedir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın örnekleme, veri toplama araçları ve işlem süreci ile ilgili temel bilgiler sunulmaktadır. İlk kısımda katılımcıların demografik özellikleri yer almaktadır. İkinci kısımda araştırmada yer alan değişkenlerin ölçümünde kullanılan ölçekler tanıtılmakta ve ölçeklerin psikometrik özellikleri sunulmaktadır. Son kısımdaki işlem bölümünde ise ölçeklerin nasıl uygulandığı ele alınmaktadır.

2.1. Örneklem

Bu araştırmada uygun/elverişli örnekleme (convenience sampling) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya 2014-2015 öğretim yılında Türkiye'deki farklı üniversitelerin farklı enstitü, fakülte ve bölümlerinde öğrenimlerine devam eden toplam 408 lisans ve lisansüstü öğrencisi katılmıştır. Katılımcılar 18 farklı şehirdeki 42 farklı devlet üniversitesi veya vakıf üniversitesinde öğrenim görmektedir. Araştırmada yer alan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2.1'de sunulmaktadır.

Tablo 2.1. *Katılımcılarla İlgili Demografik Değişkenlere İlişkin Sıklık ve Yüzdeler*

Değişkenler	Sıklık (F)	Yüzde (%)
<i>Cinsiyet</i>		
Erkek	184	45.1
Kadın	224	54.9
<i>Yaş</i>		
18	6	1.5

19	18	4.4
20	36	8.8
21	61	15.0
22	59	14.5
23	48	11.8
24	43	10.5
25	54	13.2
26	27	6.6
27	18	4.4
28	15	3.7
29	8	2.0
30	5	1.2
31	5	1.2
32	3	0.7
33	2	0.5
<i>Eğitim durumu</i>		
Lisans	306	75.0
Lisansüstü	102	25.0
<i>Sınıf</i>		
Hazırlık	9	2.2
1	48	11.8
2	42	10.3
3	115	28.2
4	93	22.8
6	1	0.2
Yüksek lisans 1	30	7.4
Yüksek lisans 2	38	9.3
Doktora 1	4	1.0
Doktora 2	11	2.7
Doktora 3	10	2.5
Doktora 4	7	1.7
<i>Anne yaşamsal durumu</i>		
Sağ	402	98.5
Ölü	6	1.5
<i>Baba yaşamsal durumu</i>		
Sağ	382	93.6
Ölü	26	6.4
<i>Anne baba birliktelik durumu</i>		
Birlikte yaşıyor	355	87.0
Ayrı yaşıyor	16	3.9
Boşanmış	37	9.1
<i>Anne eğitim seviyesi</i>		
Okuryazar	21	5.1
İlkokul	67	16.4
Ortaokul	44	10.8
Lise	120	29.4
Üniversite	138	33.8
Lisansüstü	18	4.4

<i>Baba eğitim seviyesi</i>		
Okuryazar	6	1.5
İlkokul	29	7.1
Ortaokul	45	11.0
Lise	108	26.5
Üniversite	189	46.3
Lisansüstü	31	7.6
<i>Ailenin gelir seviyesi</i>		
Düşük	34	8.3
Orta	312	76.5
Yüksek	62	15.2
Toplam	408	100

Tablo 2.1’de görüldüğü üzere katılımcıların 224’ü (%54.9) kadın, 184’ü (%45.1) erkektir. Katılımcıların yaşları 18-33 yaş aralığında değişmektedir. Katılımcıların 306’sı (%75) lisans, 102’si (%25) lisansüstü öğrencisidir. Katılımcıların ebeveynlerinin yaşamsal durumuna bakıldığında, annesi sağ olan 402 kişi (%98.5), annesi ölü olan 6 kişi (%1.5); babası sağ olan 382 kişi (%93.6), babası ölü olan 26 kişi (6.4) bulunmaktadır. Anne eğitim seviyesine bakıldığında okuryazar olan 21 kişi (%5.1), ilkokul mezunu olan 67 kişi (%16.4), ortaokul mezunu olan 44 kişi (%10.8), lise mezunu olan 120 kişi (%29.4), üniversite mezunu olan 138 kişi (%33.8) ve lisansüstü eğitim mezunu olan 18 kişi (%4.4); baba eğitim seviyesine bakıldığında ise okuryazar olan 6 kişi (%1.5), ilkokul mezunu olan 29 kişi (%7.1), ortaokul mezunu olan 45 kişi (%11), lise mezunu olan 108 kişi (%26.5), üniversite mezunu olan 189 kişi (%46.3) ve lisansüstü eğitim mezunu olan 31 kişi (%7.6) olduğu görülmektedir. Katılımcıların ailelerinin gelir seviyelerini öğrenmek amacıyla “Ailenizin aylık gelir seviyesini işaretleyiniz” şeklinde sorulan ve “düşük, orta, yüksek” seçeneklerini içeren soruya verilen cevaplar incelendiğinde , katılımcıların %8.3’ünün (n=34) düşük , %76.5’inin (n=312) orta ve %15.2’sinin (n=62) yüksek gelir seviyesine sahip olduğunu bildirdikleri görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini öğrenebilmek için Kişisel Bilgi Formu, alkol kullanımlarını ölçmek için Alkol Kullanım Bozukluğu Tanıma Testi (AKBTT), alkol içmeme nedenlerini belirlemek için İçmeme Nedenleri Ölçeği (İNÖ), ebeveynlerinin alkol kullanımlarını ölçmek için Ebeveyn Alkol

Kullanım Formu (EAKF) ve ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumlarını belirlemek için Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Formu (EAİTF) olmak üzere beş veri toplama aracı kullanılmıştır. Tüm bu araçlara ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

2.2.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırma örnekleminin tanımlanması ve araştırmanın değişkenleriyle ilgisi olabileceği düşünülen demografik bilgilerin tespit edilmesine yönelik geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, konuyla ilgili gerekli literatür taramasının ardından araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Form 17 maddeden oluşmaktadır. Bazı maddeler çoktan seçmeli bazı maddeler ise açık uçlu soru şeklindedir. Formda yaş, cinsiyet, eğitim durumu, üniversite, bölüm, fakülte/enstitü, sınıf, medeni hal, ebeveyn yaşamsal durumu, ebeveyn birliktelik durumu, kardeş sayısı, ebeveyn eğitim düzeyi ve mesleği, ailenin gelir seviyesi gibi değişkenler sorgulanmıştır. Formun bir örneği Ek 1’de verilmiştir.

2.2.2 Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi

Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi’nin (AKBTT) ilk hali Dünya Sağlık Örgütü tarafından riskli alkol kullanımını belirlemek amacıyla 6 farklı ülkede gerçekleştirilen bir projenin sonunda Babor, De La Fuente, Saunders ve Grant (1989) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin son hali ise Babor, Higgins-Biddle, Saunders ve Monterio (2001) tarafından hazırlanmıştır. AKBTT, içme alışkanlıklarını, alkol tüketim miktarlarını ve alkol kullanımına ilişkin sorunları saptayan 10 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin ilk üç sorusu tehlikeli alkol kullanımını, 4., 5. ve 6. sorular bağımlılık semptomlarını, 7., 8., 9., ve 10., sorular ise zararlı alkol kullanımını göstermektedir (Bohn, Babor ve Kranzler, 1995). Ölçekten alınabilecek toplam puan 0 ile 40 arasında değişmektedir. Yapılan çalışmalarda, 8-11 arasında değişen farklı kesme noktaları bulunmakta olup, önerilen kesme noktası 8’dir. Bu kesme noktası, potansiyel tehlikeli alkol kullanımını belirlemekte kullanılmaktadır (Babor ve ark., 2001; Cherpitel, 1995; Conigrave, Hall ve Saunders, 1995).

AKBTT’nin Türkçeye adaptasyonu Saatçioğlu, Evren ve Çakmak tarafından (2002) gerçekleştirilmiştir. Ölçek soruları çoktan seçmeli soru tarzındadır. Son iki soru 3 seçenekli, diğer sorular ise 5 seçeneklidir. Ölçeğin puanlanmasında, 5

seçenekli sorular için ilk seçenek 0, ikinci seçenek 1, üçüncü seçenek 2, dördüncü seçenek 3 ve beşinci seçenek 4 puan olarak hesaplanırken; 3 seçenekli sorular için ilk seçenek 0, ikinci seçenek 2, üçüncü seçenek 4 puan olarak hesaplanmaktadır. Ölçeğe ilişkin bazı örnek maddeler, “Alkol içeren içki ne sıklıkta alıyorsunuz?” (madde 1), “Bir akraba veya arkadaş veya bir doktor veya başka bir sağlık çalışanı içmeniz hakkında endişelendi ya da içkiyi azaltmanızı önerdi mi?” (madde 10), “Bir fırsatta altı ya da daha fazla içkiyi ne sıklıkta alıyorsunuz?” (madde 3) şeklindedir. Ölçeğin iç tutarlılığı için ölçek maddeleri ile toplam puan arasındaki ilişki katsayısına bakılarak tüm maddelerin bu yöntem için kritik değer olan 0.30 katsayısını aştığı belirlenmiştir. Görüşmeciler arası güvenilirlik için 1. ve 2. görüşmecinin ölçek maddeleri arasında kappa katsayılarına bakılarak maddeler arası katsayıların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bildirilmiştir. Kappa katsayıları en yüksek 0.61 ve en düşük 0.21 olarak belirlenmiştir. Görüşmecilerin toplam puanları arasındaki ilişki incelendiğinde iki değerlendirme arasında yüksek oranda anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r = .81, p < .001$). Ölçek güvenilirliği için bir diğer yöntem olarak Cronbach alfa katsayısı hesaplanarak bu değer ilk görüşmeci için .59, ikinci görüşmeci içinse .65 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği incelendiğinde maddeler yönünden ileri derecede anlamlılık saptanırken toplam puan için bulunan değer .90’dır. Ölçeğin geçerlilik ölçümleri için daha önce geçerliliği desteklenmiş olan ve benzer amaçlarla uygulanan Michigan Alkolizm Tarama Testi kullanılmıştır. İki test arasındaki korelasyon katsayısı .32 olarak saptanmıştır (Saatçioğlu, Evren, Çakmak, 2002). Ölçeğin örneği Ek 2’de verilmiştir.

2.2.3 İçmeme Nedenleri Ölçeği

İçmeme Nedenleri Ölçeği (İNÖ), Stritzke ve Butt tarafından 2001 yılında, belirli durumlarda ya da hiçbir koşulda alkol içmeme nedenlerini saptamak için geliştirilen 19 maddeli ve 5 faktörlü bir ölçektir. Ölçek maddeleri, Cox ve Klinger’in (1988) alkol kullanımında motivasyonel modelinin merkezinde olan üç farklı alan göz önüne alınarak geliştirilmiştir. Sonuç olarak ortaya çıkan 35 madde rastgele sıralanmıştır. Ölçekte verilen yönerge, “Aşağıdaki maddelerde, bazı durumlarda ya da hiçbir zaman alkollü içecek içmeyen insanlar tarafından içmemek için gösterilen sebepler yer almaktadır. Her ifadenin alkol içmemeniz konusunda sizin için ne kadar önemli olduğunu uygun yanıtı işaretleyerek belirtiniz.” şeklindedir. Ölçeğin

uygulandığı kişilerden, alkol içmedikleri durumlarda, kendileri için önem derecesine bağlı olarak her bir maddenin belirttiği nedeni, 0: hiç önemli değil, 1: çok az önemli, 2: kısmen önemli, 3: çok önemli ve 4: oldukça önemli olmak üzere beşli ölçekte puanlamaları istenmektedir.

Yapılan faktör analizleri sonucunda ölçek maddelerinde gerçekleştirilen düzenlemelerle, ölçeğin son halinde 19 madde ve 5 faktör yer almaktadır. Ölçeğin alt boyutları şu şekildedir: olumsuz sonuçlardan korkma (fear of negative consequences), alkole karşı ilgisizlik (indifference), ailevi kısıtlamalar (family constraints), dini kısıtlamalar (religious constraints) ve yatkınlıkla ilgili riskler (dispositional risks). Olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutu, kontrolü kaybetme, iş ya da okul performansının etkilenmesi gibi sonuçlardan çekinme; alkole karşı ilgisizlik alt boyutu, alkolün tadını veya kokusunu sevmeme; ailevi kısıtlamalar alt boyutu, aile içinde alkolün hoş görülmemesi, yasaklanması; dini kısıtlamalar alt boyutu, inandığı dine göre alkolün yasak olması ve yatkınlıkla ilgili riskler alt boyutu ise sağlıkla ilgili sorunlar, ailede alkolizm geçmişi olan birinin bulunması gibi nedenleri ölçmektedir. Alt boyutlara göre madde dağılımına bakıldığında, olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutunda 6 madde, ailevi kısıtlamalar alt boyutunda 4 madde, dini kısıtlamalar alt boyutunda 2 madde, yatkınlıkla ilgili riskler alt boyutunda 5 madde ve alkole karşı ilgisizlik alt boyutunda 2 madde yer almaktadır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin örnek maddeler; olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutu için “Sarhoş olmak beni savunmasız hale getirebilir ve benim için zarar görme riski oluşturabilir.” (madde 12), ailevi kısıtlamalar alt boyutu için “Alkollü içeceklerden uzak duracak şekilde yetiştirildim.” (madde 19), dini kısıtlamalar alt boyutu için “Alkol kullanmak manevi ve dini inançlarıma aykırıdır.” (madde 13), yatkınlıkla ilgili riskler alt boyutu için “Ebeveynlerimden birinde ya da ikisinde alkol problemi var ya da vardı.” (madde 8) ve alkole karşı ilgisizlik alt boyutu için “Alkol kullanmak yönünde bir isteğim yok.” (madde 16) şeklindedir.

Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 76’dır. Ölçeğin güvenilirliği için gerçekleştirilen Cronbach alfa analizleri sonucunda, olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .87, ailevi kısıtlamalar alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .84, dini kısıtlamalar alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .83, yatkınlıkla ilgili riskler alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .85 ve

alkole karşı ilgisizlik alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .72 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan toplam puan için ise iç tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur (Butt, Stritzke, 2001). Ölçeğin geçerliliğine ilişkin değerlere ulaşılamamıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanma çalışması bu tez kapsamında gerçekleştirilmiş olup geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin sonuçlar, bulgular kısmında sunulmuştur. Ölçeğin Türkçe versiyonu Ek 3'te verilmiştir.

2.2.4 Ebeveyn Alkol Kullanım Formu

Ebeveyn Alkol Kullanım Formu (EAKF), katılımcıların çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinin alkol içme alışkanlıklarını belirlemek amacıyla konuya ilişkin gerçekleştirilen literatür taramasının ardından araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Form geliştirilirken Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi'nde (Saatçioğlu, Evren ve Çakmak, 2002) kişilerin alkol kullanım sıklık ve miktarını ölçmeye yönelik olan ilk üç soru temel alınmıştır. Formda, anne ve baba için ayrı ayrı olmak üzere alkol içme sıklığı ve miktarına ilişkin toplam altı adet soru bulunmaktadır. İkinci ve beşinci sorular altı seçenekli, diğer sorular beş seçenekli olmak üzere çoktan seçmeli soru tarzı kullanılmıştır. Katılımcılardan, ilk üç soruyu annelerinin alkol içme alışkanlıklarını; son üç soruyu ise babalarının alkol içme alışkanlıklarını göz önüne alarak cevaplandırmaları istenmektedir. İlk soru "Alkollü içecekleri ne sıklıkta kullanırdı?" şeklinde iken seçenekler "Asla, Ayda bir ya da az, Ayda 2 ila 4 kez, Haftada 2 ila 3 kez, Haftada 4 ya da daha çok kez" şeklindedir. İkinci soru "Alkol aldığı zaman günde kaç standart içki içerdi?" şeklinde iken seçenekler "Alkol almazdı, 1 veya 2, 3 veya 4, 5 veya 6, 7, 8 veya 9, 10 ve daha fazla" şeklindedir. Üçüncü soru ise "Bir seferde 6 veya daha fazla standart içki içme sıklığı ne idi?" şeklinde iken seçenekler "Asla, Ayda birden az, Ayda bir, Haftada bir, Her gün veya hemen hemen her gün" şeklindedir. 4.,5., ve 6. sorular sırasıyla ilk üç sorunun baba için sorulmuş halleridir.

Sorulardan alınan puanın hesaplanmasında, cevap seçenekleri, 2. ve 5. sorular için ilk seçenek 0 puan, son seçenek 5 puan olmak üzere 0 ile 5 arasında, diğer sorular için ilk seçenek 0 puan, son seçenek 4 puan olmak üzere 0 ile 4 arasında puanlandırılmıştır. Bir katılımcının formdan alabileceği en düşük puan 0, en yüksek puan ise 36'dır. Sorulardan elde edilen verilerin analizi sonucunda, ölçeğin iç tutarlılık göstergesi olarak hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik değeri .86 olarak

bulunmuştur. Bu sonuç, iç tutarlılık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Form Ek 4'te verilmiştir.

2.2.5 Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Formu

Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Formu (EAİTF), katılımcıların, ebeveynlerinin gençlerin alkol kullanımına ilişkin tutumlarını nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla konuyla ilgili gerekli literatür taramasının ardından araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Form geliştirilirken, Brody, Ge, Katz ve Arias'ın (2000) ebeveynlerin alkole ilişkin normları ve ergenlerin alkol kullanımı üzerine yaptıkları bir çalışmada kullanılan ve ebeveynlerin alkol tüketimine yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlayan ölçeğin soruları temel alınmıştır. Sonuç olarak yedi maddeden oluşan beş basamaklı Likert tipi ölçek tarzında bir form geliştirilmiştir. Katılımcılardan, her maddede yer alan ifadenin ebeveynleri açısından 18 yaşında bir genç için ne kadar uygun görüleceğini düşünerek puanlanmaları istenmektedir. Formda yer alan maddelerde, 18 yaşında bir gencin, teklif edildiğinde ebeveyninin içkisinden bir yudum alması, aileyle yenen bir akşam yemeğinde içki içmesi, aile içerisinde yapılan bir yılbaşı kutlamasında içki içmesi, okuldan sonra arkadaşının evinde birkaç bira içmesi, arkadaşının evinde yapılan doğum günü kutlamasında birkaç kadeh sert içki (viski, votka, rakı vb.) içmesi, tek başına içki içerken sarhoş olması ve aileyle yapılan bir kutlamada sarhoş olması gibi durumların katılımcıların kendi ebeveynleri tarafından ne kadar uygun görüldüğü sorgulanmaktadır. Bütün maddeler 0-4 arasında puanlanmaktadır (0= Hiç uygun değil, 1= Pek uygun değil, 2= Biraz uygun, 3= Oldukça uygun, 4= Tamamen uygun). Formdan alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 28'dir. Puan artışı, ebeveynlerin alkole ilişkin tutumlarının onaylayıcı niteliğindeki artışı göstermektedir.

Sorulardan elde edilen verilerin analizi sonucunda, ölçeğin iç tutarlılık göstergesi olarak hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik değeri .92 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, iç tutarlılık düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Form Ek 5'te verilmiştir.

2.3. İşlem

İlk olarak, İçmeme Nedenleri Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlamak için özgün çalışmanın yazarlarından elektronik posta yoluyla izin alınmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye çevirisi için standart çeviri-tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Ölçek, araştırmacı ve danışman öğretim üyesi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Çeviriler, orijinal dil olan İngilizce'ye ve hedef dil olan Türkçe'ye hakim olan bağımsız iki hakem tarafından değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda ortaya çıkan Türkçe ölçeğin dilbilimsel ve anlamsal açıdan uygunluğu bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretim görevlisi tarafından incelenerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Son olarak, Türkçe ölçek bağımsız iki hakem tarafından tekrar İngilizce'ye çevrilmiştir. Yapılan İngilizce çeviri ölçeğin orijinaliyle karşılaştırıldığında ölçeğin değişiklik gerektirmeyecek uygunlukta olduğu belirlenmiştir.

Ölçek çevirisinin tamamlanmasının ardından, Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan çalışmanın tamamı için gerekli izinler alınmıştır. Veri toplama işlemi 1 Mart 2015-5 Nisan 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri hem internet üzerinden hem de elden toplanmıştır.

İnternet üzerinden veri toplama işlemi için www.qualtrics.com sitesinde kişisel bilgi formunu ve diğer veri toplama araçlarını içeren bir anket formu hazırlanmıştır. Ardından, araştırmacı tarafından çevrimiçi anket sosyal medya aracılığıyla yayılarak anketin katılımcılara ulaşması sağlanmıştır. Anket başlangıcında katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formunu okuyup onaylamaları istenmiştir. Onayı olmayan katılımcıların verileri çalışmanın analizlerine dahil edilmemiştir. İnternet ortamında yapılan uygulamalarda bir kişinin anket formunu tamamlaması yaklaşık olarak 10 dakika sürmüştür.

Elden veri toplama işlemi dahilinde, ölçekler Maltepe Üniversitesi'nin farklı fakültelerinden öğrencilerine araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Ölçekler öğrencilere batarya şeklinde sunulmuştur. Sıra etkisini kontrol etmek amacıyla bataryalardaki ölçek sıraları farklı olacak şekilde düzenlenmiştir. Uygulama öncesinde katılımcılara araştırma ile ilgili bilgi verilerek araştırmaya katılımda gönüllüğünün esas olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiler bataryanın en başında bulunan

Bilgilendirilmiş Onam Formu'nda detaylı bir şekilde verilmiştir (Ek 6). Uygulamalar yaklaşık olarak 10-15 dakika sürmüştür.

Veri toplama işleminin tamamlanmasının ardından, katılımcılardan toplanan veriler SPSS-15 (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı 15. versiyonu) kullanılarak araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılarak uygun istatistiksel işlemlerin yapılabilmesi için hazır hale getirilmiştir. Test bataryasını eksik dolduran ve üniversite öğrencisi olmayan 22 katılımcının verileri çıkarıldıktan sonra araştırma analizleri 408 katılımcının bilgileri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle demografik veriler için frekans analizi yapılarak elde edilen bulgular katılımcılara ilişkin verilen bilgilerde kullanılmıştır. Daha sonra, Türkçe'ye uyarlaması bu çalışma kapsamında yapılan İNÖ'nün geçerlilik ve güvenilirlik analizleri için ilk olarak LISREL 8.80 isimli programla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. İNÖ'nün eş zaman geçerliliğini test etmek amacıyla İNÖ'nün alt ölçeklerinden ve AKBTT'den alınan puanlara Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi uygulanmıştır. İNÖ'nün güvenilirliğini test etmek amacıyla madde analizi yapılarak maddelerin ortalama değerleri, madde çıkınca Cronbach α değerleri ve madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan tüm ölçek ve formların betimsel özelliklerini incelemek amacıyla ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum puan, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alfa) değerleri hesaplanmıştır. Ardından tüm değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini incelemek amacıyla, elde edilen verilere Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi uygulanmıştır. Araştırma hipotezlerinin ve diğer araştırma sorularının test edilmesi amacıyla uygulanacak olan bağımsız gruplar için t-test ve regresyon analizlerinden faydalanılmıştır. İlk olarak, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumu onaylar nitelikte olan ve olmayan öğrencilerin içmeme nedenlerini incelemek amacıyla EAİTF'den alınan puanlara göre iki farklı grup oluşturularak bu gruplardaki öğrencilerin İNÖ'den aldıkları puanlara bağımsız gruplar için t test analizi uygulanmıştır. Daha sonra, üniversite öğrencilerinin alkol kullanımının ve içmeme nedenlerinin cinsiyete göre bir fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla katılımcıların AKBTT ve İNÖ'den aldıkları puanlara ayrı ayrı bağımsız gruplar için t test analizi uygulanmıştır. Son olarak, üniversite öğrencilerinin içmeme

nedenlerinin, alkol kullanım sıklık ve miktarını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizleri uygulanmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Bu bölümde, çalışmanın hipotezlerinin ve diğer araştırma sorularının test edilmesi amacıyla elde edilen verilere uygulanan istatistiksel analizlerin detaylı sonuçları tablolarıyla beraber sunulmaktadır. İlk olarak, Türkçe'ye adaptasyonu bu çalışma kapsamında yapılan İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin psikometrik özelliklerine yer verilmektedir. İkinci olarak, araştırmada kullanılan ölçeklerin betimsel özellikleri sunulmaktadır. Üçüncü olarak, kullanılan ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları bildirilmektedir. Daha sonra, katılımcıların çeşitli ölçeklerden aldıkları puanlara dayanarak grup karşılaştırmaları sonuçları detaylandırılmaktadır. Son olarak, içmeme nedenlerinin alkol kullanımını yordamasına ilişkin uygulanan regresyon analizi sonuçları sunulmaktadır.

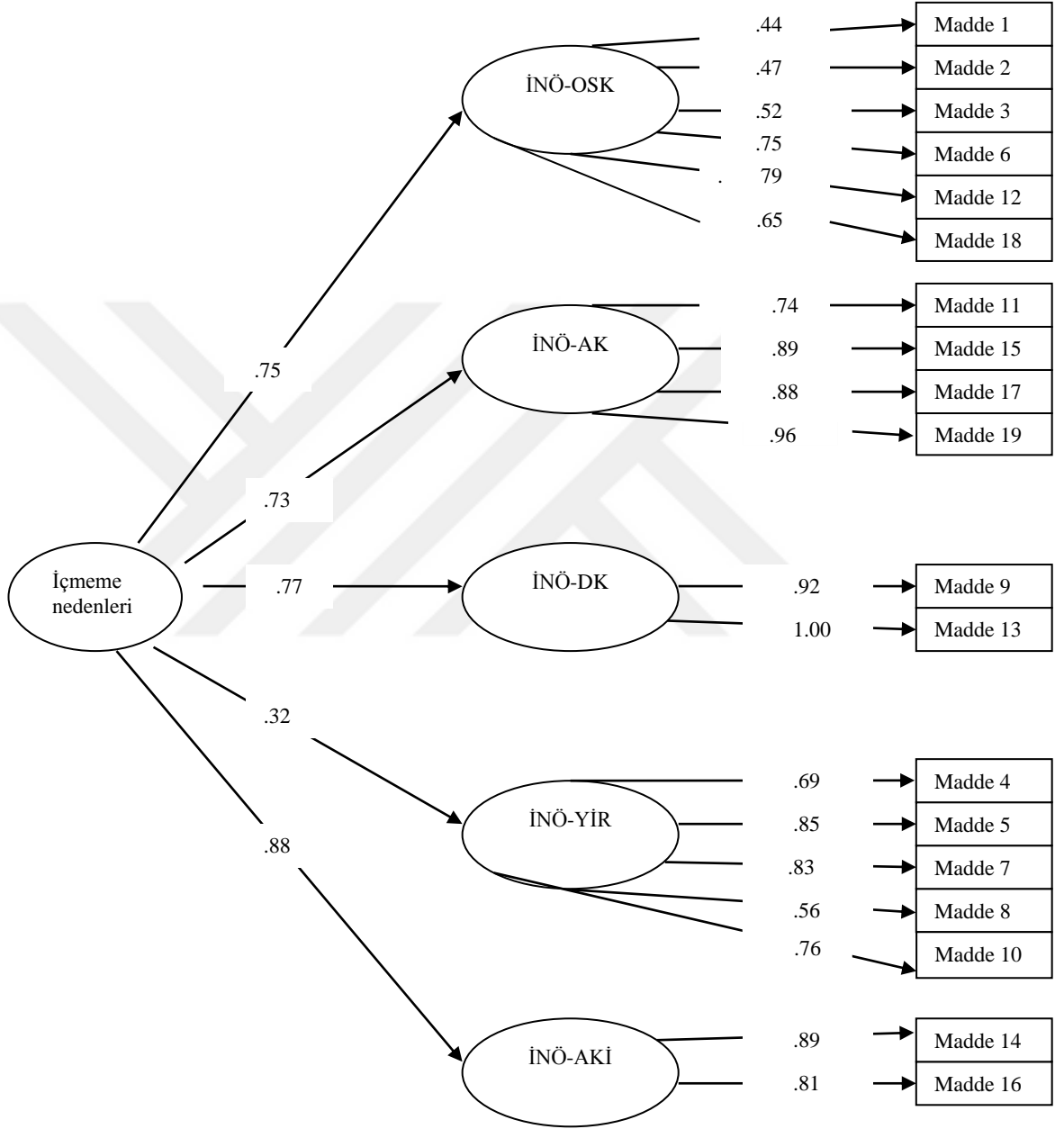
3.1. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri

İNÖ'nün Türkçe'ye uyarlanması amacıyla ölçeğin Türkiye'deki geçerlilik ve güvenilirliğini belirlemek için geçerliliğe ilişkin doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt bağımlı geçerlilik analizi ve güvenilirliğe ilişkin madde analizi, iç tutarlılık güvenilirliği analizi yapılmıştır. Bu kısımda, yapılan bu analizler sonucunda elde edilen psikometrik özellikler sunulmaktadır.

3.1.1. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Geçerliliği

İçmeme nedenleri Ölçeği'nin geçerlilik çalışmaları kapsamında öncelikle yapı geçerliliğine bakılmıştır. İNÖ'nün orijinal ölçekteki yapıda olup olmadığının incelenmesi ve İNÖ'nün beş alt boyutunun bu örneklemeden elde edilen verilere

uygulanabilirliğini değerlendirilmesi amacıyla yapısal eşitlik modeli türlerinden biri olan doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda Şekil 3.1’de yer alan model oluşturulmuştur.

Şekil 3.1. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Diyagramı

Doğrulamalı faktör analizi sonucunda oluşturulan model incelendiğinde orijinal ölçekte olduğu gibi beş boyutlu modelin uyum verdiği görülmektedir. Oluşturulan modelin ardından doğrulamalı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri değerleri yorumlanmıştır. Analiz sonuçları ki kare (χ^2), iyilik uyum indeksi (goodness of fit index, GFI), normleştirilmemiş uyum indeksi (non-normed fit index, NNFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (comparative fit index, CFI) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (root mean square error of approximation, RMSEA) uyum indeksleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Doğrulamalı faktör analizi sonuçlarının uyumuna ilişkin istatistikler Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. İNÖ için Uyum İyiliği Testleri’ne İlişkin Değerler

χ^2	sd	P değeri	GFI	NNFI	CFI	RMSEA
361.58	144	0.0	.914	.971	.976	0.0609

Tablo 3.1 incelendiğinde, χ^2 /sd oranı (361.58/144), 3’ten küçük bir değer aldığı için oluşturulan modelin toplanan veriye uygun olduğu görülmektedir. GFI, CFI ve NFI değerleri 0.90’dan yüksek olduğu için model veri uyumunun yüksek olduğunu göstermektedir. RMSEA değeri ise 0.5-0.8 aralığında olduğu için kabul edilir bir uyumu göstermektedir. Model veri uyumuna ilişkin değerlerin tamamı göz önüne alındığında oluşturulan modelin veriyle iyi bir uyum verdiği, bu nedenle iyi uyumlu bir model olduğu ve ölçeğin yapısal geçerliliğe sahip olduğu söylenebilir.

Ölçeğin geçerlilik çalışmaları kapsamında ölçüt bağımlı geçerliliği de test edilmiştir. İNÖ’nün eş zaman geçerliliğini değerlendirmek amacıyla İNÖ’nün alt ölçeklerinin Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi ile korelasyonel ilişkileri incelenmiştir. Yapılan geçerlilik analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2. İNÖ’nün Alt Ölçekleri ile AKBTT Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	AKBTT
1. Olumsuz sonuçlardan korkma	-.23*
2. Ailevi kısıtlamalar	-.33*
3. Dini kısıtlamalar	-.39*
4. Yatkinlıkla ilgili riskler	.18*
5. Alkole karşı ilgisizlik	-.45*

* $p < .001$

AKBTT= Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi.

Tablo 3.2’de sunulan Pearson korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, İçmeme Nedenleri Ölçeği’nin yatkinlıkla ilgili riskler alt boyutu hariç, diğer tüm alt ölçeklerinin AKBTT ile olan korelasyonları beklenen yönde bulunmuştur. AKBTT’den alınan puanların, içmeme nedenlerinin olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutu ile negatif yönde ($r = -.23$ $p < .001$), ailevi kısıtlamalar alt boyutu ile negatif yönde ($r = -.33$ $p < .001$), dini kısıtlamalar alt boyutu ile negatif yönde ($r = -.39$ $p < .001$), alkole karşı ilgisizlik alt boyutu ile negatif yönde ($r = -.45$ $p < .001$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde ilişkiliyken, yatkinlıkla ilgili riskler alt boyutu ile pozitif yönde ($r = .18$ $p < .001$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgular, İNÖ’nün Türkiye örnekleminde eş zaman geçerliliğini desteklemektedir.

3.1.2. İçmeme Nedenleri Ölçeği’nin Güvenilirliği

İçmeme Nedenleri Ölçeği’nin güvenilirlik analizi için madde analizi yapılarak maddelerin ortalama değerleri, madde çıkınca Cronbach α değeri ve madde-toplam korelasyonu hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular Tablo 3.3’te sunulmaktadır.

Tablo 3.3. İçmeme Nedenleri Ölçeği Güvenilirlik Analizi

	Ort. \pm SS	Madde çıkınca α değeri	Madde-toplam r
Madde 1	2.05 \pm 1.52	0.903	.552
Madde 2	2.65 \pm 1.43	0.907	.416
Madde 3	2.16 \pm 1.46	0.902	.566
Madde 4	.69 \pm 1.26	0.907	.359
Madde 5	.68 \pm 1.30	0.904	.507
Madde 6	2.05 \pm 1.45	0.901	.613
Madde 7	.77 \pm 1.36	0.905	.459
Madde 8	.78 \pm 1.35	0.908	.355
Madde 9	1.17 \pm 1.61	0.897	.735
Madde 10	.52 \pm 1.14	0.903	.515
Madde 11	1.60 \pm 1.53	0.897	.747
Madde 12	1.97 \pm 1.45	0.900	.662
Madde 13	1.12 \pm 1.56	0.896	.779
Madde 14	1.14 \pm 1.46	0.898	.708
Madde 15	1.38 \pm 1.57	0.896	.758
Madde 16	1.59 \pm 1.56	0.900	.660
Madde 17	1.15 \pm 1.51	0.897	.727
Madde 18	2.39 \pm 1.45	0.902	.593
Madde 19	1.32 \pm 1.57	0.897	.747

Tablo 3.3 incelendiğinde, maddelerin ortalamalarının .52 ile 2.65 arasında değiştiği görülmektedir. Maddelerin ayırıcılık güçleri için hesaplanan madde toplam korelasyonlarının her bir madde için pozitif değer taşıdığı ve .355 ile .779 arasında değiştiği saptanmıştır. Bu sonuç, tüm madde toplam korelasyon değerlerinin, 0.3'ten yüksek oldukları için kabul edilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçülen madde, çözümleme içerisinden çıkarıldıktan sonra hesaplanan güvenilirlik katsayısını gösteren madde çıkınca α değerleri incelendiğinde, her bir madde silindiğinde α değerinin artış göstermeyip bazı maddeler için aynı kalırken bazı maddeler için düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu sonuç, her bir maddenin ilgili ölçek için gerekli olduğunu göstermektedir.

İNÖ'nün güvenilirlik analizi için madde analizine ek olarak ölçek maddelerinin iç tutarlılığını ve benzerliğini gösteren Cronbach alfa değeri ölçeğin tamamı ve alt boyutları için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Elde edilen Cronbach alfa değerleri ve alt boyutlar arası korelasyon değerleri Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4. İNÖ ve Alt Boyutlar Arası Korelasyonlar ve Cronbach Alfa Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	Cronbach Alfa
1. İNÖ	1	.79*	.81*	.77*	.54*	.73*	.90
2. OSK		1	.49*	.46*	.27*	.52*	.81
3. AK			1	.76*	.20*	.57*	.93
4. DK				1	.18*	.61*	.95
5. YİR					1	.22*	.85
6. AKİ						1	.83

* $p < .001$

Not: İNÖ= İçmeme Nedenler Ölçeği, OSK = Olumsuz Sonuçlardan Korkma, AK = Ailevi Kısıtlamalar, DK = Dini Kısıtlamalar, YİR = Yatkinlikle İlgili Riskler, AKİ = Alkole Karşı İlgisizlik.

Tablo 3.4'te de görüldüğü üzere ölçeğin tamamına ait iç tutarlılık katsayısı 0.70 üzerinde bir değer aldığı için iç tutarlılık güvenilirliği açısından oldukça yeterli bir değerdir. Alt boyutlar için .81 ile .95 arasında değişen Cronbach alfa değerlerinin de aynı şekilde yeterli değerler olduğu görülmektedir. Ek olarak, bu çalışmada elde edilen tüm Cronbach alfa değerleri orijinal ölçek için hesaplanan Cronbach alfa değerleri ile yüksek bir tutarlılık göstermektedir. Ayrıca, Tablo 3.4'te verilen korelasyon değerleri incelendiğinde İNÖ ve tüm alt boyutlar arasında .81 ($p < .001$) ile .18 ($p < .001$) arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Alt boyutlar arası korelasyon değerleri, Araştırmada Kullanılan

Değişkenlerin Birbirleriyle Olan İlişkileri başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Betimsel Özellikleri

Araştırmada kullanılan Olumsuz Sonuçlardan Korkma, Ailevi Kısıtlamalar, Dini Kısıtlamalar, Yatkinlıkla İlgili Riskler, Alkole Karşı İlgisizlik alt ölçekleriyle İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin (İNÖ), Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi'nin (AKBTT), Ebeveyn Alkol Kullanım Ölçeği'nin (EAKÖ) ve Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Ölçeği'nin (EAİTÖ) betimsel özelliklerini incelemek amacıyla aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum puan, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alfa) değerleri hesaplanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucu elde edilen değerler Tablo 3.5'te gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Ölçeklerin Betimsel Özellikleri

Ölçekler	N	\bar{X}	SS	Minimum-Maksimum	Cronbach's alpha
İNÖ	408	1.43	0.88	0-4	.90
OSK	408	2.21	1.04	0-4	.81
AK	408	1.36	1.40	0-4	.93
DK	408	1.14	1.55	0-4	.95
YİR	408	0.68	1.02	0-4	.85
AKİ	408	1.36	1.40	0-4	.83
AKBTT	408	6.56	6.39	0-31	.85
EAKÖ	408	4.71	4.62	0-23	.86
EAİTÖ	408	1.84	1.23	0-4	.92

Not: İNÖ= İçmeme Nedenler Ölçeği, OSK = Olumsuz Sonuçlardan Korkma, AK = Ailevi Kısıtlamalar, DK = Dini Kısıtlamalar, YİR = Yatkinlikle İlgili Riskler, AKİ = Alkole Karşı İlgisizlik, AKBTT= Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi, EAKÖ = Ebeveyn Alkol Kullanım Ölçeği, EAİTÖ = Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Ölçeği.

3.3. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Birbirleriyle Olan İlişkileri

Araştırmada kullanılan değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini belirlemek amacıyla, elde edilen verilere Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.6'da gösterilmiştir.

Tablo 3.6. *Tüm Değişkenlerin Birbirleriyle Olan Korelasyon Katsayıları*

Ölçekler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. İNÖ	1	.79*	.81*	.77*	.54*	.73*	-.29*	-.37*	-.55*
2. OSK		1	.49*	.46*	.27*	.52*	-.23*	-.23*	-.32*
3. AK			1	.76*	.20*	.57*	-.33*	-.51*	-.67*
4. DK				1	.18*	.61*	-.39*	-.42*	-.62*
5. YİR					1	.22*	.18*	.07	-.04
6. AKİ						1	-.45*	-.34*	-.46*
7. AKBTT							1	.46*	.44*
8. EAKF								1	.56*
9. EAİTF									1

* $p < .001$

Not: İNÖ = İçmeme Nedenleri Ölçeği, OSK = Olumsuz Sonuçlardan Korkma, AK = Ailevi Kısıtlamalar, DK = Dini Kısıtlamalar, YİR = Yatkinlıkla İlgili Riskler, AKİ = Alkole Karşı İlgisizlik, AKBTT= Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi, EAKF = Ebeveyn Alkol Kullanım Formu, EAİTF = Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Formu.

Tablo 3.6 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinin olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .79 p < .001$), ailevi kısıtlamalar alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .81 p < .001$), dini kısıtlamalar alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .77 p < .001$), yatkinlıkla ilgili riskler alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .54 p < .001$), alkole karşı ilgisizlik alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .73 p < .001$), alkol kullanımlarıyla negatif yönde ($r = -.29 p < .001$), ebeveynlerinin içme davranışlarıyla negatif yönde ($r = -.37 p < .001$), ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumlarıyla negatif yönde ($r = -.55 p < .001$) anlamlı biçimde ilişkili olduğu görülmektedir. İçmeme nedenlerinin olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutu ile ailevi kısıtlamalar alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = .49 p < .001$), dini kısıtlamalar alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = .46 p < .001$), yatkinlikle ilgili riskler alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = .27 p < .001$), alkole karşı ilgisizlik alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = .52 p < .001$), alkol kullanımı arasında negatif yönde ($r = -.23 p < .001$), ebeveyn içme davranışı arasında negatif yönde ($r = -.37 p < .001$), ebeveynlerin alkole ilişkin tutumları arasında negatif yönde ($r = -.55 p < .001$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. İçmeme nedenlerinin ailevi kısıtlamalar alt boyutunun dini kısıtlamalar alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .76 p < .001$), yatkinlikle ilgili riskler alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .20 p < .001$), alkole karşı ilgisizlik alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .57 p < .001$), alkol kullanımıyla negatif yönde ($r = -.33 p < .001$), ebeveyn alkol kullanımıyla negatif yönde ($r = -.51 p < .001$), ebeveynlerin alkole ilişkin tutumlarıyla negatif yönde ($r = -.67 p < .001$) anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu görülmektedir. İçmeme nedenlerinin dini

kısıtlamalar alt boyutu ile yatkinlıkla ilgili riskler alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = .18 p < .001$), alkole karşı ilgisizlik alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = .61 p < .001$), alkol kullanımı arasında negatif yönde ($r = -.39 p < .001$), ebeveyn alkol kullanımı arasında negatif yönde ($r = -.42 p < .001$), ebeveynlerin alkole ilişkin tutumları arasında negatif yönde ($r = -.62 p < .001$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. İçmeme nedenlerinin yatkinlikle ilgili riskler alt boyutunun alkole karşı ilgisizlik alt boyutuyla pozitif yönde ($r = .22 p < .001$), alkol kullanımıyla pozitif yönde ($r = .18 p < .001$) anlamlı biçimde ilişkili olduğu görülmektedir. İçmeme nedenlerinin alkole karşı ilgisizlik alt boyutu ile alkol kullanımı arasında negatif yönde ($r = -.45 p < .001$), ebeveyn alkol kullanımı arasında negatif yönde ($r = -.34 p < .001$), ebeveynlerin alkole ilişkin tutumları arasında negatif yönde ($r = -.46 p < .001$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin alkol kullanımı ile ebeveynlerinin alkol kullanımı arasında pozitif yönde ($r = .46 p < .001$), ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları arasında pozitif yönde ($r = .44 p < .001$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Son olarak, ebeveynlerin alkol kullanımlarının alkole ilişkin tutumları ile pozitif yönde ($r = .56 p < .001$) anlamlı biçimde ilişkili olduğu görülmektedir. İçmeme nedenlerinin yatkinlikle ilgili riskler alt boyutu ile ebeveyn alkol kullanımı ($r = .07$) ve ebeveynlerin alkole ilişkin tutumu ($r = -.04$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

3.4. Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin İçmeme Nedenlerinin İncelenmesi

İlk olarak, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olan ve olmayan üniversite öğrencilerini iki farklı gruba ayırabilmek için öğrencilerin Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Ölçeği'nden aldıkları toplam puanın aritmetik ortalamasına ($\bar{X} = 1.84$) bakılarak, aritmetik ortalamadan daha düşük puan alan 176 katılımcı ($\bar{X} < 1.84$) ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olmayan öğrenciler grubuna ve aritmetik ortalamadan daha yüksek puan alan 232 katılımcı ($\bar{X} > 1.84$) ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olan öğrenciler grubuna dahil edilmiştir. Daha sonra, bu iki grubun içmeme nedenlerinin incelenmesi için katılımcıların İçmeme Nedenleri Ölçeği'nden aldıkları puanlara bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.7'de gösterilmiştir.

Tablo 3.7. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nden Alınan Puanlar İçin Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin Bağımsız Değişkenler İçin t-test Sonuçları

	Ebeveyn tutumu	\bar{X}	SS	Sd	n	T
İNÖ	Onaylamayan tutum	1.90	0.93	406	176	10.53*
	Onaylayan tutum	1.07	0.65		232	

* $p < .001$

Not: İNÖ= İçmeme Nedenleri Ölçeği.

Tablo 3.7'de de görüldüğü üzere üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinde ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumlarının onaylar nitelikte olma ($\bar{X} = 1.07$) ve olmama ($\bar{X} = 1.90$) durumuna göre anlamlı farklılıklara rastlanmaktadır ($t = 10.53$ $p < .001$). İçmeme Nedenleri Ölçeği'nde ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylayan nitelikte olan öğrenciler, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylamayan nitelikte olan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha düşük puan almışlardır.

3. 5. Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarlarının İncelenmesi

Bir önceki adımda oluşturulan ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumu onaylar nitelikte olan ve olmayan öğrencilerin dahil edildiği iki grup kullanılarak AKBTT'nin alkol kullanım ve sıklık miktarını ölçen birinci ve ikinci sorularından alınan puanlara bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

Tablo 3.8. AKBTT'den Alınan Puanlar İçin Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin Bağımsız Değişkenler İçin t-test Sonuçları

	Ebeveyn tutumu	\bar{X}	SS	sd	n	T
Sıklık	Onaylamayan tutum	1.20	1.085	406	176	-11.205*
	Onaylayan tutum	2.33	.952			
Miktar	Onaylamayan tutum	.40	.660	406	176	-5.940*
	Onaylayan tutum	.85	.840			

* $p < .001$

Tablo 3.8 incelendiğinde, üniversite öğrencilerin alkol kullanım sıklıklarında ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumlarının onaylar nitelikte olma ($\bar{X} = 1.20$) ve olmama ($\bar{X} = 2.33$) durumuna göre anlamlı farklılıklara rastlanmaktadır ($t = -11.205$, $p < .001$). Aynı şekilde, üniversite öğrencilerin alkol kullanım miktarlarında ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumlarının onaylar nitelikte olma ($\bar{X} = .40$) ve olmama ($\bar{X} = .85$) durumuna göre anlamlı farklılıklara rastlanmaktadır ($t = -5.940$, $p < .001$). Alkol kullanım sıklığı ve miktarı sorularından, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylayan nitelikte öğrenciler, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylamayan nitelikte olan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek puan almışlardır.

3.6. Ebeveynleri Alkol Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin İçmeme Nedenlerinin İncelenmesi

İlk olarak, ebeveynleri alkol kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerini iki gruba ayırabilmek için EAKF’den alınan toplam puanlara bakılmıştır. EAKF’den 0 alan öğrenciler, her iki ebeveyni de içmeyenleri kapsayan ebeveynleri alkol kullanmayan öğrenciler grubuna; EAKF’den 1 ve daha yüksek puan alan öğrenciler ise ebeveynlerinden en az biri içenleri kapsayan ebeveynleri alkol kullanan öğrenciler grubuna dahil edilmiştir. Öğrenciler gruplara ayrıldıktan sonra, bu iki grubun içmeme nedenlerinin incelenmesi için katılımcıların İçmeme Nedenleri Ölçeği’nden aldıkları puanlara bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.9’da sunulmuştur.

Tablo 3.9. İçmeme Nedenleri Ölçeği’nden Alınan Puanlar İçin Ebeveynlerinin Alkol Kullanımı Olan ve Olmayan Öğrencilerin Bağımsız Değişkenler İçin t-test Sonuçları

	Ebeveyn alkol kullanımı	\bar{X}	SS	sd	n	t
İNÖ	Alkol kullanan	1.17	0.71		292	10.39*
	Alkol kullanmayan	2.07	0.95	406	116	

* $p < .001$

Not: İNÖ= İçmeme Nedenleri Ölçeği.

Tablo 3.9’da görüldüğü gibi, üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinde ebeveynlerinin alkol kullanma ($\bar{X} = 1.17$) ve kullanmama ($\bar{X} = 2.07$) durumuna göre anlamlı farklılıklara rastlanmaktadır ($t = 10.39$ $p < .001$). İçmeme Nedenleri

Ölçeği'nde ebeveynleri alkol kullanmayan öğrenciler, ebeveynlerinden en az biri alkol kullanan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek puan almışlardır.

3.7. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerinden olan alkol kullanımı ve alt boyutlarıyla birlikte içmeme nedenleri ile demografik değişkenlerden biri olan cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

3.7.1. Alkol Kullanımının Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Üniversite öğrencilerinin alkol kullanımının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla katılımcıların Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi'nden aldıkları puanlara bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3.10'da sunulmuştur.

Tablo 3.10. *Alkol Kullanım Bozukluğu Tanıma Testi'nden Alınan Puanlar İçin Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-Testi Tablosu*

	Cinsiyet	\bar{X}	SS	Sd	n	t
AKBTT	Erkek	7.93	7.011	406	184	4.00*
	Kadın	5.43	5.618		204	

* $p < .001$

Not: AKBTT= Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi

Tablo 3.10'da üniversite öğrencilerinin alkol kullanımlarının cinsiyet değişkenine ait puan ortalamaları ve standart sapmaları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde alkol kullanımları açısından kadın katılımcılar ($\bar{X} = 7.93$) ile erkek katılımcılar ($\bar{X} = 5.43$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. ($t = 4.00$ $p < .001$). Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi'nde kadın katılımcılar erkek katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha düşük puan almışlardır.

3.7.2. İçmeme Nedenlerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla katılımcıların İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin alt boyutlarından aldıkları puanlara bağımsız değişkenler için t-testi analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3.11'de sunulmuştur.

Tablo 3.11. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nden Alınan Puanlar İçin Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-Testi Tablosu

	Cinsiyet	\bar{X}	SS	Sd	n	t
OSK-İNÖ alt ölçeği	Erkek	1.97	1.041	406	184	-4.264**
	Kadın	2.41	1.013		204	
AK-İNÖ alt ölçeği	Erkek	1.20	1.326	406	184	-2.038*
	Kadın	1.49	1.463		204	
YİR-İNÖ alt ölçeği	Erkek	.70	.990	406	184	0.401
	Kadın	.66	1.058		204	
DK-İNÖ alt ölçeği	Erkek	.98	1.466	406	184	-1.858
	Kadın	1.27	1.614		204	
AKİ-İNÖ alt ölçeği	Erkek	1.19	1.288	406	184	-2.287*
	Kadın	1.50	1.486		204	

* $p < .05$ ** $p < .001$

Not: İNÖ= İçmeme Nedenler Ölçeği, OSK = Olumsuz Sonuçlardan Korkma, AK = Ailevi Kısıtlamalar, DK = Dini Kısıtlamalar, YİR = Yatkinlıkla İlgili Riskler, AKİ = Alkole Karşı İlgisizlik.

Tablo 3.11'de görüldüğü üzere Olumsuz Sonuçlardan Korkma alt ölçeğinden, kadın katılımcılar ($\bar{X} = 2.41$) erkek katılımcılara ($\bar{X} = 1.97$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan almışlardır ($t = -4.264$ $p < .001$). Kadın katılımcılar ($\bar{X} = 1.49$), Ailevi Kısıtlamalar alt ölçeğinden de erkek katılımcılara ($\bar{X} = 1.20$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan almışlardır ($t = -2.038$ $p < .05$). Yatkinlikle İlgili Riskler alt ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde kadın ($\bar{X} = .66$) ve erkek ($\bar{X} = .70$) katılımcılar arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır ($t = .401$ $p > .05$). Dini Kısıtlamalar alt ölçeğinden alınan puanlar açısından kadın ($\bar{X} = 1.27$) ve erkek ($\bar{X} = .98$) katılımcılar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamaktadır ($t = -1.858$ $p > .05$). Alkole Karşı İlgisizlik alt ölçeğinden, kadın katılımcılar ($\bar{X} = 1.50$) erkek

katılımcılara ($\bar{X} = 1.19$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan almışlardır ($t = -2.287 p < .05$).

3.8. Üniversite Öğrencilerinde İçmeme Nedenlerinin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarını Yordamasına İlişkin Bulgular

Üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinin, alkol kullanım sıklık ve miktarını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin alt boyutları olan Olumsuz Sonuçlardan Korkma, Ailevi Kısıtlamalar, Dini Kısıtlamalar, Yatkinlikle İlgili Riskler ve Alkole Karşı İlgisizlik alt ölçeklerinden alınan puanlar yordayıcı değişken, Alkol Kullanım Bozukluğu Tanıma Testi'nin alınan alkolün sıklık ve miktarına ilişkin ilk ve ikinci sorularından alınan puanlar ise yordanan değişkenler olarak analize dahil edilmiştir. Değişkenler analize zorla ekleme (enter) metodu ile eklenmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular Tablo 3.12'de gösterilmiştir.

Tablo 3.12. Üniversite Öğrencilerinde İçmeme Nedenlerinin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarını Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Tablosu

Yordanan	Yordayıcı	β	t	P	sd	F	R	Uyarlanmış R ²
Sıklık	OSK	-.025	-.576	.565	5	88.618	.724	.524
	AK	-.173	-3.092	.002				
	DK	-.233	-4.080	.000				
	YİR	.184	5.111	.000				
	AKİ	-.428	-9.108	.000				
Miktar	OSK	-.065	-1.167	.244	5	18.039	.428	.183
	AK	-.078	-1.068	.286				
	DK	-.071	-.954	.341				
	YİR	.196	4.168	.000				
	AKİ	-.290	-4.715	.000				

Not: OSK = Olumsuz Sonuçlardan Korkma, AK = Ailevi Kısıtlamalar, DK = Dini Kısıtlamalar, YİR = Yatkinlikle İlgili Riskler, AKİ = Alkole Karşı İlgisizlik.

Tablo 3.12'de yer alan bulgular incelendiğinde, içmeme nedenleri alt ölçekleri puanlarının alkol kullanım sıklık ve miktar puanlarını yordama denklemlerinin anlamlı olduğu (sırasıyla $F = 88.618 p < .001$ ve $F = 18.039 p < .001$) görülmektedir. Bu bulguya göre en az bir değişkenin regresyon katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Hangi değişkenlerin regresyon

katsayılarının anlamlı olduğu incelendiğinde, alkol kullanım sıklığı için ailevi kısıtlamalar, dini kısıtlamalar, yatkinlıkla ilgili riskler ve alkole karşı ilgisizlik alt ölçeklerine ait regresyon katsayılarının; alkol kullanım miktarı içinse yatkinlikle ilgili riskler ve alkole karşı ilgisizlik alt ölçeklerinin regresyon katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

İstatistiksel olarak regresyon katsayılarının önem sırasını belirlemek amacıyla standartlaştırılmış regresyon (β) katsayılarına bakılmıştır. Alkol kullanım sıklığı için alkole karşı ilgisizlik alt ölçeğinin ($\beta = -.428, t(407) = -9.108, p < .001$) ilk sırada, dini kısıtlamalar alt ölçeğinin ($\beta = -.233, t(407) = -4.080, p < .001$) ikinci sırada, yatkinlikle ilgili riskler alt ölçeğinin ($\beta = .184, t(407) = 5.111, p < .001$) üçüncü sırada ve ailevi kısıtlamalar alt ölçeğinin ($\beta = -.173, t(407) = -3.092, p < .05$) dördüncü sırada; alkol kullanım miktarı içinse alkole karşı ilgisizlik alt ölçeğinin ($\beta = -.290, t(407) = -4.715, p < .001$) ilk sırada, yatkinlikle ilgili riskler alt ölçeğinin ($\beta = .196, t(407) = 4.168, p < .001$) ikinci sırada olduğu görülmektedir. Dolayısıyla alkol kullanım sıklığı ve miktarı puanlarını yordama gücü bakımından en etkili değişkenin alkole karşı ilgisizlik değişkeni olduğu söylenebilir. Alkol kullanım sıklığı için olumsuz sonuçlardan korkma alt ölçeğinin ($\beta = -.025, t(407) = -.576, p > .05$); alkol kullanım miktarı için ise olumsuz sonuçlardan korkma alt ölçeğinin ($\beta = -.065, t(407) = -1.167, p > .05$), ailevi kısıtlamalar alt ölçeğinin ($\beta = -.078, t(407) = -1.168, p > .05$) ve dini kısıtlamalar alt ölçeğinin ($\beta = -.071, t(407) = -.954, p > .05$) yordayıcı gücü saptanmamıştır.

Standartlaştırılmış regresyon katsayılarının işaretleri göz önüne alındığında, alkol kullanım sıklığı puanlarıyla ailevi kısıtlamalar, dini kısıtlamalar ve alkole karşı ilgisizlik puanlarının negatif yönde ilişkili olduğu, bir başka deyişle ailevi kısıtlamalar, dini kısıtlamalar ve alkole karşı ilgisizlik puanları arttıkça alkol kullanım sıklığı puanlarının azaldığı görülmektedir. Alkol kullanım sıklığı puanlarıyla yatkinlikle ilgili riskler puanlarının pozitif yönde ilişkili olduğu, bir diğer deyişle yatkinlikle ilgili riskler puanları arttıkça alkol kullanım sıklığı puanlarının da arttığı görülmektedir. Alkol kullanım miktarı puanları ile alkole karşı ilgisizlik puanlarının negatif yönde ilişkili olduğu ve alkole karşı ilgisizlik puanları arttıkça alkol kullanım miktarı puanlarının azaldığı görülmektedir. Alkol kullanım miktarı puanları ile yatkinlikle ilgili riskler puanlarının pozitif yönde ilişkili olduğu ve

yatkınlıkla ilgili riskler puanları arttıkça alkol kullanım miktarı puanlarının da arttığı görülmektedir.

Bağımlı değişkenle bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi gösteren çoklu regresyon katsayısı (R) incelendiğinde, alkol kullanım sıklığı için bu değerin .724, alkol kullanım miktarı için ise .428 olup her iki değişken için de istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Açıklama katsayısı (Uyarlanmış R^2) ise bağımsız değişkenlerin birlikte elde edilen puanlarının alkol kullanım sıklığına ilişkin gözlenen toplam varyansın %52'sini (Uyarlanmış $R^2 = .524$), alkol kullanım miktarına ilişkin gözlenen toplam varyansın ise %18'ini (Uyarlanmış $R^2 = .183$) açıklayabildiğini göstermektedir.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin alkol kullanımı ile içmeme nedenlerini, ebeveynlerinin alkol kullanımına ilişkin tutum ve davranışları çerçevesinde inceleyerek aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin demografik bilgileri, alkol kullanım sıklık ve miktarları, içmeme nedenleri, ebeveynlerin alkol kullanım sıklık ve miktarları ile alkol tüketimine yönelik tutumları incelenmiştir. Ayrıca, çalışma kapsamında İçmeme Nedenleri Ölçeği (Stritzke ve Butt, 2001) Türkçe'ye uyarlanarak psikometrik özellikleri araştırılmıştır.

Bu bölümde, çalışmada araştırılan hipotezlere ve diğer araştırma sorularına ilişkin olarak 408 katılımcıdan elde edilen verilerin istatistiksel analizleri sonucunda ortaya konan bulguların ilgili literatür ışığında tartışılarak yorumlanması yer almaktadır. Bölümün son kısmında ise bulguların genel değerlendirmesi, çalışmanın güçlü yönleri, sınırlılıkları, klinik doğrularını, klinik uygulamaya ve gelecek araştırmalara yönelik öneriler tartışılmıştır.

4.1. İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Psikometrik Özelliklerinin Tartışılması

Bu çalışmayla ulaşılması amaçlanan önemli hedeflerden bir tanesi Stritzke ve Butt (2001) tarafından geliştirilen Motivations for Abstaining from Alcohol Questionnaire adlı ölçeğin Türkçe'ye adaptasyonun yapılmasıydı. Bu hedefin altında yatan iki nedenden bir tanesi üniversite öğrencilerinden oluşan bir Türkiye örneğinde alkol kullanımında içmeme nedenlerinin etkisini ölçebilmek iken diğeri ise giriş bölümünde ayrıntılı bir şekilde bahsedildiği gibi ulusal literatürde bu konuda var olan boşluğu doldurabilmektir. Öncelikle çalışmanın değişkenlerinden biri olan içmeme nedenlerinin test edilebilmesi için literatürde uygun ölçek bulunmadığından böyle bir ölçek adaptasyonu çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için

gerektiği. İçmeme nedenlerinin ulusal literatürde hiç çalışılmamış olmasının nedenlerinden biri uygun ölçek bulunmaması olabileceği için, böyle bir ölçek adaptasyonu önem teşkil etmekteydi. Bu nedenlerle gerçekleştirilen uyarlama çalışması kapsamında ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliğinin araştırılması amacıyla doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt bağımlı geçerlilik analizi, madde analizi ve iç tutarlılık güvenilirliği analizi uygulanmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliliğine ilişkin olarak İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin (İNÖ) orijinal ölçekle aynı yapıda olup olmadığını ve alt boyutlarının elde edilen verilere uygulanabilirliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, ortaya çıkan modelin Stritzke ve Butt'ın (2001) önerdiği şekilde beş boyutlu bir model olduğu görülmektedir. Model veri uyumuna ilişkin istatistiksel değerler incelendiğinde ise oluşturulan modelin veriyle iyi bir uyum verdiği, bu nedenle ölçeğin yapısal geçerliliğe sahip olduğu görülmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizinin ardından geçerlilik çalışmalarının devamında ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliliğini test etmek amacıyla İNÖ'nün alt boyutları ile Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi (AKBTT) arasındaki korelasyonel ilişkiler incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda Yatkinlıkla İlgili Riskler (YİR) alt boyutu hariç olmak üzere diğer tüm boyutlar ile AKBTT arasında çalışma başında beklenildiği gibi negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunurken YİR alt boyutu AKBTT ile pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ilişkili bulunmuştur. Bu sonuca göre kişinin olumsuz sonuçlardan korkma, ailevi kısıtlamalar, dini kısıtlamalar ve alkole karşı ilgisizlik faktörlerine bağlı içmeme nedenleri arttıkça alkol kullanımını beklenen şekilde azalırken yatkinlikle ilgili riskler faktörüne bağlı içmeme nedenleri arttıkça beklenilmeyen bir şekilde alkol kullanımını da artmaktadır. YİR alt boyutunun AKBTT ile pozitif yönde ilişkili olması çalışma başında beklenen bir sonuç olmamasına rağmen orijinal çalışmanın bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Stritzke ve Butt'ın (2001) çalışmasında yapılan regresyon analizinde de YİR alt boyutunun hem alkol kullanım sıklığını hem de miktarını pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu alt boyutun AKBTT ile pozitif yönde ilişkili bulunmasının nedenlerinden biri çalışılan örneklemin yaş ortalamasının “yatkinlikle ilgili risk faktörlerini” görmezden gelebilecek kadar küçük olması olabilir. Buna ek olarak, bir başka neden de YİR alt boyutunun kapsadığı maddelerin

içmeme nedenlerinden çok içme nedenleri olması da olabilir. Örneğin, YİR alt boyutunun “Ebeveynlerimden birinde ya da ikisinde alkol problemi var veya vardı.” maddesi ele alındığında, alkol problemi olan ebeveynle büyüyen çocuğun alkol kullanımına aşına olması, ebeveynlerin içtiğini görerek örnek alması gibi etkenlerle alkol kullanımına yönelme ihtimali sebebiyle bir içme nedeni olarak da ortaya çıkabileceği düşünülebilir. YİR alt boyutunun psikometrik özelliklerinin, gelecek çalışmalarda farklı örneklem gruplarında incelenmesinde yarar olacaktır. Sonuç olarak ölçeğin tamamı için ölçüt bağımlı geçerlilik dikkate alındığında elde edilen değerler, ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Geçerlilik çalışmalarının ardından ölçeğin güvenilirlik çalışmaları kapsamında ilk olarak madde analizi yapılmıştır. Madde analizi sonucunda maddelerin ayırıcılık güçlerini belirlemek amacıyla hesaplanan madde toplam korelasyonunun her madde için pozitif değer taşıması ve uygun değerler arasında değişmesi tüm madde toplam korelasyonlarının kabul edilir düzeyde olduğunu, dolayısıyla maddelerin ayırıcılık güçlerinin de kabul edilir düzeyde olduğunu göstermiştir. Ölçülen madde, çözümlene içerisinden çıkarıldıktan sonra hesaplanan güvenilirlik katsayısını gösteren madde çıkınca α değerlerinin, her bir madde silindiğinde artış göstermeyip bazı maddeler için aynı kalırken bazı maddeler için düşüş göstermesi ise her bir maddenin ilgili ölçek için gerekli olduğunu göstermiştir.

Madde analizinin ardından güvenilirlik çalışmalarının devamında ölçek maddelerinin iç tutarlılığını ve benzerliğini belirlemek amacıyla ölçeğin tamamı ve alt boyutları için hesaplanan Cronbach alfa değerleri incelendiğinde ölçeğin tamamına ait Cronbach alfa değerinin .70 olduğu ve alt boyutlar için ise .81 ile .95 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuca göre alt boyutların ve ölçeğin tamamının Cronbach alfa değerlerinin iç tutarlılık için oldukça yeterli değerler olduğu belirlenmiştir. Elde edilen Cronbach alfa değerleri Stritzke ve Butt’ın (2001) orijinal çalışmada elde ettiği Cronbach alfa değerleri ile de yüksek tutarlılık göstermektedir. Cronbach alfa değerlerinin yer aldığı tabloda sunulan ölçek ve alt boyutları arasındaki korelasyonel değerler de pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Sonuç olarak, ölçek adaptasyonu kapsamında yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda, YİR alt boyutunun psikometrik özelliklerinin

gelecek çalışmalarda farklı örneklem gruplarında araştırılmasının faydalı olacağı ortaya konmuştur. Ölçeğin tümüne ait psikometrik özellikler ise İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Türkçe formunun, kabul edilebilir seviyede geçerlilik göstergeleri bulunan ve yeterli güvenilirlik katsayılarına sahip bir ölçek olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bu nedenle, İNÖ özellikle üniversite öğrencisi örnekleminde içmeme nedenlerini belirlemek amacıyla kullanılabilir. Bu çalışma kapsamında, alkol kullanımında içmeme nedenlerinin etkisi göz önüne alındığında konu üzerine yapılacak çalışmalarda kullanılacak bir ölçme aracının Türkçe literatüre kazandırıldığı söylenebilir.

4.2. Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin İçmeme Nedenlerinin İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın hipotezlerinden ilki, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumu onaylar nitelikte olmayan üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinin daha fazla olacağını ileri sürmekteydi. Bu hipotezi test etmek amacıyla katılımcılar, EAİTF'den aldıkları toplam puanın aritmetik ortalamasına bakılarak, aritmetik ortalamadan daha düşük puan alanlar ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olmayan öğrenciler grubunu ve aritmetik ortalamadan daha yüksek puan alanlar ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olan öğrenciler grubunu oluşturacak şekilde ikiye ayrılmış ve bu iki gruptaki katılımcıların İNÖ'den aldıkları puanlara bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanarak sonuçlar karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma incelendiğinde, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylayan nitelikte olan öğrencilerin, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylamayan nitelikte olan öğrencilerden İçmeme Nedenleri Ölçeği'nde anlamlı düzeyde daha düşük puan aldıkları görülmüştür. Bu sonuca göre, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumu onaylar nitelikte olmayan öğrencilerin, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olan öğrencilere kıyasla daha fazla içmeme nedenine sahip oldukları ortaya konmuştur.

Yapılan literatür taramasında hipotezin konusu olan değişkenlerle ilgili bir bulguya rastlanılmamıştır. İçmeme nedenleri literatür için görece yeni ve az çalışılmış bir konu olduğu için bu değişkenlerle ilgili bir bulguya rastlanılmamış

olabilir. Ancak; ebeveynlerin alkole ilişkin tutumunun onaylayıcı niteliğiyle gençlerin alkol kullanımı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu yapılan çalışmalarda (Bahr, Hoffman ve Yang, 2005; Clark, Nguyen, Belgrave ve Tademy, 2011; Moore, Rothwell ve Segrot, 2010; Wood, Read, Mitchell ve Brand, 2004) belirlenmiştir. Ek olarak, alkol kullanımı ve içmeme nedenleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda da (Anderson, Briggs ve White, 2013; Anderson, Grunwald, Bekman, Brown ve Grant, 2011; Greenfield, Guydish ve Temple, 1989; Huang, DeJong, Schneider ve Towvim, 2010; Stritzke ve Butt, 2001) alkol kullanımı ve içmeme nedenleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu ilişkiler göz önüne alındığında, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumu onaylayıcı nitelikte olmayan gençlerin alkol kullanımının daha az olduğu ve alkol kullanımı daha az olan gençlerin içmeme nedenlerinin daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumu onaylar nitelikte olmayan öğrencilerin, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olan öğrencilere göre daha fazla içmeme nedeni olmasının literatürle uyumlu bir bulgu olduğu söylenebilir.

4.3. Ebeveynlerinin Alkole İlişkin Tutumları Onaylar Nitelikte Olan ve Olmayan Öğrencilerin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın araştırma sorularından bir diğeri üniversite öğrencilerinin alkol kullanımı ile ebeveynlerinin alkol kullanımına ilişkin tutum ve davranışları arasında bir ilişki olup olmadığını sorgulamaktaydı. Bu soruyu cevaplayabilmek için katılımcılar, EAİTF'den aldıkları toplam puanın aritmetik ortalamasına bakılarak, aritmetik ortalamadan daha düşük puan alanlar ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olmayan öğrenciler grubunu ve aritmetik ortalamadan daha yüksek puan alanlar ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylar nitelikte olan öğrenciler grubunu oluşturacak şekilde ikiye ayrılmış ve bu iki gruptaki katılımcıların AKBTT'nin alkol kullanım ve sıklık miktarını ölçen birinci ve ikinci sorularından aldıkları puanlara bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanarak sonuçlar karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonuçları incelendiğinde hem sıklık hem de miktar sorularından, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylayan nitelikte olan öğrencilerin, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylamayan nitelikte olan

öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Bu sonuca göre ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylayan nitelikte olan öğrencilerin, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylamayan nitelikte olan öğrencilere göre hem daha sık hem de daha fazla miktarlarda alkol kullandıkları belirlenmiştir.

Elde edilen bu bulgu, gençlerin alkol kullanımı ve ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer çalışmalarda elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir. Moore, Rothwell ve Seggrot (2010) tarafından gerçekleştirilen ve ebeveynlerin tutum ve davranışları ile gençlerin alkol kullanımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışma sonucunda, gençlerin alkol kötüye kullanımı ile ebeveynlerinin alkol kullanımına yönelik daha özgür bir tutum algılamaları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Wood, Read, Mitchell ve Brand (2004) tarafından yürütülen başka bir çalışmada ise ağır içiciliğin ebeveynler tarafından onaylanmamasının, ağır içicilikle negatif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada, alkol kullanımı konusunda algılanan serbestlik ve ağır içicilik arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Bahr, Hoffman ve Yang (2005) tarafından gerçekleştirilen bir diğer çalışmada, ebeveynlerin alkol kullanımına ilişkin hoşgörüsü arttıkça, ergenlerin alkol kullanımının da arttığı belirlenmiştir. Clark, Nguyen, Belgrave ve Tademy (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre alkol kullanımının aile tarafından onaylanmamasının ergenlerin geçmiş 30 gündeki alkol kullanımını yordadığı ve onaylanmama durumu arttıkça ergenlerin geçmiş 30 gündeki alkol kullanımının azaldığı belirlenmiştir.

Ebeveynlerin alkole ilişkin tutumlarının onaylayan veya onaylamayan nitelikte olmasıyla gençlerin alkol kullanım sıklık ve miktarları arasındaki bu negatif yönlü ilişki, literatürdeki diğer çalışmalarda (Moore, Rothwell ve Segrot, 2010; Wood, Read, Mitchell ve Brand, 2004) da tartışıldığı üzere örneklemin yaş ortalaması itibarıyla içinde bulunduğu gelişimsel dönem ile ilgili olarak ele alınabilir. İçinde buldukları gelişimsel dönem nedeniyle kimlik gelişiminin son döneminde olan gençlerin ebeveyn tutumlarının etkisine açık olmaları ile ilgili olduğu düşünülebilir.

4.4. Ebeveynleri Alkol Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin İçmeme Nedenlerinin İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın hipotezlerinden bir diğeri, ebeveynlerinin alkol kullanımı daha az olan üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinin daha fazla olduğunu savunmaktaydı. Bu hipotezi test etmek amacıyla ilk olarak, katılımcılar, EAKF'den 0 puan alan öğrenciler ebeveynleri alkol kullanmayan öğrenciler grubuna; EAKF'den 1 ve daha yüksek puan alan öğrenciler ise ebeveynleri alkol kullanan öğrenciler grubuna dahil olacak şekilde ikiye ayrılmış ve bu iki gruptaki katılımcıların İNÖ'den aldıkları puanlara bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanarak sonuçlar karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma incelendiğinde, İçmeme Nedenleri Ölçeği'nde ebeveynleri alkol kullanmayan öğrencilerin, ebeveynleri alkol kullanan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Bu sonuca göre ebeveynlerinin alkol kullanımı olmayan üniversite öğrencilerinin, ebeveynlerinin alkol kullanımı olan üniversite öğrencilerine kıyasla daha fazla içmeme nedenine sahip oldukları görülmüştür.

Yapılan literatür taramasında hipotezin konusu olan değişkenlerle ilgili bir bulguya rastlanılmamıştır. İçmeme nedenleri literatür için görece yeni bir konu olduğu için bu değişkenlerle ilgili bir bulguya rastlanılmamış olabilir. Yapılan çalışmalarda, ebeveynlerin alkol kullanımı ile çocuklarının alkol kullanımları arasındaki pozitif yönlü ilişki kanıtlanmıştır (Pearson, D'lima ve Kelley, 2012; Vermeule-Smit ve ark., 2012; Webb ve Baer, 1995;). Ek olarak, alkol kullanımıyla içmeme nedenleri arasındaki negatif yönlü ilişki yapılan çalışmalarda (Anderson, Briggs ve White, 2013; Anderson, Grunwald, Bekman, Brown ve Grant, 2011; Greenfield, Guydish ve Temple, 1989; Huang, DeJong, Schneider ve Towvim, 2010; Stritzke ve Butt, 2001) ortaya konmuştur. Ebeveynleri alkol kullanan öğrencilerin, ebeveyni örnek alma, alkole aşına olma gibi nedenlerle kendilerinin de alkol kullanımına yöneldiği ve bu yönelimle beraber içmeme nedenlerinin de azaldığı düşünülebilir.

4.5. Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanımının Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın araştırma sorularından bir diğeri de üniversite öğrencilerinin alkol kullanımının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini sormaktaydı. Bu soruya cevap bulabilmek adına katılımcıların AKBTT’den aldıkları puanlara bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanmıştır. Analiz sonucu incelendiğinde kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha düşük puan aldıkları görülmüştür. Bu sonuca göre erkek katılımcıların alkol kullanımı kadın katılımcılara kıyasla daha fazla olarak belirlenmiştir.

Elde edilen bu bulgu alkol kullanımında cinsiyet farkı üzerine yapılan diğer çalışmalarda elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir. TÜİK’in 2012 tarihli Sağlık Araştırması’nın sonuçlarında cinsiyet değişkenine göre alkol kullanım dağılımı incelendiğinde erkeklerin alkol kullanım oranının kadınlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Mangır, Aral ve Baran’ın (1992) Ankara’daki üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği bir araştırmada, araştırmaya alınan kadınların alkol kullanım oranının, araştırmaya alınan erkeklerin alkol kullanım oranından daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Topuz (2004) Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerini kapsayan geniş bir örnekleme yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla hem sıklık hem de miktar açısından daha fazla alkol kullandıklarını bulmuştur. Benzer şekilde, Türkiye’de üniversite öğrencileri örnekleminde alkol kullanım yaygınlığına ilişkin yürütülen ve İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin, Muğla şehirlerinde öğrenim gören 2000 üniversite öğrencisi ile çalışılan bir araştırmada, erkeklerin ayda bir ya da daha fazla kez alkol kullanma oranı kadınlara kıyasla daha yüksek bulunmuştur (İlhan, Yıldırım, Demirbaş ve Doğan, 2008).

Erkeklerin alkol kullanımının kadınlara oranla daha fazla belirlenmesi hem biyolojik hem de sosyokültürel nedenlerle açıklanabilir. Biyolojik olarak kadınların alkole karşı toleranslarının erkeklere kıyasla daha düşük olduğu ve erkeklere göre daha çabuk sarhoş oldukları bilinmektedir (Perkins, 2002). Sosyokültürel açıdan bakıldığında ise Doğu toplumlarında kadının sosyal ve ekonomik hayata katılımının sınırlı olduğu ve kadınların sosyal ve ekonomik hayattaki etkinliği arttıkça sigara, alkol gibi madde kullanımının da arttığı bilinmektedir (Turhan, İnandı, Özer ve

Akoğlu, 2011). Ayrıca, Türkiye’de etkili olan sosyal yapının erkeklerin alkol kullanımına karşı tolerans gösterdiği fakat kadınların alkol kullanımına karşı olduğu bilinmektedir (Altındağ, Yanık, Yengil, Karazeybek, 2005). Tüm bunların ışığında, bu çalışmanın sonucunda erkeklerin alkol kullanımının kadınlara kıyasla daha fazla bulunması anlaşılırdır.

4.6. Üniversite Öğrencilerinin İçmeme Nedenlerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın cinsiyet değişkene ilişkin araştırma sorularından bir diğeri de üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak üzere geliştirilmiştir. Bu araştırma sorusunun cevaplanabilmesi için katılımcıların İçmeme Nedenleri Ölçeği’nin alt boyutlarından aldıkları puanlara bağımsız değişkenler için t-testi analizi uygulanmıştır. Analiz sonucu incelendiğinde kadın katılımcıların, Olumsuz Sonuçlardan Korkma, Ailevi Kısıtlamalar ve Alkole Karşı İlgisizlik alt ölçeklerinden erkek katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları görülürken Yatkınlıkla İlgili Riskler ve Dini Kısıtlamalar alt ölçeklerinde kadın ve erkek katılımcıların puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu sonuca göre kadın katılımcıların içmeme nedenleri erkek katılımcılara kıyasla daha fazla olarak belirlenmiştir.

Elde edilen bu bulgu, içmeme nedenleri üzerine yapılan kısıtlı sayıda çalışmada elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir. Bernard, Graham, Kuendig, Hettige ve Obot (2009) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, kadın ve erkeklerin içmeme nedenlerinin ülkeler arası karşılaştırmasını konu edinmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre Sri Lanka, Uruguay, Peru, Kanada ve İsveç’te, kadın katılımcılar alkole karşı ilgisizlik ve alkolün tadını sevmeme nedenlerini alkol içmemelerine sebep olarak erkek katılımcılara kıyasla daha fazla göstermektedir. Moore ve Weiss (1995) tarafından yürütülen ve İsrail’de yaşayan 4 farklı dine mensup ergenlerin içmeme nedenlerini araştıran çalışma sonucunda elde edilen bulgular, Yahudi ergenlerde, kadın katılımcıların alkolün tadını ve kokusunu sevmeme nedenlerinden erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir. Anderson, Grunwald, Bekman, Brown ve Grant (2011) tarafından gerçekleştirilen ve ergenlerin alkol kullanmasında veya kullanmamasında etkili olan

neden ve beklentileri araştıran bir başka çalışmada elde edilen bulgular ergenlerin içmeme nedenlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ve kadın katılımcıların içmeme nedenlerinin erkek katılımcılara kıyasla daha fazla olduğunu göstermiştir. Greenfield, Guydish ve Temple (1989) tarafından yürütülen ve niversite ğrencilerinin kendi alkol kullanımlarını kısıtlamalarında etkili olan nedenleri araştıran bir çalışmada elde edilen bulgulara göre performansla ilişkin nedenler hariç diğer tüm içmeme nedenlerine kadınların erkeklere kıyasla anlamlı şekilde daha fazla önem verdiği belirlenmiştir. Huang, DeJong, Schneider ve Towvim (2010) tarafından gerçekleştirilen ve alkol kullanımı olan ve olmayan niversite ğrencilerinin içmeme nedenlerinin karşılaştırılmasını konu alan bir başka çalışmada elde edilen bulgular sonucunda erkek öğrencilerin tüm içmeme nedenlerinden kadın öğrencilere kıyasla daha düşük puanlar aldıkları belirlenmiştir.

Bir nceki başlıkta tartişıldığı gibi kadınların içme oranlarının erkeklere kıyasla daha düşük olduğu bilinmektedir. Alkol kullanımıyla içmeme nedenleri arasındaki negatif yönlü ilişki de literatürdeki çeşitli çalışmalarda (Anderson, Briggs ve White, 2013; Anderson, Grunwald, Bekman, Brown ve Grant, 2011; Greenfield, Guydish ve Temple, 1989; Huang, DeJong, Schneider ve Towvim, 2010; Stritzke ve Butt, 2001) ve bu çalışmanın bulgularında ortaya konmuştur. Bu ilişkiler göz önüne alındığında alkol kullanımı azaldıkça içmeme nedenlerinin artması ve kadınların alkol kullanımının erkeklere göre daha az olması nedeniyle kadınların içmeme nedenlerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Dini kısıtlamalar ve yatkınlıklı ilgili riskler alt boyutlarında kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmaması bu kısıtlamalar ve risklerin her iki cinsiyete de eşit mesafede bulunması ile ilgili olarak düşünülmüştür. Ailevi kısıtlamalar, olumsuz sonuçlardan korkma ve alkole karşı ilgisizlik alt boyutlarında, daha önce tartişıldığı gibi alkole karşı tolerans (Perkins, 2002) ve toplumun alkol kullanımına bakışı (Altındağ, Yanık, Yengil, Karazeybek, 2005) sebebiyle cinsiyet farkı bulunmuştur. Örneğin, toplumda kadının alkol kullanımı erkeğe kıyasla daha az hoş görüldüğü için ailevi kısıtlamalar daha çok kadınların üstünde yoğunlaşmış olabilir. Bir başka örnek olarak, kadınların alkole karşı toleransının daha düşük olması nedeniyle alkolün olumsuz sonuçlarından korkma nedenleri kadınlarda daha etkin olabilir. Buna karşın, alkol kullanımına ilişkin dini kısıtlamaların cinsiyet farkı

gözetmemesi, hem kadın hem de erkek için kısıtlanmış olması ve yatkinlıkla ilgili risklerin hem kadın hem de erkekler için eşit derecede geçerli olması, bu alt boyutlarda cinsiyet farkı bulunmamasıyla ilişkili olarak düşünülmüştür.

4.7. Üniversite Öğrencilerinde İçmeme Nedenlerinin Alkol Kullanım Sıklık ve Miktarını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın hipotezlerinden bir tanesi, üniversite öğrencilerinin içmeme nedenleri arttıkça alkol kullanım miktarları ve sıklıklarının azalacağını öne sürmekteydi. Bu hipotezi test etmek amacıyla üniversite öğrencilerinin içmeme nedenleri yordayıcı ve alkol kullanım sıklık ve miktarları yordanan değişken olmak üzere çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda yordama gücüne göre sırasıyla alkole karşı ilgisizlik, dini kısıtlamalar ve ailevi kısıtlamalar alt boyutlarının alkol kullanım sıklığını negatif yönde yordadığı görülürken alkol kullanım miktarını ise alkole karşı ilgisizlik alt boyutunun negatif yönde yordadığı belirlenmiştir. Yatkinlıkla ilgili riskler alt boyutunun ise çalışmanın hipotezine ters bir şekilde hem alkol kullanım sıklığını hem de alkol kullanım miktarını pozitif yönde yordadığı belirlenmiştir. Bu sonuca göre ailevi kısıtlamalar, dini kısıtlamalar ve alkole karşı ilgisizlikle ilişkili içmeme nedenleri arttıkça alkol kullanım sıklığının ve alkole karşı ilgisizlikle ilgili içmeme nedenleri arttıkça alkol kullanım miktarının azaldığı ve yatkinlikle ilgili riskler arttıkça alkol kullanım sıklığı ve miktarının arttığı ortaya konulmuştur.

Negatif yönde yordamaya ilişkin bulgu, içmeme nedenleri ve alkol kullanımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir. Huang, DeJong, Schneider ve Towvim'in (2010) alkol kullanımı olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinin karşılaştırılmasını konu alan çalışmasında elde edilen bulgularda alkol kullanımı olmayan katılımcıların içmeme nedenlerinin daha fazla olduğu ve alkol kullanımı olan katılımcılar arasında da daha az içen katılımcıların içmeme nedenlerinin ağır içicilere kıyasla daha fazla olduğu belirlenerek içmeme nedenleri ve alkol kullanımı arasındaki negatif yönlü ilişki ortaya konmuştur. Anderson, Briggs ve White'in (2013) ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde içme ve içmeme nedenleri, kişilik ve alkol kullanımı arasındaki ilişkiyi araştırdığı boylamsal çalışmasında elde edilen bulgular içmeme nedenlerinin, alkol kullanımına ilişkin gözlenen toplam varyansın anlamlı bir kısmını

açıklayabildiğini ortaya koymuştur. Anderson, Grunwald, Bekman, Brown ve Grant'ın (2011) ergenlerin alkol kullanmasında veya kullanmamasında etkili olan neden ve beklentileri araştıran çalışmasında elde edilen bulgularda içmeme nedenlerinin ergenlerin hem şimdiki hem de yaşam boyu alkol kullanımı açısından daha düşük oranları yordadığı belirlenmiştir. Greenfield, Gurdish ve Temple'ın (1989) üniversite öğrencilerinin alkol kullanımlarını kısıtlamalarında etkili olan nedenleri araştıran çalışmasında elde edilen bulgularda oto-kontrol ve yetiştirilme tarzına ilişkin içmeme nedenlerine verilen önemin çokluğunun daha az sıklıkta ve miktarda alkol kullanımının yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Stritzke ve Butt'ın (2001) içmeme nedenlerine dair bir ölçek geliştirmek ve içmeme nedenlerinin farklı içme kalıplarını ne derece yordayabildiğini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışma sonucunda elde edilen bulgular alkole karşı ilgisizlik ve ailevi kısıtlamalar nedenlerinin alkol kullanım sıklığını, olumsuz sonuçlardan korkma nedeninin ise alkol kullanım miktarını yordadığını ortaya koymuştur.

Yordama gücü açısından bakıldığında hem alkol kullanım sıklığı hem de miktarı için en etkili içmeme nedeninin alkole karşı ilgisizlik olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, alkole karşı ilgisizlik alt boyutunun alkol kullanma isteği duymama, alkolün tadını, kokusunu sevmeme gibi kişinin alkolün sonuçları ya da etkileriyle değil de alkole birebir ilişkisine dair maddeleri kapsamaması olabilir. Bir başka deyişle diğer alt boyutlar alkol kullanımıyla ilgili daha dolaylı içmeme nedenlerini kapsarken AKİ boyutu direkt olarak alkolün kendisinden hoşlanmamak nedenini ortaya koyduğu için daha etkili olmuş olabilir. Bunun yanında, alkol kullanım miktarı için ikinci sırada yordayan olarak dini kısıtlamalar alt boyutunun yer alması Türkiye'nin dini değerlere önem veren muhafazakar sosyokültürel yapısı ile ilgili olarak değerlendirilebilir. Ekonomik gelişme düzeyi ve dinin toplumların alkol kullanım alışkanlıklarında en belirleyici özellikler olduğu bilinmektedir (aktaran Akvardar, 2005). Bu nedenle, Türkiye'de alkol kullanımının düşük olmasındaki etkenlerden bir tanesi de İslam dini olarak ortaya çıkmaktadır. (Akvardar, 2005). Ayrıca, Türkiye'de gerçekleştirilen bir çalışmada, bireysel dindarlık ile sağlık davranışları (örn.; egzersiz yapma, düzenli beslenme, alkol tüketmeme gibi) arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanarak dinin sağlıklı davranışlara uymayı olumlu etkilediği belirlenmiştir (Ayten, 2013). Bunların ışığında, dini kısıtlamalara ilişkin içmeme nedenlerinin alkol kullanımını negatif yönde yordaması anlaşılabilir. Ailevi kısıtlamalar alt boyutunun

bir diğerk yordayan olarak belirlenmesi ise daha önceki başlıklarda da tartışıldığı gibi ebeveynlerin alkol kullanımına ilişkin tutum ve davranışlarının gençlerin alkol kullanımını üzerindeki etkisi ile ilişkilendirilebilir. Hem alkol kullanım sıklığı hem de miktarı için olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutunun yordama gücünün bulunamaması, örneklemin içinde bulunduğu gelişimsel dönem itibariyle alkolün meydana getirebileceği olumsuz sonuçları yeterince önemsememelerinden kaynaklanmış olabilir.

Yatkınlıkla ilgili riskler ile alkol kullanım sıklık ve miktarı arasındaki pozitif yönlü ilişki dolayısıyla yatkınlıkla ilgili riskler arttıkça alkol kullanım sıklık ve miktarının da artması yatkınlıkla ilgili risklerin bir içmeme nedeni olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, gelecekteki çalışmalar için ölçeğin Türkçe versiyonunda yatkınlıkla ilgili riskler alt boyutunun psikometrik özelliklerinin tekrar incelenmesi uygun görülmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi yatkınlıkla ilgili risklere ilişkin içmeme nedenlerinin alkol kullanımını pozitif yönde yordamasının nedenlerinden biri, çalışılan örneklemin yaş ortalaması nedeniyle “yatkınlıkla ilgili risk faktörlerini” görmezden gelebilecek olması olabilir. Buna ek olarak, bir başka neden de YİR alt boyutunun kapsadığı maddelerin içmeme nedenlerinden çok içme nedenleri olması da olabilir. Örneğin, YİR alt boyutunun “Ebeveynlerimden birinde ya da ikisinde alkol problemi var veya vardı.” maddesi ele alındığında, alkol problemi olan ebeveynle büyüyen çocuğun alkol kullanımına aşına olması, ebeveynlerin içtiğini görerek örnek alması gibi etkenlerle alkol kullanımına yönelme ihtimali sebebiyle bir içme nedeni olarak da ortaya çıkabileceği düşünülebilir.

4.8. Klinik Doğurgular

Bu çalışmanın aralarındaki ilişkiyi araştırdığı iki değişken olan üniversite öğrencilerinin alkol kullanımı ile ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumlarına ilişkin bulgular ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylayan nitelikte olan öğrencilerin, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutumları onaylamayan nitelikte olan öğrencilere göre hem daha sık hem de daha fazla miktarlarda alkol kullandıklarını ortaya koymuştur. Yapılan literatür taramasıyla da gençlerin alkol kullanımında önemli bir rolü olduğu görülen ebeveynlere, konu ile ilgili verilecek eğitim programlarında bu bulgudan faydalanılabileceği düşünülmektedir. Örneğin, okulların rehberlik servisleri

tarafından velilere verilecek olan ve gençlerin alkol kullanımını konu edinen çeşitli seminerlerde ebeveynlerin alkole ilişkin tutumları ile çocuklarının alkol kullanımı arasındaki bu ilişkiye, konu üzerine yapılan bu ve benzeri çalışmalar referans verilerek anlatılmak suretiyle dikkat çekilebilir. Ebeveynlerin alkol konusunda çocuklarına yansıttıkları tutumların çocuklarının alkol kullanımıyla olan birebir ilişkisi, bu tutumlar oluşturulurken veya yanlış tutumlar doğrusuyla değiştirilirken bu ilişkinin göz önünde tutulması gerekliliği toplum merkezlerinde, halk sağlığı merkezlerinde ve ailelere ulaşılabilecek her yerde ebeveynlere yönelik eğitim programlarında üstünde durulması gereken önemli bir konu olarak belirlenmelidir.

Çalışmanın cinsiyet değişkenine ilişkin bulguları, erkek katılımcıların alkol kullanımının kadın katılımcılara kıyasla daha fazla olduğunu ve kadın katılımcıların içmeme nedenlerinin ise erkek katılımcılara kıyasla daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Alkol kullanım bozukluklarına ilişkin önleme programlarında bu bulgu dikkate alınarak erkeklerin alkol kullanım bozuklukları için risk grubunda buldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bulgudan da anlaşıldığı üzere cinsiyet değişkeninin bir risk faktörü olması, önleme programlarında erkeklere yönelik müdahalelerin arttırılmasını gerektirmektedir.

Üniversite öğrencilerinin içmeme nedenlerinin alkol kullanımını yordamasına ilişkin bulgular ailevi kısıtlamalar, dini kısıtlamalar ve alkole karşı ilgisizlikle ilişkili içmeme nedenleri arttıkça alkol kullanım sıklığının ve alkole karşı ilgisizlikle ilgili içmeme nedenleri arttıkça alkol kullanım miktarının azaldığını ortaya koymuştur. Bu bulgudan da anlaşılacağı üzere içmeme nedenleri alkol kullanımında koruyucu faktör görevi görmektedir. Bu nedenle, içmeme nedenleri klinik uygulamada alkol kullanım bozukluklarının hem önlenmesinde hem de tedavisinde oldukça önemli bir etkidir. Bu bulguyla ortaya konan içmeme nedenleri özellikle alkol kullanım bozukluklarını önleme programlarının verimliliği açısından bazı insanlarda alkol kullanımıyla ilgili sorunlar ortaya çıkarken, bu sorunların diğer insanlarda neden ortaya çıkmadığını ve bu sorunların çıkışına nelerin engel olduğunu anlamak konusunda faydalı olacaktır. Alkol kullanımının azaltılmasında hangi nedenlerin etkili olduğunu ortaya koyan bu bulgular özellikle bağımlılık tedavisinde kullanılan terapi türlerinden biri olan motivasyonel terapi için faydalı bilgiler sağlamaktadır. Bu tür tedavi ve önleme programlarında içmenin sonuçlarından çok

içmemenin nedenlerine odaklanması klinik uygulamaya yeni bir bakış açısı kazandırarak bu programların etkililiğini arttıracaktır.

Bulgular sonucunda en etkili içmeme nedeni olarak belirlenen, alkol kullanma yönünde bir istek duymama, alkolün tadı ya da kokusunu sevmeme gibi alkole karşı ilgisizlikle ilişkili içmeme nedenleri, yetişme çağında alkole ve alkolle ilgili olumsuz örnek ve uyaranlara (örn.; ebeveynlerin alkol kullanımı, alkol reklamları gibi) mümkün olduğunca az maruz kalarak kazanılabilecek içmeme nedenleridir. Bu nedenle, gene ebeveynlere verilecek eğitim programlarında bu duruma dikkat çekilerek ebeveynlerin alkol kullanımı konusunda çocuklarına olumsuz örnek teşkil etmeyerek ve çocuklarının alkolle ilgili uyaranlara maruz kalmasını önleyerek onların alkole olan ilgisini en az seviyede tutabilecekleri konusunda bilgilendirilmelidirler. Bu şekilde çocuklarının alkole karşı ilgisini en az seviyede tutmanın ilerde çocukları için bir içmeme nedeni haline gelebileceği vurgulanmalıdır. Aynı şekilde, alkol kullanım sıklığının azlığını yordayan, alkollü içeceklerden uzak duracak şekilde yetiştirilme, aile tarafından alkol kullanımının onaylanmaması gibi ailevi kısıtlamalara ilişkin içmeme nedenleri de bu programlarda üstünde durulması gereken bir başka unsurdur. Ebeveynlere yönelik eğitim programlarına ek olarak, özellikle gençlerin alkol kullanım bozukluğuna ilişkin önleme ve müdahale programlarında da ebeveynlerle işbirliği içerisinde çalışarak ailevi kısıtlamalar ve alkole karşı ilgisizlikle ilişkili içmeme nedenlerinin bireylere kazandırılması için çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca, önleme programlarının hedef kitlesi belirlenirken bireylerin içmeme nedenleri ölçülerek daha az içmeme nedeni olan ve dolayısıyla fazla alkol kullanımı için risk grubunda olan bireylerin önleme programlarına dahil edilmesi de alkol kullanım bozukluklarının önlenmesinde önemli bir adım olacaktır. Bunlara ek olarak, olumsuz sonuçlardan korkma alt boyutunun hem alkol kullanım sıklığı hem de miktarı için yordama gücünün bulunmaması ve yatkinlıkla ilgili riskler boyutunun pozitif yönde yordaması gençlerin bu sonuçları ve riskleri göz ardı ettiğini ortaya koyduğundan, gençlere verilecek eğitim, önleme ve müdahale programlarında özellikle bu olumsuz sonuçlar ve yatkinlikle ilgili riskler üzerine yoğunlaşılması gerekmektedir.

4.9. Çalışmanın Güçlü Yönleri

Bu çalışmanın güçlü yönlerinden ilki ve en önemlisi uluslararası literatürde fazla çalışılmayan, ulusal literatürde ise hiç araştırılmayan bir konu başlığını incelemesidir. Çalışmanın değişkenlerinden biri olan içmeme nedenlerine dair çalışmalar uluslararası alanda oldukça kısıtlıyken ulusal alanda ise bu konu üzerine hiç çalışma bulunmamaktadır. Fakat alkol kullanımının olumsuz sonuçları düşünüldüğünde içmeme nedenleri, üzerinde çalışılması gereken oldukça önemli bir araştırma konusudur. Bu nedenle, bu çalışmanın araştırma konusu, kısıtlı olan uluslararası literatüre katkıda bulunması ve ulusal literatür için bir ilk adım niteliği taşıması açısından çalışmanın güçlü yönlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın güçlü yönlerinden bir diğeri ise örnekleme dahil edilen katılımcıların Türkiye'nin birçok farklı şehrinde bulunan birçok farklı üniversiteden seçilmiş olmasıdır. Çalışmanın örnekleme oluşturulurken tek bir üniversitenin öğrencilerinden seçim yapmak yerine mümkün olduğunca çok sayıda üniversitenin öğrencilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca katılımcılar arasındaki sosyoekonomik farklılıkları dengeleyebilmek adına hem devlet üniversitelerinden hem de vakıf üniversitelerinden öğrencilerin seçilmesine ve verilerin tek bir coğrafi alanı temsil etmesine engel olmak için bu üniversitelerin farklı şehirlerde bulunmasına dikkat edilmiştir. Sonuç olarak çalışmanın örnekleminin 18 farklı şehirdeki 42 farklı devlet ve vakıf üniversitesinin öğrencilerinden seçilmesi, çalışma sonucunda elde edilen bulguların genellenebilirliğini artıran bir başka güçlü yön olmuştur.

Örneklemin çeşitli üniversitelerden öğrencileri kapsamına ek olarak, çalışmaya dahil edilen kadın erkek öğrenci dağılımı da çalışmanın güçlü yönlerinden bir diğeri olarak düşünülebilir. Çalışmanın örnekleme oluşturulurken cinsiyet değişkenini kontrol edebilmek için örneklemdaki kadın erkek oranının mümkün olduğunca eşit olmasına dikkat edilmiştir. Sonuç olarak, %45.1'i kadın, %54.9'u erkek olan ve cinsiyet açısından dengeli bir örneklem oluşturulması, çalışmanın ortaya koyduğu bulguların hem kadın hem erkek bireyler için genellenebilirliğini artıran bir başka güçlü yön olarak ifade edilebilir.

4.10. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bir önceki başlıkta bahsedilen güçlü yönlerin yanısıra bu araştırmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bulgular yorumlanırken bu sınırlılıkların göz önünde bulundurulması ve gelecekte konu üzerinde yapılacak araştırmalarda bunların değerlendirilmesi açısından araştırmanın sınırlılıkları da değinilmesi gereken bir konudur. Çalışmanın araştırma deseni, örnekleme yöntemi, veri toplama araçlarının özellikleri çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın sınırlılıklarından ilki, araştırma deseni olarak kesitsel yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bulguların yorumlanmasında, araştırmadan elde edilen verilerin kesitsel özellikte olması dikkate alınmalıdır. Aynı çalışma boylamsal yöntem kullanılarak gerçekleştirilseydi, araştırılan değişkenlerin yaş değişimiyle olan ilişkisi incelenerek gelişimsel döneme göre farklılıklara dair yorumlara ulaşılmasına olanak sağlanabilirdi. Ayrıca, boylamsal yöntem nedensel açıklamaları olanaklı hale getirdiği için bulunan ilişkilere dair nedensel yorumlar da getirilebilirdi.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, örneklem seçilirken uygun/elverişli örnekleme yönteminin kullanılmış olmasıdır. Uygun/elverişli örnekleme yönteminin doğası nedeniyle, araştırmanın katılımcılarını oluşturan örneklemden elde edilen verileri tüm evrene genelleyelemek mümkün değildir. Bu nedenle, bu örnekleme yöntemi araştırmadan elde edilen bulguların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır.

Araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeri de veri toplama araçlarının öz-bildirime dayalı olmasıdır. Araştırmada elde edilen veriler, katılımcıların kendileriyle ilgili subjektif yanıtlarına dayandığı için bu verilerin objektif niteliği sınırlıdır. Veri toplama araçlarında yer alan soruların katılımcılar tarafından yanlış yanıtlanmış olma ihtimali göz önünde tutulmalıdır.

Araştırmanın son sınırlılığı ise adaptasyonu yapılan ölçek ve araştırmacı tarafından hazırlanan soru formları için test-tekrar test güvenilirliğinin incelenmemiş olmasıdır. Verilerin bir kısmının internet üzerinden ve anonim olarak toplanması nedeniyle veri toplama araçlarının aynı kişilere tekrar uygulanması mümkün olmamıştır.

4.11. Gelecekteki Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen adaptasyon çalışması sonucunda İçmeme Nedenleri Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği ortaya konmuştur. Fakat ölçeğin Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliğini sınamak için bu ölçeğin farklı çalışmalarda kullanılması faydalı olacaktır. Ayrıca, bu çalışmanın örneklemini sadece üniversite öğrencilerini kapsadığı için ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğinin farklı örneklem gruplarından elde edilen verilerle tekrar gözden geçirilmesi yerinde olacaktır.

Bu çalışmanın araştırma deseni olarak kullandığı kesitsel yöntem yüzünden daha sınırlı yorumlara ulaşabilmesi nedeniyle gelecekte konuyla ilgili yapılacak çalışmaların araştırma deseni olarak boylamsal yöntemi kullanması, araştırılan değişkenlerin yaş değişimiyle ilişkisinin incelenmesine, gelişimsel döneme göre farklılıklara dair yorumlara ulaşılmasına olanak sağlayarak bulunan ilişkilere dair nedensel yorumlar yapılmasına da imkan sağlayacaktır. Bu nedenle, aynı konunun boylamsal yöntemle de çalışılması yerinde olacaktır.

Bu çalışmanın örnekleminin uygun/elverişli örnekleme yöntemi ile oluşturulmasının bulguların genellenebilirliğini sınırlandırması nedeniyle gelecekteki araştırmaların bulguların genellenebilirliğini arttırmak adına tüm evreni temsil etme gücü daha yüksek olan örneklemle çalışması önerilebilir. Ayrıca, bu çalışmanın örneklemini sadece üniversite öğrencilerinden oluşturduğu için gelecekteki araştırmaların farklı örneklem gruplarıyla yapılması yerinde olacaktır.

Benzer bir çalışmanın alkolü bırakmış bir örneklem grubuyla yapılması kişinin alkol kullanım süreciyle beraber içmeme nedenlerinin farklılaşmasını ortaya koyarak alkol kullanımının bırakılmasında etkili olan ya da alkol kullanımının bırakılmasıyla aktive olan içmeme nedenlerinin anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin alkol kullanımı, içmeme nedenleri, ebeveynlerinin alkole ilişkin tutum ve davranışları aynı sırayla AKBTT, İNÖ, EAİTF ve EAKF ile ölçülmüştür. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, aynı değişkenlerin ilişkilerinin farklı ölçme araçlarıyla ortaya konması ilişkilerin varlığını destekleyecektir.

Son olarak içmeme nedenlerinin ulusal literatürde hiç çalışılmayan fakat alkol kullanımı ve sonuçları açısından oldukça önemli bir konu olması nedeniyle konuya ilişkin daha geniş kapsamlı bir bilgi birikimi geliştirilebilmesi için gelecekteki araştırmaların içmeme nedenlerinin; kişilik özellikleri, arkadaş çevresinin alkole ilişkin tutumu, alkol kullanımında etkili olan beklentiler gibi farklı değişkenlerle ilişkilerini araştırması yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akvardar, Y. (2005). Alkol ile ilişkili bozuklukların epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences*, 1(47), 5-9.
- Alikaşifoğlu, M. (2005). Madde kullanımı risk faktörleri ve koruyucu faktörler, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Eğitim Etkinlikleri, Adölesan Sağlığı Sempozyum Dizisi, 43:73-83.
- Altındağ, A., Yanık, M., Yengil, E. ve Karazeybek, A. H. (2005). Şanlıurfa'da üniversite öğrencilerinde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 6(2), 60-4.
- Altıntoprak, E., Akgür, A., S., Yüncü, Z., Sertöz, Ö., Ö. ve Coşkunol, H. (2008). Kadınlarda alkol kullanımı ve buna bağlı sorunlar. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 197-208.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2000). *Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM- IV- TR)*. (çeviren Köroğlu, E.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Ruhsal bozuklukların tanımsal ve sayımsal Elkitabı (DSM- V- TR)*. (çeviren Köroğlu, E.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Anderson, K. G., Briggs, K. E. ve White, H. R. (2013). Motives to drink or not to drink: Longitudinal relations among personality, motives, and alcohol use across adolescence and early adulthood. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 37(5), 860-867.
- Anderson, K. G., Grunwald, I., Bekman, N., Brown, S. A. ve Grant, A. (2011). To drink or not to drink: Motives and expectancies for use and nonuse in

- adolescence. *Addictive Behaviors*, 36(10), 972-979.
- Arıkan, Z., Coşar, B. ve Işık, E. (1996). Yarı kentsel bir bölgede alkolizm prevalansı. *Kriz Dergisi*, 4(2), 93-100.
- Atkinson, C. R., Atkinson, L. R. ve Hilgard, R. C. (1995). *Psikolojiye giriş* (çeviren Atakay, K., Atakay, M., Yavuz, A.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Ayten, A. (2013). Din ve sağlık: Bireysel dindarlık, sağlık davranışları ve hayat memnuniyeti ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(1), 7-31.
- Babor, T. F., De la Fuente, J. R., Saunders, J. B. ve Grant, M. (1989). *AUDIT-The alcohol use disorders identification test: Guidelines for use in primary health care*. Geneva: World Health Organization, Division of Mental Health.
- Babor, T. F., Higgins-Biddle, J. C., Saunders, J. B. ve Monterio, M. G. (2001). *AUDIT The Alcohol Use Disorders Identification Test: Guidelines for use in primary care* (2nd ed.). WHO/MSD/MSB/01 Ga, Geneva: World Health Organization.
- Bahr, J. S., Hoffmann, P. J. ve Yang, X. (2005). Parental and peer influences on the risk of adolescent drug use. *The Journal of Primary Prevention*, 26(16), 529-551.
- Bakar, C., Gündoğar, D., Karaman, Ö. I. H. ve Maral, I. (2013). Prevalence and related risk factors of tobacco alcohol and illicit substance use among university students. *European Journal of Psychiatry*, 27(2), 97-110.
- Bayar, R., ve Yavuz, M. (2008). Alkol bağımlılığı. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Eğitim Etkinlikleri, Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Rahatsızlıklar Sempozyum Dizisi, 62:221-230.
- Beşirli, H. (2007). Gençlerin alkol tüketim davranışları ve bu davranışlarını etkileyen faktörlerin sosyolojik analizi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 85-118.

- Bernards, S., Graham, K., Kuendig, H., Hettige S. ve Obot, I. (2009). "I have no interest in drinking": A Cross-national comparison of reasons why men and women abstain from alcohol use. *Addiction*, 104(10), 1658-1668.
- Bloomfield, K., Stockwell, T., Gmel, G. ve Rehn N. (2003). International comparisons of alcohol. *Alcohol Research & Health*, 27(1), 95-109.
- Bohn, J. M., Babor, F. T. ve Kranzler, R. H. (1995). The Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT): Validation of a screening instrument for use in medical settings. *Journal of Studies on Alcohol*, 56(4), 423-432.
- Boyle, J. R. ve Boekeloo, B. O. (2006). Perceived parental approval of drinking and its impact on problem drinking behaviors among first-year college students. *Journal of American College Health*, 54(4), 238-244.
- Braitman, A. L., Kelley, M. L., Ladage, J., Schroeder, V., Gumienny, A. L., Morrow, A. J. ve Klostermann, K. (2009). Alcohol and drug use among college student adult children of alcoholics. *Journal of Alcohol and Drug Education*, 53(1), 69.
- Breiner, M. J., Stritzke, W. G. ve Lang, A. R. (1999). Approaching avoidance. *Alcohol Research & Health*, 23, 197-206.
- Brody, G. H., Ge, X., Katz, J. ve Arias, I. (2000). A longitudinal analysis of internalization of parental alcohol-use norms and adolescent alcohol use. *Applied Developmental Science*, 4(2), 71-79.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*; 1.Cilt; Milliyet Yayınları; İstanbul-1986, 398-399.
- Chalder, M., Elgar, F. J. ve Bennett, P. (2006). Drinking and motivations to drink among adolescent children of parents with alcohol problems. *Alcohol and Alcoholism*, 41(1), 107-113.
- Cherpitel, C. J. (1995). Analysis of cut points for screening instruments for alcohol problems in the emergency room. *Journal of Studies on Alcohol*, 56(6), 695-

700.

- Clark, T. T., Nguyen, A. B., Belgrave, F. Z. ve Tademy, R. (2011). Understanding the dimensions of parental influence on alcohol use and alcohol refusal efficacy among African American adolescents. *Social Work Research, 35*(3), 147-157.
- Cloninger, C. R., Bohman, M. ve Sigvardsson, S. (1981). Inheritance of alcohol abuse: Cross-fostering analysis of adopted men. *Archives of General Psychiatry, 38*(8), 861-868.
- Conigrave, K. M., Hall, W. D. ve Saunders, J. B. (1995). The AUDIT Questionnaire: Choosing a cut-off score. *Addiction, 90*(10), 1349-1356.
- Cooper, M. L., Frone, M. R., Russell, M. ve Mudar, P. (1995). Drinking to regulate positive and negative emotions: A motivational model of alcohol use. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*(5), 990.
- Cotner, L. C. (2002). *In their own words: College students who abstain from drinking.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.). Virginia Polytechnic Institute and State University/Department of Educational Leadership & Policy Studies, Virginia.
- Cotton, N. S. (1979). The familial incidence of alcoholism: A Review. *Journal of Studies on Alcohol, 40*(1), 89-116.
- Cox, W. M. ve Klinger, E. (1988). A motivational model of alcohol use. *Journal of Abnormal Psychology, 97*(2), 168.
- Çakmak, S. Ş. ve Ayvaşık, B. H. (2007). Üniversite öğrencilerinde alkol kullanma nedenleri ile kaygı duyarlılığı arasındaki ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi, 22*(60), 91-107.
- Engels, R. C., Wiers, R., Lemmers, L. E. X. ve Overbeek, G. (2005). Drinking motives, alcohol expectancies, self-efficacy, and drinking patterns. *Journal of Drug Education, 35*(2), 147-166.

- Enoch, M. A. ve Goldman, D. (2001) The genetics of alcoholism and alcohol abuse. *Current Psychiatry Rep.*, 3, 144–151.
- Epler, A. J., Sher, K. J. ve Piasecki, T. M. (2009). Reasons for abstaining or limiting drinking: A developmental perspective. *Psychology of Addictive Behaviors*, 23(3), 428.
- Evren, C., Saatçioğlu, Ö., Evren, B., Yapıcı, A. Ve Çakmak, D. (2003). Alkol kullanım bozukluğunda cinsiyet farklılığı: Yatan hasta verilerinin incelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 4, 96-100.
- Göka, E. ve Başterzi, D. A. (2001). Alkol bağımlılığına psikodinamik bir bakış. *Bağımlılık Dergisi*, 2(3), 127-132.
- Greenfield, T. K., Guydish, J. ve Temple, M. T. (1989). Reasons students give for limiting drinking: a factor analysis with implications for research and practice. *Journal of Studies on Alcohol*, 50(2), 108-115.
- Guydish, J. ve Greenfield, T. K. (1990). Alcohol-related cognitions: Do they predict treatment outcome?. *Addictive Behaviors*, 15(5), 423-430.
- Hasin, D. S., O'Brien, C. P., Auriacombe, M., Borges, G., Bucholz, K., Budney, A., ... Grant, B. F. (2013). DSM-5 criteria for substance use disorders: Recommendations and rationale. *Am J Psychiatry*, 170:834-851.
- Hawkins, J. D., Catalano, R. F.ve Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin*, 112(1), 64-105.
- Heath, A. C., Bucholz, K. K., Madden, P. A. F., Dinwiddie, S. H., Slutske, W. S., Bierut, L. J., ... Martin, N. G. (1997). Genetic and environmental contributions to alcohol dependence risk in a national twin sample: Consistency of findings in women and men. *Psychological Medicine*, 27(06), 1381-1396.

- Herd, D. (1994). The influence of parental drinking attitudes and behavior on the drinking patterns of black and white adults. *Journal of Comparative Family Studies*, 353-370.
- Huang, J. H., DeJong, W., Schneider, S. K. ve Towvim, L. G. (2011). Endorsed reasons for not drinking alcohol: A comparison of college student drinkers and abstainers. *Journal of Behavioral Medicine*, 34(1), 64-73.
- Huang, J. H., DeJong, W., Towvim, L. G. ve Schneider, S. K. (2009). Sociodemographic and psychobehavioral characteristics of US college students who abstain from alcohol. *Journal of American College Health*, 57(4), 395-410.
- İlhan, İ. Ö., Doğan, Y. B., Demirbaş, H. ve Boztaş, M. H. (2002). Alkol bağımlılarında alkole başlamada belirleyici risk etmenlerinin gelişim dönemlerine göre incelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 3(2): 84-90.
- İlhan, İ. Ö., Yıldırım, F., Demirbaş, H. ve Doğan, Y. B. (2008). Alcohol use prevalence and sociodemographic correlates of alcohol use in a university student sample in Turkey. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43(7), 575-583.
- Jones, B. T., Corbin, W. ve Fromme, K. (2001). A review of expectancy theory and alcohol consumption. *Addiction*, 96(1), 57-72.
- Korhonen, M. (2004). *Alcohol problems and approaches: Theories, evidence, and Northern practice*. Ajunnginiq Centre National Aboriginal Health Organization. Ottawa, Canada.
- Lyvers, M., Hasking, P., Hani, R., Rhodes, M. ve Trew, E. (2010). Drinking motives, drinking restraint and drinking behaviour among young adults. *Addictive Behaviors*, 35(2), 116-122.
- Mangır, M., Aral, N. ve Baran, G. (1992). Üniversite öğrencilerinin alkol kullanımlarının incelenmesi. *Gıda Dergisi*, 17(5), 353-359.

- McMurrin M. (1994) *Psychology of addiction*. London, US: Taylor and Francis Ltd.
<https://books.google.com.tr/books?id=5VaRAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false>, (05.07.2015).
- Moore, G. F., Rothwell, H. ve Segrott, J. (2010). An exploratory study of the relationship between parental attitudes and behaviour and young people's consumption of alcohol. *Substance Abuse, Treatment, Prevention and Policy*, 5(6), 2-14.
- Moore, M. ve Weiss, S. (1995). Reasons for non-drinking among Israeli adolescents of four religions. *Drug and Alcohol Dependence*, 38(1), 45-50.
- Nolen-Hoeksema, S. (2004). Gender differences in risk factors and consequences for alcohol use and problems. *Clinical Psychology Review*, 24(8), 981-1010.
- Nurmedov S. (2009). *Remisyonda olan alkol bağımlısı bireylerin bellek işlevlerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Marmara Üniversitesi/ Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ögel, K. (2005). Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi*, 1(47):61-64.
- Ögel, K., Tamar, D., Özmen, E., Aker, T., Sağduyu, A., Boratav, C. ve Liman, O. (2000). İstanbul'da alkollü içki kullanım sıklığı.
http://www.ogelk.net/Dosyadepo/istanbul_alkol_yayginlik.pdf. (13.07.2015).
- Öncü, F., Ögel, K. ve Çakmak, D. A. (2001). Alkol kültürü-1: Tarihsel süreç ve meyhane. *Bağımlılık Dergisi*, 2, 133-8.
- Özakkaş, T. (Ed.). (2009). *Şema Terapi*, İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Öztürk, O. M. ve Uluşahin A. (2008). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*, Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Pearson, M. R., D'Lima, G. M. ve Kelley, M. L. (2012). Maternal and paternal alcohol misuse and alcohol-related outcomes among college students. *Substance Use & Misuse*, 47(6), 708-717.

- Perkins, H., W. (2002). Surveying the damage: a review of research on consequences of alcohol misuse in college populations. *J Stud Alcohol*, 14, 91–100.
- Pilatti, A., Godoy, J. C., Brussino, S. ve Pautassi, R. M. (2013). Underage drinking: Prevalence and risk factors associated with drinking experiences among Argentinean children. *Alcohol*, 47(4), 323-331.
- Quickfall, J. ve el-Guebaly, N. (2006). Genetics and alcoholism: How close are we to potential clinical applications?. *Canadian Journal of Psychiatry*, 51(7), 461.
- Rahav, G., Wilsnack, R., Bloomfield, K., Gmel, G. ve Kuntsche, S. (2006). The influence of societal level factors on men's and women's alcohol consumption and alcohol problems. *Alcohol and Alcoholism*, 41(supplement 1), i47-i55.
- Rose, R. J. (1998). A developmental behavior-genetic perspective on alcoholism risk. *Alcohol Health Res World*, 22(2), 131-143.
- Saatçioğlu, Ö., Evren, C. ve Çakmak, D. (2002). Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi'nin geçerliği ve güvenilirliği. *Türkiye'de Psikiyatri*, 4(2-3), 107-113.
- Scheier, L. M., Botvin, G. J. ve Baker, E. (1997). Risk and protective factors as predictors of adolescent alcohol involvement and transitions in alcohol use: A prospective analysis. *Journal of Studies on Alcohol*, 58(6), 652-667.
- Schulte, M. T., Ramo, D. ve Brown, S. A. (2009). Gender differences in factors influencing alcohol use and drinking progression among adolescents. *Clinical Psychology Review*, 29(6), 535-547.
- Siyez, D. M. ve Aysan, F. (2007). Ergenlerde görölen problem davranışların psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 145-171.
- Skinner, B. F. (2005) Science and human behavior.
<http://www.scribd.com/doc/3513/Science-and-Human-Behavior>.
(15.08.2015)

- Stewart, S. H. ve Devine, H. (2000). Relations between personality and drinking motives in young adults. *Personality and Individual Differences*, 29(3), 495-511.
- Stritzke, W. G. ve Butt, J. C. (2001). Motives for not drinking alcohol among Australian adolescents: Development and initial validation of a five-factor scale. *Addictive Behaviors*, 26(5), 633-649.
- Taner, S. (2005). *Prevalence of tobacco, alcohol and substance use among undergraduate Boğaziçi University students and exploration of specified risk factors*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Boğaziçi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tarhan, N. ve Nurmedov, S. (2011). *Bağımlılık*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Topuz, A. (2004). *Alcohol use among Boğaziçi University students: Differences by drinking motive, gender, grade point average, level of academic progress, living arrangement, parental education, participation in social activities, and perceived harm of alcohol*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turhan, E., İnandı, T., Özer, C. ve Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Turkish Journal of Public Health*, 9(1), 33-44.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). Sağlık Araştırması. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=223. (10.06.2015).
- Vermeulen-Smit, E., Koning, I. M., Verdurmen, J. E., Van der Vorst, H., Engels, R. C., ve Vollebergh, W. A. (2012). The influence of paternal and maternal drinking patterns within two-partner families on the initiation and development of adolescent drinking. *Addictive Behaviors*, 37(11), 1248-1256.
- Webb, J. A. ve Baer, P. E. (1995). Influence of family disharmony and parental alcohol use on adolescent social skills, self-efficacy, and alcohol

- use. *Addictive Behaviors*, 20(1), 127-135.
- Wood, M. D., Read, J. P., Mitchell, R. E. ve Brand, N. H. (2004). Do parents still matter? Parent and peer influences on alcohol involvement among recent high school graduates. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18(1), 19-30.
- World Health Organization, (2004). Who Global Status Report on Alcohol 2004, http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_status_report_2004_overview.pdf. (10.07.2015).
- World Health Organization, (2014). World Health Statistics 2014, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112738/1/9789240692671_eng.pdf. (10.07.2015).
- Young, A. M., Morales, M., McCabe, S. E., Boyd, C. J. ve d'Arcy, H. (2005). Drinking like a guy: Frequent binge drinking among undergraduate women. *Substance Use & Misuse*, 40(2), 241-267.
- Yıldız U. (2009). *İzmir liselerinde sigara, alkol, madde kullanım yaygınlığı, hazırlayıcı ve koruyucu faktörler*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yu, J. (2003). The association between parental alcohol-related behaviors and children's drinking. *Drug and Alcohol Dependence*, 69(3), 253-262.

EK 1

Kişisel Bilgi Formu

Lütfen boşlukları doldurunuz, size uygun şıkkı işaretleyiniz.	
1) Yaşınız:	
2) Cinsiyetiniz: Erkek () Kadın ()	
3) Eğitim durumunuz: Lisans () Lisansüstü ()	
4) Üniversite:	5) Bölüm:
6) Fakülte/Enstitü:	7) Sınıf:
8) Medeni Haliniz: Evli () Bekar () Dul ()	
9) Anneniz: Sağ () Ölü () 10) Babanız: Sağ () Ölü ()	
11) Anne-Baba: () Birlikte yaşıyor () Ayrı yaşıyor () Boşanmış	
12) Kardeş sayınız (Kendinizi saymayın):.....	
13) Annenizin eğitim durumu: Okur yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü ()	
14) Babanızın eğitim durumu: Okur yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü ()	
15) Annenizin mesleği:	
16) Babanızın mesleği:	
17) Ailenizin aylık gelir seviyesi: Düşük () Orta () Yüksek ()	

EK 2

Alkol Kullanım Bozuklukları Tanıma Testi

Her bir soru için size uygun olan şıkkı işaretleyiniz.	
1-Alkol içeren içki ne sıklıkta alıyorsunuz? () Asla () Ayda bir ya da az () Ayda 2 ila 4 kez () Haftada 2 ila 3 kez () Haftada 4 ya da daha çok kez Not: Bu soruya “Asla” yanıtını verdiyseniz bir sonraki sayfaya geçiniz.	6-Geçtiğimiz yıl süresince ağır içki toplantısından sonra sabahleyin kendinize gelmek için ilk içkiye ne sıklıkta ihtiyacınız oldu? () Asla () Ayda birden az () Ayda bir () Haftada bir () Her gün veya hemen hemen hergün
2- İçtiğiniz zaman, tipik bir günde alkol içeren kaç tane içki alıyorsunuz? () 1 veya 2 () 3 veya 4 () 5 veya 6 () 7, 8 veya 9 () 10 veya daha fazla	7-Geçtiğimiz yıl süresince içtikten sonra ne sıklıkta suçluluk ya da pişmanlık duygunuz oldu? () Asla () Ayda birden az () Ayda bir () Haftada bir () Her gün veya hemen hemen hergün
3-Bir fırsatta altı ya da daha fazla içkiyi ne sıklıkta alıyorsunuz? () Asla () Ayda birden az () Ayda bir () Haftada bir () Her gün veya hemen hemen hergün	8-Geçtiğimiz yıl süresince, içtiğiniz için ne sıklıkta önceki gece ne olduğunu hatırlayamadınız? () Asla () Ayda birden az () Ayda bir () Haftada bir () Her gün veya hemen hemen hergün
4-Geçtiğimiz yıl süresince, içki içmeye başladığınızda ne sıklıkta kendinizi durduramaz buldunuz? () Asla () Ayda birden az () Ayda bir () Haftada bir () Her gün veya hemen hemen hergün	9- İçmenizin sonucu olarak siz ya da başka birisi zarar gördü mü? () Hayır () Evet, fakat geçen yıl içinde değil () Evet, geçen yıl süresince
5-Geçtiğimiz yıl süresince içki yüzünden ne sıklıkta sizden normalde beklenilene başaramadınız? () Asla () Ayda birden az () Ayda bir () Haftada bir () Her gün veya hemen hemen hergün	10-Bir akraba veya arkadaş veya bir doktor veya başka bir sağlık çalışanı içmeniz hakkında endişelendi ya da içkiyi azaltmanızı önerdi mi? () Hayır () Evet, fakat geçen yıl içinde değil () Evet, geçen yıl içinde

EK 3

İçmeme Nedenleri Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri, alkol içmeyi tercih etmediğiniz durumlarda sizin için önem derecesine göre puanlayınız.					
0: Hiç önemli değil 1: Çok az önemli 2: Kısmen önemli 3: Çok önemli 4: Oldukça önemli					
	0	1	2	3	4
1.Alkol kullanmak okul performansımı kötü etkileyebilir.					
2.Paraya alkolden başka şeyler için ihtiyacım var.					
3.Alkol, çalışmalarımı etkileyebilir.					
4.Alkol problemim var ya da vardı.					
5.Doktorum bana alkol kullanmamamı söyledi					
6.Alkol kişilerin oto-kontrollerini azaltır ve ben tamamen kontrollü olmak isterim.					
7.Alkolün kötüleştiği bir sağlık sorunum var.					
8.Ebeveynlerimden birinde ya da ikisinde alkol problemi var veya vardı.					
9.Dinim, alkollü içeceklere izin vermemektedir.					
10.Bedenimin alkolle baş etmesini zorlaştıran genetik bir durumum var.					
11.Alkol kullandığımda ailem üzülür.					
12.Sarhoş olmak beni savunmasız hale getirebilir ve benim için zarar görme riski oluşturabilir.					
13.Alkol kullanmak manevi ve dini inançlarıma aykırıdır.					
14.Alkolün tadını ya da kokusunu sevmem.					
15.Ailem alkol kullanılmasını onaylamaz.					
16.Alkol kullanmak yönünde bir isteğim yok.					
17.Bana alkol kullanmamam öğretildi.					
18.Daha önce karşılaştığım sarhoş insanlar gibi davranmak istemem.					
19.Alkollü içeceklerden uzak duracak şekilde yetiştirildim.					

EK 4

Ebeveyn Alkol Kullanım Formu

Ebeveynlerinizin alkol içme alışkanlıklarına ilişkin soruları çocukluk döneminizi göz önüne alarak cevaplayınız. (Not: 1 standart içki= 1 kadeh şarap, 1 kutu bira, 1 çay bardağı sulandırılmamış rakı)	
Anneniz için cevaplayınız: 1-Alkollü içecekleri ne sıklıkta kullanırdı? ☐ Asla ☐ Ayda bir ya da az ☐ Ayda 2 ila 4 kez ☐ Haftada 2 ila 3 kez ☐ Haftada 4 ya da daha çok kez	Babanız için cevaplayınız: 4- Alkollü içecekleri ne sıklıkta kullanırdı? ☐ Asla ☐ Ayda bir ya da az ☐ Ayda 2 ila 4 kez ☐ Haftada 2 ila 3 kez ☐ Haftada 4 ya da daha çok kez
2- Alkol aldığı zaman günde kaç standart içki içerdi? ☐ Alkol almazdı. ☐ 1 veya 2 ☐ 3 veya 4 ☐ 5 veya 6 ☐ 7, 8 veya 9 ☐ 10 veya daha fazla	5- Alkol aldığı zaman günde kaç standart içki içerdi? ☐ Alkol almazdı. ☐ 1 veya 2 ☐ 3 veya 4 ☐ 5 veya 6 ☐ 7, 8 veya 9 ☐ 10 veya daha fazla
3- Bir seferde 6 veya daha fazla standart içki içme sıklığı ne idi? ☐ Asla ☐ Ayda birden az ☐ Ayda bir ☐ Haftada bir ☐ Her gün veya hemen hemen her gün	6- Bir seferde 6 veya daha fazla standart içki içme sıklığı ne idi? ☐ Asla ☐ Ayda birden az ☐ Ayda bir ☐ Haftada bir ☐ Her gün veya hemen hemen her gün

EK 5

Ebeveyn Alkole İlişkin Tutum Formu

Aşağıda yer alan ifadeler, 18 yaşındaki bir genç için ebeveynleriniz açısından ne kadar uygun görülür? Puanlayınız.					
(0= Hiç uygun değil 1=Pek uygun değil 2=Biraz uygun 3=Oldukça uygun 4= Tamamen uygun)					
	0	1	2	3	4
1. Teklif edildiğinde, tadına bakmak için ebeveyninin içkisinden bir yudum alması					
2. Aileyle yenen bir akşam yemeğinde içki içmesi					
3. Aile içerisinde yapılan bir yılbaşı kutlamasında içki içmesi					
4. Okuldan sonra arkadaşının evinde birkaç bira içmesi					
5. Arkadaşının evinde yapılan doğumgünü kutlamasında birkaç kadeh sert içki (viski, votka, rakı vb.) içmesi					
6. Tekbaşına içki içerken sarhoş olması					
7. Aileyle yapılan bir kutlamada sarhoş olması					

EK 6

Bilgilendirilmiş Onam Formu

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ.

“Üniversite öğrencilerinde alkol kullanımı ile içmeme nedenleri ve ebeveynlerinin alkol kullanımına ilişkin tutum ve davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi.” başlıklı bu çalışma Maltepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi Ezgi ÜNAL tarafından Yrd. Doç. Dr. Kuntay ARCAN’IN danışmanlığında yürütülen bir çalışmadır. Araştırmaya katılma kararını vermede size yardımcı olacak araştırma hakkındaki bilgiler aşağıda yer almaktadır. Lütfen aşağıda yer alan bilgileri dikkatlice okuyunuz ve daha fazla bilgi almak istediğiniz konularda araştırmacı ile irtibata geçiniz.

Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Dilerseniz çalışmaya katılmama ya da çalışmayı istediğiniz noktada bırakma hakkına sahipsiniz. Katılımcıların cevapları tamamen gizli tutulacaktır ve çalışmadan elde edilen bilgiler yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Çalışma kapsamında size yöneltilen soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Bu nedenle lütfen soruları kendi düşüncelerinizi yansıtacak ve tüm maddeleri kapsayacak şekilde doldurunuz.

Ezgi ÜNAL

Yukarıdaki metni okudum ve Maltepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü tarafından yürütülen bu çalışmanın amacını, üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışma hakkında soru sorma, tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmeksizin bırakabileceğimi ve bıraktığım zaman herhangi bir sorumlulukla karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu çalışmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih:

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Ezgi Ünal 19 Mayıs 1989 tarihinde Antalya’da doğdu. İlköğretim eğitimini Manavgat Çağlayan İlköğretim Okulu’nda, lise eğitimini ise Manavgat Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 2007 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin Psikoloji Bölümü’ne girerek lisans eğitimini 2012 yılında mezun olarak tamamladı. Aynı yıl, Ankara’da Umut Yolu Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde psikolog olarak görev yaptıktan sonra 2013 yılında Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı’na kabul edildi.

